

Masterproef 2022
Melissa Swager
De lijn tussen de Kanaalkom
en het historisch stadscentrum
van Hasselt
*De herbestemming van de
gelatinefabriek als verbinding*

UHASSELT

KNOWLEDGE IN ACTION

FACULTEIT
ARCHITECTUUR EN KUNST

De lijm tussen de Kanaalkom en het historisch stadscentrum van Hasselt
De herbestemming van de gelatinefabriek als verbinding

Omslagfoto: De gelatinefabriek (eigen data, 2022)

Universiteit Hasselt Faculteit Architectuur en Kunst
Master interieurarchitectuur
Academiejaar 2021 - 2022
Studio Herbestemming
Seminarie Genius Loci
Masterproef

Promotor: Karen Lens
Projectbegeleider: Linde Van Den Bosch

Melissa Swager
melissa.swager@student.uhasselt.be

Abstract

De gelatinefabriek gelegen aan de Kanaalkom in Hasselt, trok niet alleen mijn aandacht met zijn metershoge schoorsteen maar ook met zijn eenzaamheid waarmee hij zijn plaats inneemt. Het is een pand met littekens. Een pand met een verhaal. De gelatinefabriek kent een rijke geschiedenis met expansie en compressie in de vorm van afbraakwerkzaamheden. De geschiedenis kent zowel een negatieve als een positieve connotatie.

Het onderzoeksveld van deze thesis beperkt zich niet enkel tot de gelatinefabriek maar kijkt ook naar de stad Hasselt. Het onderzoekt de problematieken die zich binnen dit gebied voordoen en de behoeftes van de buurt. Deze thesis onderzoekt de vraag hoe de Kanaalkom kan worden verbonden met het historisch stadscentrum van Hasselt en welke rol de gelatinefabriek hierin kan spelen zodat deze bewaard kan blijven. Om een antwoord te bieden op deze vraag is het onderzoek verdeeld over drie hoofdstukken met ieder een eigen onderzoeksveld. Te beginnen met het macro level, hierin wordt er onderzoek verricht naar de stad Hasselt. Het daaropvolgende hoofdstuk betreft het meso level ofwel Heilig Hart. In deze wijk bevindt zich de gelatinefabriek. Het derde hoofdstuk wordt gewijd aan de gelatinefabriek ofwel het micro level.

Tot slot wordt de conclusie beschreven waarna er wordt overgegaan op het opstellen van een programma. Dit programma wordt in het hoofdstuk *Programma gelatinefabriek en casestudies* beschreven, waarna dit onderbouwd wordt door het onderzoek naar diverse casestudies. De conclusie van deze cases wordt meegenomen en fungeert als inspiratiebron voor het laatste hoofdstuk: *Ontwerp gelatinefabriek*. Dit hoofdstuk wordt begonnen met de grondplannen en snedes van de huidige gelatinefabriek. Vervolgens wordt het ontwerp toegelicht.

Het onderzoek heeft aangetoond dat de oplossing niet enkel ligt bij het herbestemmen van de gelatinefabriek, maar ook van de nog aanwezige fabrieken rondom de Kanaalkom. Tot deze fabrieken behoort het slachthuis en de mouttoren. De gelatinefabriek vormt hierin een belangrijk schakelpunt en is de lijm in de verbinding tussen oud en nieuw. De lijm tussen de Kanaalkom en het historisch stadscentrum.

Dankwoord

Mijn thesis is begonnen bij mijn fascinatie voor de gelatinefabriek. De gelatinefabriek heb ik tijdens een wandeling door de stad ontdekt en trok meteen mijn aandacht. Aandacht die is blijven groeien bij het vinden van nieuwe en verrassende ontdekkingen.

Tijdens een intensieve periode heb ik veel geleerd over het doen en het verwerken van onderzoek. Het combineren van diverse methodes en het kritisch reflecteren. Deze thesis is niet tot stand gekomen zonder de steun en de hulp van een aantal personen. Als eerste wil ik mijn promotor Karen Lens bedanken voor de fijne samenwerking, haar deskundige advies en inspirerende cases.

Mijn masterproject heeft een directe invloed gehad op het schrijven en het doen van onderzoek voor deze thesis. Daarom wil ik graag van deze gelegenheid gebruik maken om mijn projectbegeleider Linde Van Den Bosch te bedanken voor haar advies welke mij nieuwe inzichten hebben gegeven.

Verder wil ik het bedrijf a2o architecten bedanken voor een leerzame stageperiode en hun ondersteuning bij mijn onderzoek. Stoffel Hias en Niels Hendriks hebben door het delen van hun persoonlijke verhalen in en persoonlijke ervaringen met de gelatinefabriek enorm bijgedragen aan het levendig maken van het vroegere gebruik van de gelatine site. Daarnaast wil ik alle andere personen bedanken waarmee ik contact heb gehad met betrekking tot deze thesis en mijn masterproject.

Tot slot wil ik mijn vriend, familie en vrienden bedanken voor hun onvoorwaardelijke steun, begrip en advies. Zij hebben mij gedurende de periode een luisterend oor geboden en ondersteund. Graag zou ik mijn dankwoord willen afsluiten door mijn oma te bedanken. Helaas is zij overleden maar haar steun gedurende mijn studietraject, haar vertrouwen, enthousiasme, liefde en luisterend oor hebben mij na haar overlijden nog steeds veel kracht gegeven.

Ik ben jullie allen onwijs dankbaar!

Inhoudsopgave

- Abstract			
- Dankwoord			
- Inleiding	10		
* Probleemstelling	12		
* Onderzoeksvraag	13		
* Doelstelling	14		
* Methodologie	15		
- Macro level, Hasselt	17		
* Ontstaan Hasselt	18		
* Kaart Hasselt	20		
* Inventarisatie Hasselt	22		
* Het belang en de nood aan groenvoorziening in de stad	26		
* Harde grenzen tussen het historisch stadscentrum, de Kanaalkom en de gelatinesite	30		
- Meso level, Heilig Hart	33		
* Vroegere positie van de fabrieken aan de Kanaalkom	34		
* Kanaalkom	42		
- Plannen en projecten	44		
- Het masker en het gezicht	52		
- Micro level, gelatinefabriek	57		
* De gelatinefabriek en zijn productieproces	58		
* Geschiedenis en bouwchronologie	60		
* Fotoreportage vroegere gelatinefabriek	70		
* Samenvattende tijdlijn	72		
* De waarde van de gebouwen en de belangrijke elementen	74		
* Fotoreportage huidige gelatinefabriek	78		
* De gelatinefabriek vroeger en nu	80		
* Schouw als oriëntatiepunt	82		
* Zichtlijnen gelatinefabriek	84		
* Briefingnota Gelatines	88		
- Conclusie	92		
		- Programma gelatinefabriek en casestudies	95
		* Programma	96
		* Casestudies	98
		* Conclusie	130
		- Ontwerp gelatinefabriek	133
		* Grondplannen, gevelaanzichten en snedes bestaande situatie	134
		* Meso level	142
		* Micro level	144
		- Literatuurlijst	163

Inleiding

Herbestemming is een belangrijk aspect wanneer het gaat om het behoud van erfgoed en het geven van een maatschappelijke waarde. Het agentschap Onroerend Erfgoed citeert: *“Een herbestemming kan bijdragen tot de verdere ontwikkeling van een gebouw en zijn betekenis voor de samenleving vandaag en in de toekomst. Het garandeert dat het erfgoed aan toekomstige generaties wordt doorgegeven. Erfgoedgebouwen opnieuw gebruiken, is niet alleen duurzaam en zinvol vanuit ruimtelijke argumenten.”* (Het agentschap Onroerend Erfgoed, z.d). Dit laat zien hoe belangrijk het is om erfgoed te behouden en om doormiddel van herbestemming gebouwen door te kunnen geven aan de toekomstige generaties.

Genius loci ofwel de geest van de plaats speelt hierin een grote rol bij het begrijpen van de tastbare en ontastbare elementen van een gebouw. Denk hierbij aan de bouwstijl, de keuze voor de materialisatie en vormgeving maar ook de geschiedenis die het gebouw en zijn omgeving heeft gekend is cruciaal. Di Palma (2017) beschrijft dit ook wel als teruggaan naar de oorsprong. Waarbij de rijkdom van historische vormen als inspiratiebron kan leiden.

Een ander belangrijk aspect om mee rekening te houden is de dualiteit tussen trouw blijven aan het gebouw en de vrijheid voor de interieurarchitect en de gebruikers om er hun invulling aan te geven. Een andere dualiteit die van waarde is, is de verbinding tussen oud en nieuw (Van Cleempoel, 2020). Hierbij sluit de gedachtegang van een palimpsest nauw aan. Palimpsest kan worden gezien als remodeleren ofwel het geven van een nieuwe vorm aan een oud verhaal. Het gaat om een nieuwe laag, het herschrijven (Machado, 1976).

De gelatinefabriek gelegen aan de Kanaalkom in Hasselt is erfgoed en heeft zich door de jaren heen ontwikkeld als een palimpsest in zijn omgeving. Erfgoed met een verhaal. Erfgoed verloren in zijn omgeving. De eenzaamheid waarmee hij zijn plaats inneemt tussen de nieuwbouwprojecten aan de Kanaalkom interesseert mij, evenals zijn immens hoge schoorsteen waarmee hij vanaf een afstand zijn aanwezigheid kenbaar maakt.

Al een lange tijd wordt er niet meer naar de gelatinefabriek omgekeken, dit resulteert in verval. Hierdoor wordt het moeilijker om het gebouw in ere te herstellen waardoor het erfgoed behouden kan worden. Dat de gelatinefabriek een rijke geschiedenis heeft is af te lezen aan het aangetaste gebouw. De fabriek staat er niet meer in zijn geheel waardoor zijn littekens zichtbaar zijn. De geschiedenis van de gelatinefabriek kent zowel een negatieve als een positieve connotatie. Negatief omwille van stank en milieuvervuiling. Maar ook positief vanwege de vele werkgelegenheid tijdens de productie van gelatine en lijm en na de sluiting voor het onderbrengen van diverse kunstenaars en artiesten om zo als een bruisende plek vol creativiteit te functioneren.

Hiervoor ben ik in gesprek gegaan met Stoffel Hias (persoonlijke communicatie, 2022), hij vertelde mij hoe hij hier is opgegroeid en wat voor plek de site was na de sluiting. De gelatinefabriek vormde net zoals nu, ook toen een contrast met de chique omgeving. Enkel was het toen niet de Kanaalkom die voor een contrast zorgde maar het stadscentrum. De gelatinefabriek was een bouwvallige en industriële site en werd daarom beschouwd als rotte plek. Echter was dit de perfecte locaties voor goedkope feestjes. Doordat het uitgaansleven in Hasselt duur was, steeg de populariteit van de feestjes gehouden in de gelatinefabriek. Er meldde zich steeds meer

bands aan bij de organisatie van de gelatinefabriek, de aanmeldingen waren zelfs zo hoog dat sommige bands hebben gesmeekt om een plekje te bemachtigen op het podium. Het was ook een plek waar trouwfoto's werden gemaakt tussen de sporen van het feest die de avond ervoor was gegeven. Hias vertelde ook de andere kant van deze bruisende plek, het trok namelijk veel wietplantages aan die de politie meermaals heeft moeten ruimen. Daarnaast sliepen er veel daklozen zoals junks en mensen die nergens anders terecht konden. Het was een periode van rock 'n roll waarbij de gelatinefabriek als een hub werd beschouwd. Een ontmoetingsplek. Een community waarbij iedereen elkaar hielp. Er was chaos en een fijne sfeer. Daarnaast vertelde hij over zijn samenwerking met Koen Vanmechelen. Hias leerde Koen Vanmechelen kennen in zijn atelier in de gelatinefabriek. Koen Vanmechelen zocht iemand ter ondersteuning waarbij hij de samenwerking aanging met Hias, een samenwerking die nu nog altijd standhoudt. Koen Vanmechelen is uit de gelatinefabriek vertrokken omwille van de geplande sloopwerkzaamheden en de slecht onderhouden site. Zijn nieuwe plek werd Labiomista in Genk. Dit was een logische keuze omdat deze plek onder andere als voormalige dierentuin functioneerde, dit vormt een link met het werk van Koen Vanmechelen die veel werkt rondom dieren.

Het gesprek met Niels Hendriks (persoonlijke communicatie, 2022) sluit aan bij het hierboven genoemde. Het gesprek ging over hoe belangrijk het is om erfgoed te behouden en dat het treurig is om te zien hoe de stad Hasselt investeert in vele nieuwbouwprojecten. Nieuwbouwprojecten die als paddenstoelen uit de grond komen terwijl er niet wordt omgekeken naar cultureel erfgoed waaronder de gelatinefabriek. De gelatinefabriek is nu eigendom van de stad Hasselt. Het gebouw raakt steeds verder in verval en daklozen en hangjongeren maken gebruik van de site wat op zijn beurt zorgt voor problemen.

De grootste uitdaging bij het herbestemmen van de gelatinefabriek is het zorgen dat de herbestemming een verbinding vormt tussen de nieuwe visie van de stad en de oude site. Een uitdaging om zowel het oude als het nieuwe te respecteren. Een uitdaging om een plek te creëren waar iedereen zich prettig voelt.

Probleemstelling

Er heersen verschillende problemen welke onderverdeeld kunnen worden over de verschillende levels waaruit deze thesis is opgebouwd. Het eerste probleem is het te kort aan groenvoorziening. Dit probleem bevindt zich op het macro level. Een groene omgeving waar zowel de bewoners als dagjesmensen zich kunnen terugtrekken om te ontspannen. Het tekort aan groenvoorziening heeft ook gevolgen voor de biodiversiteit in de stad. Doordat ik zelf woonachtig ben in Hasselt kan ik mij goed identificeren met dit tekort waardoor het probleem zeer herkenbaar is. Daarnaast zijn er harde grenzen tussen het historisch stadscentrum, de Kanaalkom en de gelatinefabriek.

In Heilig Hartwijk of meer specifiek de Kanaalkom is gentrificatie een belangrijk probleem. Gentrificatie is het gevolg van de opwaardering van de omgeving rondom de Kanaalkom waardoor de burgers met een lager inkomen worden verdreven door nieuwe mensen met een hoger inkomen. De burgers met een lager inkomen moeten hierdoor op zoek gaan naar een andere woonplaats. De projecten rondom de Kanaalkom vormen het masker waarmee Hasselt zich kenbaar maakt naar de buitenwereld terwijl dit het gezicht namelijk de arbeiderswoningen verbergt.

De gelatinefabriek staat eenzaam in zijn omgeving en lijkt afgestoten te zijn door zowel zijn positie als het verval. Dit verval is het gevolg van de langdurige leegstand en het uitvoeren van sloopwerkzaamheden van gebouwen die in verbinding stonden met de huidige gebouwen. De ruimtes die toegankelijk zijn werden misbruikt. Zoals voor het kweken van wiet en een slaappleats voor daklozen. Omdat men niet weet hoe er met dit stukje erfgoed in Hasselt moet worden omgegaan zijn er masterplannen gemaakt. Deze masterplannen zijn ingevuld met het volbouwen van appartementencomplexen op de site waardoor er steeds minder zichtbaar is van de gelatinefabriek. Hierdoor gaat er een stuk geschiedenis verloren.

Onderzoeksvraag

Hoe kan de Kanaalkom worden verbonden met het historisch stadscentrum van Hasselt en welke rol kan de gelatinefabriek hierin spelen zodat deze bewaard kan blijven?

Doelstelling

De doelstelling van deze thesis is het bundelen van onderzoek uit verschillende literatuurstudies, persoonlijke gesprekken en veldonderzoek. Deze informatie creëert een basis waarmee er een synthese gevormd kan worden, om zowel de gelatinefabriek als de omgevende buurt te herbestemmen. Het resultaat van deze synthese kan worden ingezet als lijm die de Kanaalkom met het historisch stadscentrum verbindt.

Methodologie

Deze thesis is ontstaan vanuit kwalitatief onderzoek. De resultaten van mijn literatuuronderzoek, veldonderzoek, persoonlijke gesprekken en casestudies vormen het fundament voor het herbestemmen van de gelatinefabriek welke een verbinding vormt tussen de Kanaalkom en het historisch stadscentrum. Het literatuuronderzoek is ontstaan vanuit boeken, websites en artikels. Het veldonderzoek is voortgekomen uit persoonlijke wandelingen door Hasselt. Dit onderzoek heeft voor een dieper bewustzijn gezorgd door de omgeving te doorgronden en om behoeftes te analyseren. De persoonlijke gesprekken zijn zeer waardevol geweest om de vroegere sfeer van de gelatinefabriek te begrijpen en om de huidige staat van het gebouw te analyseren. Tot slot vormen de casestudies een inspiratie en fundament om zowel het programma als het ontwerp te verdedigen. De diverse onderzoeksmethodes zijn met elkaar verweven en komen in de verschillende hoofdstukken samen.

Het onderzoek is verdeeld onder vijf verschillende hoofdstukken. In de eerste drie hoofdstukken wordt de focus gelegd op het macro, meso en micro level, hierin wordt er steeds dieper ingezoomd op de betreffende gelatinesite. In het eerste hoofdstuk zal het macro level ofwel Hasselt worden toegelicht. In dit deel wordt er onderzoek gedaan naar het ontstaan van Hasselt en de huidige situatie. In de huidige situatie worden er een aantal problemen beschreven die zichtbaar zijn binnen Hasselt. Het daaropvolgend hoofdstuk betreft het meso level, hierin wordt er onderzoek gedaan naar de wijk Heilig Hart waarin de gelatinefabriek zich bevindt. In dit hoofdstuk wordt er onderzoek gedaan naar de vroegere positie van de fabrieken aan de Kanaalkom. Vervolgens worden de evoluties besproken die zich hebben ontwikkeld in deze wijk, meer specifiek rondom de Kanaalkom. Het derde hoofdstuk beschrijft het onderzoek naar het micro level ofwel de gelatinefabriek. In dit hoofdstuk is er onderzoek gedaan naar de betekenis en de geschiedenis van de gelatinefabriek. Aansluitend wordt de huidige staat besproken waarin onder andere de waarde van de fabriek wordt vermeld.

Deze drie hoofdstukken worden gevat in een conclusie en vormen de basis voor de verdere uitwerkingen in de vormgeving van het programma en het doen van onderzoek naar casestudies. Deze uitwerking en onderzoek vormen samen een nieuw hoofdstuk. Verschillende cases worden besproken aan de hand van een introductie van het project waarna deze wordt vergeleken met de gelatinefabriek. Allen hebben zij één of meerdere parallellen met de gelatinefabriek. De cases zijn een bron van inspiratie en hebben een stimulerende werking gehad op de uitwerking van de herbestemming van de gelatinefabriek. Er wordt afgesloten met een laatste hoofdstuk namelijk mijn ontwerp voor het herbestemmen van de gelatinefabriek en omgevende buurt die binnen het raster van deze thesis is gevormd.

Macro level, Hasselt

Dit hoofdstuk onderzoekt het macro level ofwel Hasselt. Het hoofdstuk wordt begonnen met een klein stukje geschiedenis over het ontstaan van Hasselt. Vervolgens wordt er ter oriëntatie op de daaropvolgende thema's een kaart van Hasselt getoond, waarin de diverse wijken worden benoemd. In het thema *Inventarisatie Hasselt* wordt de inventarisatie van Hasselt opgemaakt bestaande uit de waterinfrastructuur, het wegennetwerk, de stedenbouw en de groenvoorziening. Deze onderdelen worden afzonderlijk van elkaar besproken. Vanuit deze bevindingen is het daaropvolgende thema ontstaan, namelijk *Het belang en de nood aan groenvoorziening in de stad*. Hierin wordt het belang en de nood aan groenvoorziening in een stad onderzocht. Daarbij is er onderzoek gedaan naar de manier hoe de stad Hasselt hiermee omgaat. Tot slot is het laatste thema gewijd aan onderzoek naar de harde grenzen die zich vanuit het historisch stadscentrum naar de Kanaalkom toe kenbaar maken.

Macro level, Hasselt

Ontstaan Hasselt

Hasselt is ontstaan in de 7de eeuw aan een rivier de Helbeek. Vermoedelijk was deze waterstroom de reden dat deze plek werd uitgekozen, hierdoor had men vis en schoon drinkwater tot hun beschikking (*Hoe is Hasselt ontstaan? Een stukje geschiedenis*, z.d.).

Vanwege diverse ontwikkelingen was het debiet van de Helbeek niet groot genoeg om de bevolking van water te voorzien. Hierdoor is er in de 12de eeuw een aftakking gegraven van de Demer welke ook door Hasselt liep, deze nieuwe aftakking heeft de naam de Nieuwe Demer gekregen (Het Stadsmus, 2012). De Nieuwe Demer verdween in 1960 uit het stadsbeeld (*Nieuwe Demer*, z.d.). Voordat het eerste waterbedrijf zich had gevestigd in de stad gebruikten de bewoners regenwater voor huishoudelijk gebruik. Het regenwater werd veelal opgevangen in een ton. Voor drinkwater en water als gebruiksvoorziening moesten de omwonende naar de waterstroom: de Nieuwe Demer, de Helbeek of één van de pompen die in verbinding stonden met het grondwater (Het Stadsmus, 2012). Illustratie 1 geeft de vroegere waterlopen van Hasselt weer op de huidige infrastructuur, hierop is de Helbeek, de Nieuwe Demer, de Demer en het Albertkanaal visueel zichtbaar gemaakt.

Illustratie 1: Vroegere waterlopen Hasselt op huidige infrastructuur
(Leenders, 2012) - bewerkt door Melissa Swager 2022

Macro level, Hasselt

Kaart Hasselt

Op illustratie 2 is de kaart van Hasselt te zien. Hierop is de kleine ring te zichtbaar waarbinnen het stadscentrum is georiënteerd en de grote ring met daarbij de verwijzing naar de wijken in deze omgeving.

Op deze kaart zijn er diverse onderdelen zichtbaar zoals de waterinfrastructuur, het wegennetwerk, de stedenbouw en de groenvoorzieningen. In het volgende deel worden deze onderdelen afzonderlijk van elkaar aangeduid waardoor de verhoudingen per onderdeel zichtbaar worden.

Illustratie 2: Kaart van Hasselt met wijken (eigen data, 2022)

Macro level, Hasselt

Inventarisatie Hasselt

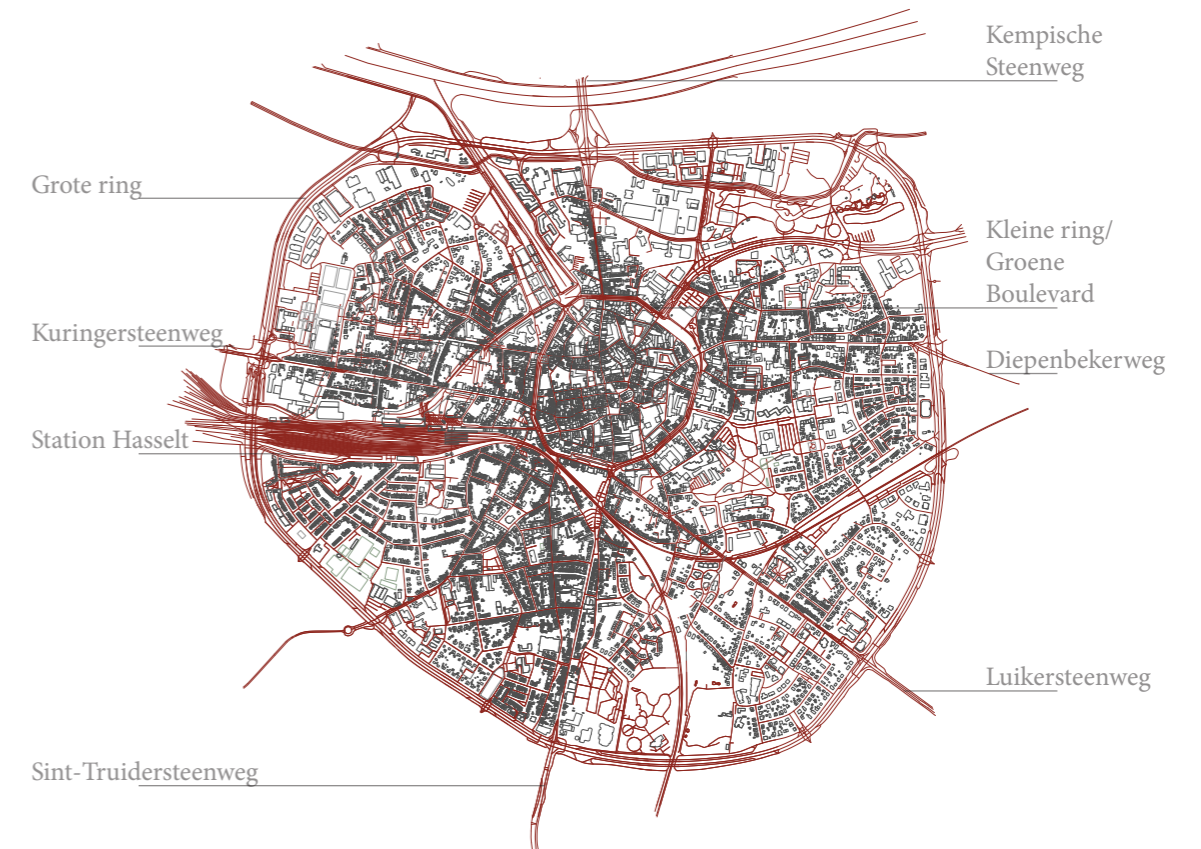
Waterinfrastructuur

Illustratie 3: Inventarisatie Hasselt, waterinfrastructuur (eigen data, 2022)

De illustratie hierboven geeft de huidige waterinfrastructuur weer van Hasselt. Wat opvalt is dat deze zich in het noorden van Hasselt oriënteert. Op de rest van de kaart zijn er nauwelijks blauwe arceringen te vinden die watergebieden weergeven. Het Albertkanaal is een kanaal wat een connectie vormt tussen de stad Luik en Antwerpen. Deze verbinding gebeurt via steden zoals Genk, Hasselt, Geel en Herentals en verbindt de Maas met de Schelde (Hensen, z.d.). De Kanaalkom is een aftakking van het Albertkanaal. De Demer is een rivier welke via Godsheide de stad Hasselt binnen vloeit (Demer, z.d.).

Wegeninfrastructuur

Illustratie 4: Inventarisatie Hasselt, wegeninfrastructuur (eigen data, 2022)

Op de kaart met de wegeninfrastructuur (illustratie 4) wordt duidelijk hoe Hasselt bereikbaar is. Wat opvalt is de rode arcering wat bijna een knoop vormt aan de linkerzijde. Dit is het station van Hasselt waar de spoorlijnen bij elkaar komen. Een ander belangrijk gegeven is de grote ring en de kleine ring. De grote ring is zoals de naam al vermeld de grootste weg welke als een soort lus rondom Hasselt loopt. Een andere benaming voor deze weg is de R71. De kleine ring ofwel de R70, is de kleine ring in Hasselt en is een begrenzing van het historische stadscentrum. Deze ring wordt ook wel de Groene Boulevard genoemd. De Groene Boulevard is een ontwerp van architectenbureau De Gregorio & Partners. Hierbij hebben zij de mobiliteit in combinatie met het stedelijk leven in Hasselt herdacht (De Gregorio & Partners, 2020). Omwille van het gebrek aan groen die de Groene Boulevard te bieden heeft en meer een link heeft met het bieden van een plek voor zachte weggebruikers heb ik de Groene Boulevard ondergebracht onder wegeninfrastructuur.

Stedenbouw

Illustratie 5: Inventarisatie Hasselt, stedenbouw
(eigen data, 2022)

Op illustratie 5 is een kaart te zien van de bebouwing. Wat hierin opvalt is de dichtheid van de gebouwen gelegen in de kleine ring, dit wordt veroorzaakt door het stadscentrum. Rondom de kleine ring is er een andere verdeling te zien en worden er minder grote clusters van gebouwen gecreëerd, wat zorgt voor meer bewegingsvrijheid in deze omgeving.

Groenvoorziening

Illustratie 6: Inventarisatie Hasselt, groenvoorziening
(eigen data, 2022)

De groenvoorziening in Hasselt is naar mijn inzicht matig, persoonlijk mis ik dit in de stad. Dit is ook te zien op de kaart hierboven afgebeeld (illustratie 6). Over het algemeen is het groen gespreid door de stad. Dit is te zien aan de groene arceringen op de kaart. Echter duidt deze kaart niet alleen de parken aan maar ook sportvelden en begraafplaatsen. Hierdoor blijft er weinig publiek groen over. Het grootste park dat er te vinden is in Hasselt is het Kapermolenpark wat gevolgd wordt door het Stadspark gelegen in Sint-Catharinawijk.

Macro level, Hasselt

Het belang en de nood aan groenvoorziening in de stad

In het vorige deel werd duidelijk dat er te weinig groenvoorzieningen zijn in Hasselt. Het creëren van meer groene ruimtes in een stad brengt veel voordelen met zich mee. De belangrijkste punten zijn het verbeteren van lucht- en waterkwaliteit, zorgen voor meer biodiversiteit en het vergroten van de leefbaarheid in de stad. Meer specifiek draagt groen bij aan een gezonder leven en zorgt voor meer ontmoetingen binnen de bevolking waardoor eenzaamheid kan worden verminderd (*Welke andere voordelen heeft groen in de stad?*, z.d.). Hieruit kan geconcludeerd worden dat het creëren van groen in de stad van grote waarde is. Biodiversiteit in de stad begint bij het toevoegen van bomen en onder begroeiing, deze toevoegingen vergroten de variatie en de structuur waardoor het de biodiversiteit bevordert. Een groene zone in een stad kan zelfs een plek zijn waar bedreigde soorten hun plek creëren (Hiemstra et al., z.d.).

De filosofie van Richard Sennett sluit hier goed bij aan. Deze filosofie staat beschreven in zijn boek 'Stadsleven'. Hierin wordt beschreven dat een stad uit twee delen bestaat. Enerzijds bestaat er de fysieke plaats ofwel de vaste vorm van de stad bestaande uit gebouwen en structuren, deze beschrijving noemt hij 'ville' ofwel 'urbs'. Anderzijds bestaat een stad ook uit het vloeibare ofwel het organische gegroeide. Hierbij draait het om de manier hoe mensen leven in de stad en daarvan hun eigen habitat van maken, dit wordt in zijn boek beschreven als 'cité' ofwel 'civitas'. Hierna gaat hij over op diverse strategieën om een stad te openen en daarbij de cité van de stad te beïnvloeden. Binnen deze strategieën is wandelen een belangrijk onderdeel, het gaat niet over het snel verplaatsen maar eerder om door de tijd te nemen en door rustig te manoeuvreren een dieper bewustzijn te creëren. Dialogisme is een ander voorbeeld en moedigt mensen aan om met vreemden te praten en te luisteren naar wat er gezegd en niet gezegd wordt. Binnen een stad is het belangrijk om oriëntatiepunten te hebben. Ook is binnen een stad een zekere incompleetheid belangrijk waarbinnen mensen zelf hun eigen creatie kunnen produceren (Sennett, 2018). Sennett is voor een mogelijke betonstop en tegen commerciële boulevards en verkrotting. Sennett ziet hierbij de stad dus als een tuin waarbij de strategie 'zaadjes planten' veel kan betekenen voor de omgeving. Het planten van vruchtbare zaden is een ingreep die op kleine schaal een verrassend effect kan hebben. Het brengt het gevoel van onafheid, veelzijdigheid en een plek waar wordt geleefd met zich mee (Van Horn, 2018).

Het principe van zaadjes planten kan gereflecteerd worden op de Guerrillabeweging. Dit is een groep mensen die tegen de verharding in de stad zijn en die door het maken van kleine ingrepen zorgen voor meer groen. Groen biedt rust en zorgt voor ontspanning. De missie van de Guerrillabeweging is het opfleuren van grijze buurten en deze omvormen tot een groene oase. Deze beweging is zeer laagdrempelig het enige wat je hoeft te doen is het planten van bijvoorbeeld een zaadje, hierdoor kan iedereen meedoen (*Guerrilla Gardeners*, z.d.).

Onder zowel de bewoners van Hasselt als de stad zelf is de nood aan groenvoorziening duidelijk zichtbaar. Op afbeelding 1 is te zien hoe twee jongeren (in het rood omcirkeld) op zoek zijn gegaan naar een klein strookje groen. Er worden diverse initiatieven bedacht om de nood aan groen te verminderen. De technieken van de Guerrillabeweging zoals hierboven beschreven worden dan ook toegepast in zowel het stadscentrum als daarbuiten. Deze technieken zijn zichtbaar in bijvoorbeeld het verwijderen van een stoeptegels welke plaats maakt voor groen, dit is te zien op afbeelding 2 (bladzijde 28). Deze beweging is al lang actief. In het artikel van de Vlaamse Radio- en Televisieomroeporganisatie (VRT) wordt er vermeld hoe de bewoners in 2012 de Runkstersteenweg opfleuren (*SPA/Groen fleurt Hasselt op met "guerilla gardening"*, 2012). Dit initiatief wordt zelfs door de stad Hasselt aangemoedigd, op hun website noemen zij dit het maken van een tegeltuin. Daarnaast zijn er diverse andere initiatieven te vinden op de pagina die de stad Hasselt speciaal heeft opgericht om Hasselt te vergroenen. Een voorbeeld is het adopteren van een boomtuintje, deze boomtuintjes komen veel terug op diverse plekken in de stad (afbeelding 4, bladzijde 29). Met het adopteren van een boomtuintje kun je de aarde rondom de boom naar eigen smaak invullen en onderhouden, als beloning krijg je een eigen naam bordje bij de boom. Mocht dit initiatief te klein zijn dan kunnen bewoners van Hasselt er ook voor kiezen om een boom aan te vragen (*Groene toekomst*, 2022). Buiten deze bewegingsvormen om meer groen te plaatsen in Hasselt kan elk gezin ook één gratis broeikasboom of -plant aanvragen (*Gratis broeikasboom of -plantje*, 2021).

Afbeelding 1: Jongeren zoeken een klein strookje groen aan de Kanaalkom en ontsnappen aan de drukte van de winkelstraat (eigen data, 2022)

In het stadsmagazine van Hasselt genaamd ‘De nieuwe Hasselaar’, wordt nog eens benadrukt hoe belangrijk groen is in een verharde stad. Organisatie Little Nature Street Art werkt samen met de leerlingen van de Stedelijke Kunstacademie. Zij transformeren plekken waar onkruid groeit om tot kunst, deze plekken bevinden zich in Katarinawijk. Dit initiatief wordt georganiseerd als onderdeel van wijkfestival Tournée Locale. De intentie van Tournée Locale is om meer spontaniteit toe te laten in een verharde omgeving in de vorm van bestuiven. De stad zelf moedigt het laten groeien van wildgroei ofwel onkruid aan om op deze manier bij te dragen aan de biodiversiteit van de stad (Stad Hasselt, 2022).

Bovenstaand onderzoek - waarin zowel de bewoners van Hasselt als de stad zelf zich inzetten voor een groene toekomst - maakt duidelijk dat er veel behoefte is aan groen. Om dit visueel zichtbaar te maken heb ik tijdens het wandelen door Hasselt diverse initiatieven gefotografeerd, een selectie hiervan is zowel op de vorige bladzijde te zien als hieronder. Doordat de bewoners initiatief nemen in het groener maken van de stad, laat het hun even ontsnappen aan de werkelijkheid, namelijk een grijze en verharde omgeving. De koppeling die gemaakt kan worden is met de stroming van de Romantiek. In deze cultuurperiode staan escapisme en natuurverlangen centraal. Daarnaast is de Romantiek te herkennen aan het kiezen voor gevoel, emotie en subjectiviteit, dit laten de bewoners zien door hun gevoel om te zetten in een actie: het planten van groen (Koops, 2021). Naast het planten van groen worden er ook insectenhotels (afbeelding 3) geplaatst.

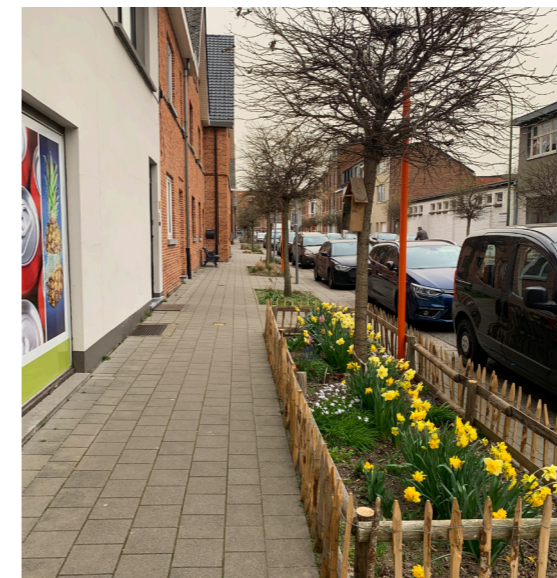
“Architectuur bepaalt mee de gezondheid van mensen; een architect wordt zo ook een beetje een dokter, maar dan van de ruimte.”
 - Oana Bogdan (Sennett, 2018)

Afbeelding 2: Tegeltuin: Ridderstraat, Hasselt centrum (eigen data, 2022)

Afbeelding 3: Insectenhotel: Cederpark, Runkst (eigen data, 2022)

Afbeelding 4: Boomtuinjes gelegen in Hasselt. Links: Blijde-inkomststraat, Heilig Hartwijk. Rechts: Ridderstraat, Hasselt centrum (eigen data, 2022)

Macro level, Hasselt

Harde grenzen tussen het historisch stadscentrum, de Kanaalkom en de gelatinesite

De fotoreportage die hiernaast te zien is, gaat over de overgang tussen het historische stadscentrum, de Kanaalkom en de gelatinesite. Tussen deze drie verschillende gebieden is er een duidelijke en harde grens te zien. De grens tussen het centrum en de Kanaalkom bestaat uit een oversteekplaats met een stoplicht, dit beperkt de flow die de wandelaars hebben (afbeelding 5 en 6). Zij kunnen niet in een directe lijn van A naar B komen maar worden tot stilstand gebracht door het stoplicht (afbeelding 7). Vervolgens is er een harde grens te zien tussen de winkelstraat Quartier Bleu, gelegen aan de Kanaalkom en de gelatinesite. Dit wordt veroorzaakt door een direct einde van de Quartier Bleu waarna dit gebied overgaat in een lege plek (afbeelding 8 en 9). Voor de bezoekers aan de Quartier Bleu is het niet aantrekkelijk om verder te wandelen. Tussen de gelatinefabriek en het water ofwel de Kanaalkom is er ook een harde grens te zien. Deze grens is gevormd door een verharde weg welke toegang geeft tot de ondergrondse parking van de Quartier Bleu (afbeelding 10). Tevens valt de verharding tussen de gebieden aanzienlijk op. De site van de gelatinefabriek is een uitzondering en is het enige groene plekje aan de Kanaalkom.

Afbeelding 5: Panorama gemaakt vanuit het stadscentrum naar Kanaalkom (eigen data, 2022)

Afbeelding 6: Panorama, harde grens zichtbaar door een drukke weg met stoplichten (eigen data, 2022)

Afbeelding 7: Kanaalkom naar stadscentrum (eigen data, 2022)

Afbeelding 8: Panorama, Quartier Bleu naar de gelatinefabriek (eigen data, 2022)

Afbeelding 9: Zicht van begin naar einde winkelstraat Quartier Bleu (eigen data, 2022)

Afbeelding 10: Panorama, harde grens zichtbaar tussen de Kanaalkom en de gelatinefabriek (eigen data, 2022)

Meso level, Heilig Hart

Na het macro level wordt er het meso level besproken. Hierin wordt er dieper ingegaan op de omgeving waarin de gelatinefabriek zich bevindt namelijk de wijk: Heilig Hart. Dit hoofdstuk begint met een stukje geschiedenis waarin de vroegere positie van de fabrieken aan de Kanaalkom worden besproken. Dit deel laat de onderlinge parallellen en verschillen zien van de fabrieken. Na de geschiedenis te hebben besproken, worden de ontwikkelingen rondom de Kanaalkom besproken. Deze ontwikkelingen zijn ofwel recent gerealiseerd, worden in de nabije toekomst uitgevoerd of zijn ideeën voor nieuwe projecten rondom de Kanaalkom. Ter afsluiting wordt het masker en het gezicht van dit gebied besproken wat tot stand is gekomen door veldonderzoek. Hierbij worden de verschillen besproken tussen de nieuwbouwprojecten en de achterliggende omgeving/wijk.

Meso level, Heilig Hart

Vroegere positie van de fabrieken aan de Kanaalkom

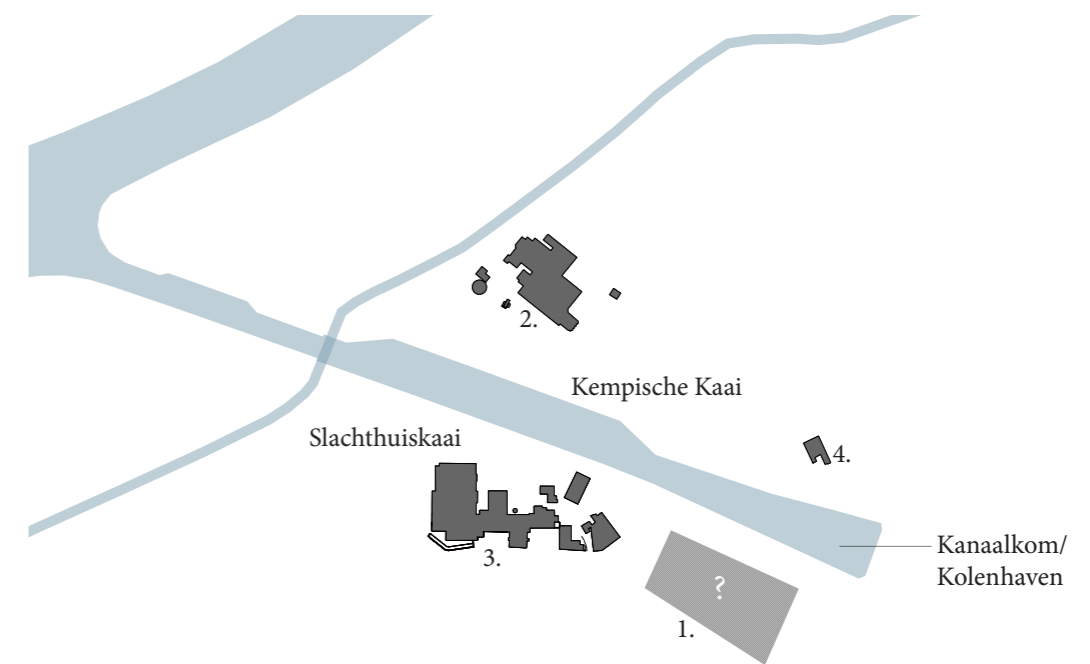
De Kanaalkom is gedurende de jaren zeer veranderd, er werden voormalige fabrieken gesloopt welke plaats maakten voor nieuwe projecten. Dit deel blijkt terug naar de 20ste eeuw. De Kanaalkom, vroeger de Kolenhaven, was destijds als industrieel centrum te herkennen. In het industriële centrum bevonden zich diverse fabrieken die in verbinding stonden met elkaar. De Kolenhaven was zeer belangrijk, hier kwamen goederen aan die vanuit Limburg werden vervoerd naar Hasselt. De import bestond uit producten voor de gelatinefabriek, graan en hout. Naast deze goederen werden ook kolen geleverd, dit was één van de belangrijkste goederen (Vanhove, 2021b). Vermoedelijk komt de naam Kolenhaven hiervandaan.

Op onderstaande afbeelding (afbeelding 11) is de Kolenhaven uit 1950 weergegeven. Wat opvalt zijn de schoorstenen die aan de linkerzijde te zien zijn. Ook de nieuwe schouw van de gelatinefabriek is hierop te zien, welke de twee kleinere schouwen heeft vervangen. Dit wordt in het volgende hoofdstuk besproken. De schouw is herkenbaar aan zijn hoogte, het is namelijk de hoogste schouw op deze afbeelding.

Afbeelding 11: Hasseltse Kanaalkom 1950 (Vanhove, 2021a)

Op de illustratie hieronder is een kaart te zien van de positionering van de voormalige fabrieken rond de Kanaalkom. De exacte positie van de gasfabriek is helaas niet bekend. Het slachthuis, de gelatinefabriek en de mouttoren zijn bewaard gebleven. Deze fabrieken worden nader toegelicht en ondersteund met een afbeelding om een beter beeld te kunnen vormen van de gebouwen.

- 1. Gasfabriek, gesloten in 1960
- 2. Slachthuis Vandrie, gesloten in 2021
- 3. Gelatinefabriek/ lijmfabriek, gesloten in 1968
- 4. Mouttoren

Illustratie 7: Vermoedelijke positie fabrieken ten opzichte van de huidige waterinfrastructuur (eigen data, 2022)

1. Gasfabriek

De gasfabriek gelegen aan de Armand Hertzstraat is in 1911 gebouwd ter vervanging van de voormalige kleinere gasfabriek gelegen op de hoek van de Witte Nonnenstraat en de Demerstraat. De nieuwe gasfabriek had een grotere productiecapaciteit dan de kleinere gasfabriek. Het belangrijkste restproduct van de fabriek noemden men 'cokes'. Dit restproduct werd verkocht aan de jeneverstokerijen, bakkerijen en wasserijen in Hasselt. Teer was een ander restproduct en had diverse doeleinden. Teer werd veelvuldig gebruikt en verwerkt in bijvoorbeeld asfalt, teerkarton of voor boten en woningbalken met als doel deze waterafstotend te maken. Rondom de fabriek heerste er een vieze lucht wat het gevolg was van het productieproces (*Gasfabriek Armand Hertzstraat, z.d.*).

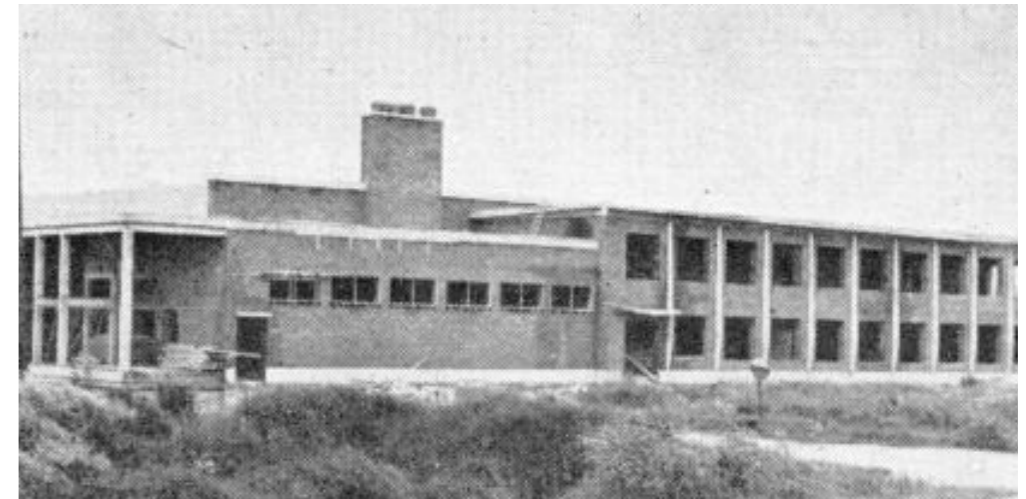

Afbeelding 12: Gasfabriek (Olieverfschilderij van de gasfabriek, z.d.)

2. Slachthuis

In het slachthuis werden dieren vetgemest met het overschot van de granen waar jenever mee werd gestookt (Vanhove, 2021b). Het slachthuis is in 1961 gebouwd en overgenomen door VanDrie in 1998 (*Slachthuis, z.d.*). Wegens dierenmishandeling had het slachthuis vooral een negatieve connotatie. In 2020 heeft het slachthuis Vandrie zijn deuren moeten sluiten wegens een aflopend milieuvergunning (*Slachthuis VanDrie Hasselt dicht, 2021*).

Na de sluiting is het lege pand ingevuld als een tijdelijke plek voor theater, het aanbieden van lokale voedingsproducten en kantoorfuncties. Het doel van het project is om mensen te verbinden met oude, leegstaande gebouwen en voor het creëren van meer dynamiek. In de toekomst zal er een skaterramp toegevoegd worden aan het huidige programma. Skaten wordt steeds populairder en staat tevens symbool voor duurzaamheid, solidariteit en verbinding (Reynders, 2021).

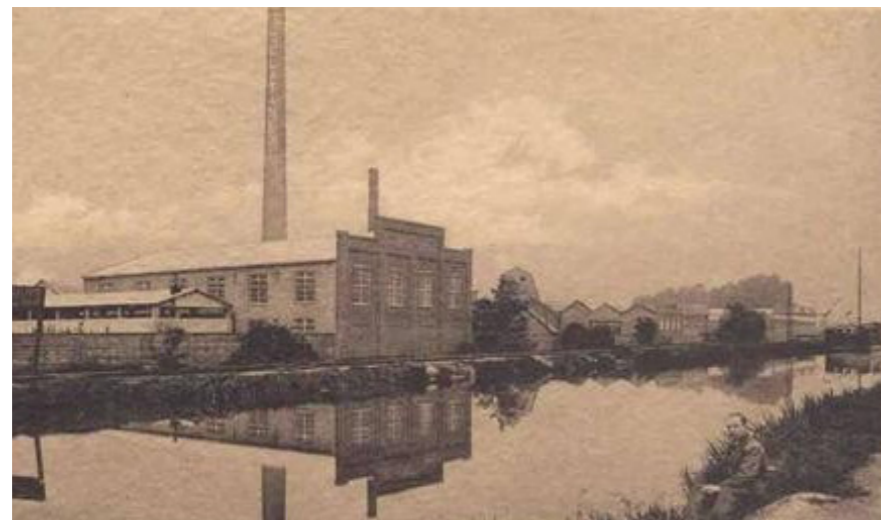
Afbeelding 13: Slachthuis (Slachthuis, vroeger, z.d.)

Afbeelding 14: Slachthuis 2022 (eigen data, 2022)

3. Gelatinefabriek

Naast de gasfabriek en het slachthuis had ook de gelatinefabriek zijn plaats ingenomen aan de voormalige Kolenhaven. Hasseltse stadsgids Francis De Lauré vermeldt dat de gelatinefabriek niet alleen bekend stond als de grootste onderneming van Hasselt maar ook om de meest stinkende plaats. Desondanks was het de belangrijkste werkgever in Hasselt waarbij er in hun meest succesvolle jaar ongeveer 300 werknemers in dienst waren. Naast de stank zorgde de fabriek ook voor milieuhinder. Niet alleen werd het rioolwater in de Demer geloosd maar ook het proces van gelatine zorgde voor milieuvuiling en een ongezonde leefomgeving (Vanhove, 2021b).

Abbeelding 15: Gelatinefabriek (Vanhove, 2021a)

Abbeelding 16: Gelatinefabriek 2022 (eigen data, 2022)

4. Mouttoren

Ook gelegen aan de Kanaalkom is de mouttoren, een oud gebouw waarbij er een lange tijd werd gespeculeerd om het gebouw af te breken. Het gebouw zou plaats maken voor nieuwe appartementencomplexen. Gelukkig heeft men hiervan afgezien waardoor het gebouw en zijn geschiedenis blijft bestaan. Voor het bewaren van het gebouw heeft street art een grote rol gespeeld. Het gebouw bevat diverse muurschilderingen waaronder de afgebeelde 'uil' gemaakt door ROA een bekende muurschilder. Deze muurschildering behoort tot de bekendste werken van Hasselt en is een landmark geworden van de stad (Van Horne, 2021).

Abbeelding 17: Mouttoren (eigen data, 2021)

Als er gekeken wordt naar de huidige situatie van de Kanaalkom zijn er nog veel sporen zichtbaar van het vroegere industriegebied. Het slachthuis, een gedeelte van de gelatinefabriek en de mouttoren zijn de gebouwen die vandaag nog zichtbaar zijn. Er zijn diverse overeenkomsten tussen de mouttoren en de gelatinefabriek. Op beide gebouwen is street art zichtbaar. Daarnaast vormen zij ieder op hun eigen manier een landmark in de omgeving. Bij de gelatinefabriek vormt de schouw een landmark en bij de mouttoren vormt de muurschildering van de uil een landmark.

Wanneer ik het slachthuis met de gelatinefabriek vergelijk zijn ook hierin overeenkomsten te vinden. Beide organisaties hadden vroeger een negatieve connotatie; bij het slachthuis was het de dierenmishandeling en bij de gelatinefabriek de sterke geur die rondhing op de site. Voor de gelatinefabriek is dit een interessant gegeven om een positieve connotatie van te maken namelijk het creëren van nieuwe geuren rond de site. De filosofie 'zaadjes planten' van Richard Sennett sluit hierbij aan. Het planten van zaadjes creëert nieuwe planten en bloemen, welke op hun beurt zorgen voor nieuwe geuren. Na de sluiting van het slachthuis en de gelatinefabriek hebben beide een positieve connotatie verkregen door het toevoegen van een culturele en sociale functie. De gelatinefabriek werd gezien als een laagdrempelige plaats waar iedereen welkom was. De tijdelijke invulling van het slachthuis heeft hier ook voor gezorgd.

Afbeelding 18: Street art gelatinefabriek (eigen data, 2022)

Afbeelding 19: Street art gelatinefabriek (eigen data, 2022)

Afbeelding 20: Street art gelatinefabriek (eigen data, 2022)

Afbeelding 21: Street art gelatinefabriek (eigen data, 2022)

Meso level, Heilig Hart

Kanaalkom

In dit deel worden de gebieden rond de Kanaalkom (illustratie 8), nader toegelicht in functie van de oriëntatie van het gebied. Daarnaast vormt het een houvast van de projecten en voorstellen die besproken worden. Op de kaart zijn er diverse plekken aangeduid waarover gesproken zal worden. Hieronder ligt ik graag een aantal gebieden nader toe om verwarring te voorkomen.

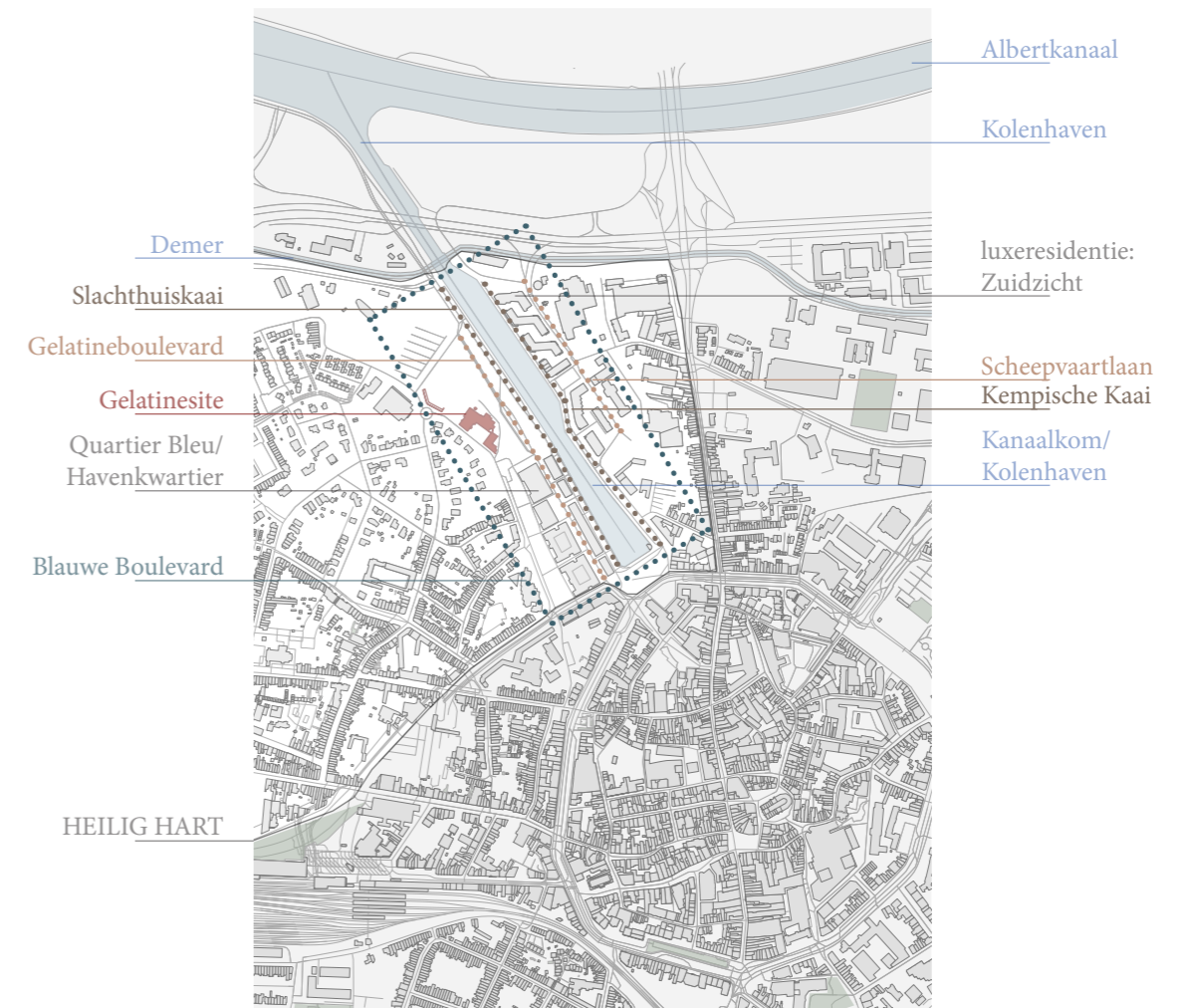
Heilig Hart = Heilig Hart is een wijk welke in westelijke richting is gesitueerd ten opzichte van het oude stadscentrum. Deze wijk kent een rijke geschiedenis met diverse uitbreidingen waaronder de Kanaalkom. Rondom deze kom waren vroeger de gasfabriek, het slachthuis, de gelatinefabriek en de mouttoren gesitueerd. In een andere ontwikkeling werden er diverse tuinen omgevormd tot woningen vanwege de groeiende bevolking. De laatste jaren zijn er diverse plannen voor nieuwbouwprojecten gemaakt in deze omgeving waaronder de Blauwe Boulevard (*Heilig Hart*, z.d.).

Kanaalkom = De Kanaalkom werd vroeger de Kolenhaven genoemd (Vanhove, 2021b). Deze Kolenhaven was een belangrijke plaats voor de levering van steenkool voor de vroegere gasfabriek (*Foto's uit de oude doos van de kanaalkom van Hasselt*, z.d.).

De kom is in 1854 geopend en vormt een verbinding met Antwerpen, de aanleg hiervan gebeurde via economische verklaringen. Echter zorgde de aanleg voor een verhoging van het waterpeil van de Kanaalkom wat ervoor zorgde dat het debiet dat door de Demer stroomde werd verlaagd. Dit had grote gevolgen voor de watermolens waaronder de Broekermolen. Deze molen werd afgebroken en maakte plaats voor de gelatinefabriek. De industrie gelegen rondom de Kanaalkom steeg tot de tweede helft van de 20ste eeuw. Tijdens deze periode verviel het belang van de functie van de kom. Met als gevolg dat bijna alle industrie verdween in dit gebied. De industrie heeft nu plaats gemaakt voor recreatie (*Kanaalkom*, z.d.).

Blauwe Boulevard = De Blauwe Boulevard is een recent project waarmee de stad Hasselt het gebied rondom de Kanaalkom wil opwaarderen zodat het een levendige plek wordt. Dit wordt gedaan door het aanleggen van nieuwe wegen, bouwen van woningen, handel en recreatie (*Kanaalkom*, z.d.). Binnen de Blauwe Boulevard bevindt zich in westelijke richting de Slachthuiskaai en de Gelatineboulevard. In oostelijke richting bevindt zich de Kempische Kaai en de Scheepvaartlaan.

Quartier Bleu = De Quartier Bleu maakt onderdeel uit van de Blauwe Boulevard en is gelegen aan de westelijke kant van de Kanaalkom. In dit gebied lopen diverse functies in elkaar over zoals: winkelen, wonen, genieten en werken. De winkelstraat heeft een directe verbinding met het water door de aanwezige trappen. Tevens zijn er in dit gedeelte ondergrondse parkeerplaatsen voorzien (Eerdeken, 2016).

Illustratie 8: Kaart van Hasselt met aanduiding elementen Kanaalkom, ingezoomd (eigen data, 2022)

Plannen en projecten: De Gregorio & Partners

De projecten gelegen aan de weerszijden van de Kanaalkom zijn ontworpen door architectenbureau De Gregorio & Partners. Hun visie op de Quartier Bleu is een plek “*op menselijke schaal*” ontwerpen, een plek dat gezien wordt als het stadskwartier van Hasselt. Het doel is dat dit gebied ooit onopvallend opgaat met de stad. De uitvoering van de Quartier Bleu zien zij als een stap richting het evolutieproces van de stad.

In het ontwerp van deze plek is het contrast tussen het bestaande water en het groen - aanwezig op de boulevard - leidend geweest. Groen wordt hierbij gezien als rode draad. Daarnaast is contrast te zien in de diversiteit aan verhoudingen. Contrast is ook te zien tussen de publieke, semi-publieke en private ruimtes. Contrast zorgt voor spanning binnen een gebied.

Naast het gebruik van contrast is er nog een andere ontwerpstrategie toegepast, namelijk schaalverkleining. Schaalverkleining van de stad naar de Kanaalkom, van de Kanaalkom naar een wooneenheid. Schaalverkleining creëert een gevoel van geborgenheid en herkenbaarheid. Schaalverkleining roept een ambiance grandeur op: riant, luxueus en chique. Grandeur creëert monumentaliteit, dit is volgens het architectenbureau iets wat terug te vinden is in het DNA van Hasselt. Grandeur hebben zij verder uitgevoerd in het gebruik van barokke geveldetails, uitspringende delen en uitstekende dakelementen. Het accent ligt hierbij op onderscheid (De Gregorio & Partners, 2021).

De visie van De Gregorio & Partners over het levendig maken van het gebied rondom de Kanaalkom door het creëren van een nieuwe plek vind ik inspirerend en sluit aan bij mijn invalshoek voor de gelatinesite. Net zoals hierboven beschreven, vind ik ook dat groen een belangrijk aspect is en een toegevoegde waarde voor de verharde stad. Helaas zie ik hierin wel een verschuiving met wat er op papier staat en wat er is ontworpen. Vanuit mijn standpunt ervaar ik het groen niet als een rode draad binnen het project: aan zowel de boulevard als de Quartier Bleu zijn er een aantal bomen geplant met vegetatie welke wordt afgebakend door een zitelement (afbeelding 22 en 24). Aan de oostelijke kant van de kom is er meer groen geïntegreerd (afbeelding 23 en 26), echter is de verhouding: verharding en groen voor mijn gevoel niet in balans.

Afbeelding 22: Blauwe Boulevard (eigen data, 2022)

Afbeelding 23: Blauwe Boulevard (eigen data, 2022)

Afbeelding 24: Quartier Bleu, Havenkwartier (eigen data, 2021)

Afbeelding 25: Luxeresidentie: Zuidzicht, Kanaalwijk (eigen data, 2022)

Afbeelding 26: Gebouwen Kempische Kaai, Kanaalwijk (eigen data, 2022)

Het architectenbureau spreekt over diversiteit en contrast. Er heerst een groot contrast tussen de projecten gelegen aan de Kanaalkom welke een luxe en grootste uitstraling hebben ten opzichte van het historische stadscentrum. In het stadscentrum heerst er een intieme sfeer vanwege de schaal en de spaties die ontstaan tussen de gebouwen. Daarnaast is er in het stadscentrum meer diversiteit in de vormgeving en materialisatie van gebouwen te zien. De uitstraling en vormgeving van de projecten aan de Kanaalkom worden - in tegenstelling tot het stadcentrum - wel herhaald door het gebruik van een raster. Binnen de projecten aan de Quartier Bleu bevindt zich een detaillering in de vormgeving van de raamkaders welke terugkomt binnen de verschillende units. Door het te veel herhalen van bepaalde vormen en units kan dit gebied eenvormig overkomen.

Het artikel van de krant *Het Nieuwsblad* toont aan dat nieuwbouw niet altijd de oplossing is. Het artikel beschrijft het probleem dat vele appartementen in de Quartier Bleu nog altijd niet zijn verkocht. Schepen Marc Schepers vermeld: “*Het ontwerp van het project loopt achter de feiten aan*”. De appartementen zijn minder snel verkocht als dat er was verwacht, de vermoedelijke reden hiervoor is de te ruime aanbod van grote appartementen: de twee- en de drieslaapkamerappartementen. Dit aanbod komt niet overeen met de behoeftes van de bevolking die steeds meer uit eenoudergezinnen en alleenwonende bestaan. Daarnaast zijn de woningen veelal boven budget. Een ander probleem wat wordt aangehaald is dat de nieuwbouwprojecten voornamelijk eentonig zijn, dit is ook naar voren gekomen in mijn reflectie die hierboven is te lezen. De eentonigheid is in strijd met de hedendaagse behoeftes welke meer uitgaan naar diversiteit. Diversiteit kan zich uiten in een project met studentenkamers, gezinswoningen en tweeslaapkamerappartementen (Jansen, 2022).

Voor de projecten aan de Kanaalkom heeft De Gregorio & Partners onderzoek gedaan naar de basiskennmerken van Hasselt. Hieruit is de volgende lijst opgesteld.

- Kenmerk 1. Barok
(vrolijk, façades, winkelen, uiterlijkvertoon, details, zien & gezien worden)
- Kenmerk 2. Zorgzaam
(ziekenhuizen, openbare diensten)
- Kenmerk 3. Romantisch
(groen in de stad, water, Japanse tuin, Herkenrode)
- Kenmerk 4. Planmatig rationeel
(geloof in het maakbare, no-nonsens aanpak, ondernemen, handel)

(Smit, 2017)

Wat opvalt uit de basiskennmerken is dat De Gregorio & Partners voornamelijk gebruik hebben gemaakt van kenmerk 1: Barokke uitstraling en van kenmerk 4: Planmatig rationele. De Barokke uitstraling is voornamelijk herkenbaar in de vormgeving van de Quartier Bleu. De Quartier Bleu is ontstaan vanuit een hoofdas, namelijk de strook ofwel scheiding tussen het linker gedeelte en het rechtergedeelte (afbeelding 24, bladzijde 45) en kruisende hulpassen. Daarnaast is er een sterke symmetrie zichtbaar in de vormgeving van de gebouwen en tussen de gebouwen onderling. Deze kenmerken kunnen gekoppeld worden aan de Barokke periode (*5 eeuwen tuingeschiedenis*, z.d.). Daarnaast gaat Barok over pracht en praal (*Barok*, z.d.). Dit is ook een kenmerk voor de nieuwbouw projecten aan de Kanaalkom. De luxe en chique sfeer is duidelijk zichtbaar in de vormgeving en de keuze in materialisatie, het gaat over zien en gezien worden. Het planmatig rationele is terug te zien in de invulling van de plint van de gebouwen. De plint van de gebouwen biedt ruimte voor ondernemen en handel in de vorm van winkels en horecagelegenheden. Daarboven bevinden zich appartementen.

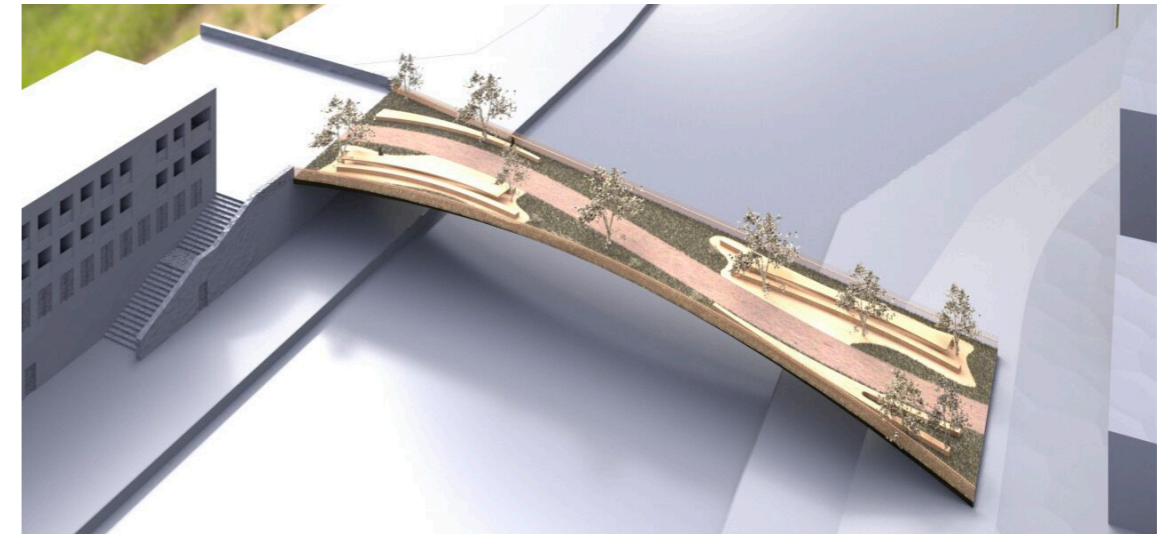
Plannen en projecten: Fietsbrug

De Kanaalkom heeft een grote transformatie ondergaan, hier is het niet bij gebleven. De autobrug die begin 2014 is gesloopt, heeft plaats gemaakt voor een nieuwe fietsbrug (illustratie 9). De fietsbrug is volgens de planning in 2023 klaar en verbindt de oostelijke zijde met de westelijke zijde (illustratie 10). Het project is in samenwerking tot stand gekomen, burgemeester Vandepuut is in zee gegaan met Studio WLLMS en aannemer Cordeel.

De fietsbrug is zoals de naam al verwijst bedoeld voor fietsers, ook wandelaars en andere trage en zwakke weggebruikers kunnen gebruik maken van deze nieuwe en snelle verbinding. De overbrugging is in totaal 62 meter lang en is vormgegeven volgens een sober design zonder ondersteuning van tussensteunen, de breedte varieert van 10 tot 14 meter. De brug wordt voorzien van zitbanken, tafels en bijkomend groenvoorziening dit zorgt ervoor dat de brug een ontmoetings- en rustpuntfunctie heeft (Latinne, 2021). Op de website van focus op Hasselt zegt schepen Libert: *“Met de brug maakt, naar analogie van de Groene Boulevard, ook op de Blauwe Boulevard letterlijk de cirkel rond”* (Nieuwe fiets- en wandelbrug over Hasseltse Kanaalkom begin 2023 klaar, 2021).

Wanneer ik net zoals schepen Libert de fietsbrug met de Groene Boulevard vergelijk, kan ik de overeenkomsten zien in dat zij beide voor de zwakke weggebruikers zijn bedoeld. De Groene Boulevard markeert de kleine ring rondom de stadskern, vermoedelijk ziet schepen Libert dit ook terug in de fietsbrug welke een connectie vormt tussen de oostelijke kant en de westelijke kant van de Kanaalkom. Door deze toekomstige connectie maakt het de onderlinge verbinding makkelijker en beide locaties toegankelijker. Hierdoor wordt de kloof tussen beide kanten verkleint.

Zoals hierboven is vermeld is de brug een eenvoudig ontwerp, dit komt terug in de realisaties rondom de Kanaalkom waarin de unit's meerdere keren herhaald worden. Waar ik benieuwd naar ben bij het zien van de visualisaties is hoe de groenvoorziening op de brug in dialoog gaat met de omgeving. Daarnaast vraag ik mij af hoe de brug reageert op de haven welke gevuld is met boten.

Illustratie 9: Fietsbrug (Toekomstige fietsbrug, 2021)

Illustratie 10: Kaart Kanaalkom met de positie van de fietsbrug in het groen gearceerd (eigen data, 2022)

Plannen en projecten: Ruimtelijk uitvoeringsplan

Een ruimtelijk uitvoeringsplan is een juridisch opgesteld document waarin het toekomstig perspectief van een bepaalde omgeving wordt omschreven. In dit document worden alle toekomstige ontwikkelingen in de desbetreffende wijk omschreven en onderzocht. De term ruimtelijk uitvoeringsplan wordt veelal afgekort als RUP (*Wat is een RUP en BPA, z.d.*).

Dit onderzoek gaat over het ruimtelijk uitvoeringsplan voor de Blauwe Boulevard in Hasselt. Het ruimtelijk uitvoeringsplan is onderverdeeld in vier verschillende dossiers (*RUP 224 Blauwe Boulevard Oost, z.d.*). Het eerste dossier is een uitgebreid document waarin de omgeving wordt onderzocht en aanzetten worden gedaan voor toekomstige invullingen (Arcadis, 2019). In het tweede dossier worden er diverse zaken onderzocht. Er zijn verschillende zaken die van invloed kunnen zijn bij het herbestemmen van de gelatinefabriek. Onder andere het opnieuw bekijken van de invloed van het water op de omliggende wijken, hierin vormt de inrichting van de kade een belangrijk aspect. Een andere visie betreft het Demerpark welke een groene verbinding moet creëren tussen de omliggende wijken. In grote lijnen betreft het masterplan het versterken van de verbindingen van de Blauwe Boulevard en het implementeren van meer groenvoorzieningen. Een idee voor het vergroten van deze groenvoorzieningen zijn de zogenaamde publiektoegankelijke haventuinen welke zich rondom de schouw van de gelatinefabriek situeren en moeten een relatie aangaan met de Kanaalkom. Verder wil men rond deze schouw bebouwing aanleggen in de vorm van middelhoogbouw met transparante gevels. Bij de gelatinefabriek wil men een plein creëren waar culturele functies huisvesten maar ook gemeenschappelijke functies of horeca hun plaats vinden. De schouw is hierin een belangrijk iconisch bouwwerk. Enkele voorzieningen die in de nieuwe wijk worden onderzocht betreffen het toevoegen van: kleuter- en lagere school, kinderdagverblijf, spot, commerciële voorzieningen, jeugdwerk, zorg, ontmoetingscentrum, cultuur, groenvoorzieningen (Arcadis & Buur, 2016a). In het derde deel van de RUP wordt er dieper ingegaan op het analyseren van de voorzieningen in de omgeving en wordt er gekeken of er daadwerkelijk een behoefde is aan de desbetreffende voorziening (Arcadis & Buur, 2016b). In het laatste ofwel het vierde dossier van het RUP wordt de bereikbaarheid van de stad herdacht, zo wil men autoluwe woonerven creëren. Tevens wordt de infrastructuur besproken en de bereikbaarheid met zowel de auto als het openbaar vervoer (Arcadis & Buur, 2016c).

Er worden veel verschillende zaken besproken in het RUP. Waarbij het ene onderdeel ingrijpender is als het andere. Dit is terug te zien wanneer het bijvoorbeeld gaat over het herdenken van de bereikbaarheid van de stad ten opzichte van het opwaarderen van de kade. Er wordt ook veel besproken over de site van de gelatinefabriek. De schouw blijft een belangrijk onderdeel en zorgt in mijn ogen voor herkenbaarheid en oriëntatie. Wat opvalt aan illustratie 11 is de middelhoogbouw aan de kade welke zich rondom de gelatine situeren. Door de hoogte van de gebouwen vervalt het oriëntatiepunt van de schouw, waardoor het niet meer dient als landmark. Tevens voelt de hoogbouw rondom de kade als een kleine versie van de hoogbouw in New York maar dan van Hasselt. De identiteit van de stad vervaagt, dit is te zien op illustratie 12.

Uit het derde dossier van de RUP is gebleken, dat er nood is aan zowel cultuur, een ontmoetingscentrum en aan groenvoorziening. Voor het huisvesten van deze drie aspecten leent

de site van de gelatinefabriek zich uitstekend. Het is een grote site met veel open buitenruimte waarin groen geïmplementeerd kan worden. De binnen en de buitenruimte kan dienen voor het onderbrengen van cultuur en een ontmoetingscentrum. Deze functies verwijzen naar de geschiedenis van de gelatinefabriek.

Illustratie 11: Programma bebouwde ruimte Gelatinewijk - Parkwijk (Arcadis & Buur, 2016e)

Illustratie 12: Kade en Demerpark als structurerende ruimtes (Arcadis & Buur, 2016d)

Het masker en het gezicht: Oostelijke richting

Bij het wandelen door de Blauwe Boulevard met onder andere de luxeresidentie “Zuidzicht” aan de oostelijke richting van de Kanaalkom, viel mij op dat dit gedeelte van de Boulevard een zeer luxe uitstraling heeft en dat de vormgeving van een unit meerdere malen wordt herhaald. Deze herhaling staat in contrast met het historische stadscentrum maar ook met de achterliggende buurt. Deze achterliggende buurt straalt duidelijk een andere sfeer uit. Deze woningen zijn al wat ouder en verschillen sterk in vormgeving en materialisatie. De grens tussen beide ‘gebieden’ is duidelijk zichtbaar. Aan de achterkant van luxeresidentie “Zuidzicht” kijken de bewoners uit op een leeg en vervallen terrein met daarop het gesloten slachthuis “VanDrie”. De bewoners aan de voorkant kijken daarentegen uit op de Kanaalkom en hebben een groter en ruimer uitzicht. Hierin is er dus een duidelijk contrast zichtbaar.

Illustratie 13: Schematische weergave van mijn wandeling aan de oostelijke kant van de Kanaalkom (eigen data, 2022)

Afbeelding 27: Kempische Kaai (eigen data, 2022)

Afbeelding 28: Residentie Zuidzicht (eigen data, 2022)

Afbeelding 29: Residentie Zuidzicht (eigen data, 2022)

toonbeeld / 'masker' van Hasselt

Afbeelding 30: Panorama masker en gezicht (eigen data, 2022)

Afbeelding 31: Havenstraat (eigen data, 2022)

Afbeelding 32: Havenstraat (eigen data, 2022)

Afbeelding 33: Masker en gezicht (eigen data, 2022)

gezicht verscholen achter het 'masker'

Het masker en het gezicht: Westelijke richting

Tijdens mijn wandeling aan de westelijke richting van de Kanaalkom waarin zich het winkelcentrum Quartier Bleu bevindt en de gelatinefabriek, viel mij een groot contrast op. Een contrast tussen de nieuwe projecten die gerealiseerd zijn binnen de Blauwe Boulevard en de achterliggende buurt. Ook hier is er een luxe en riante uitstraling voelbaar en wordt de vormgeving van een unit meerdere malen herhaald, net zoals er gebeurt aan de oostelijke richting van de Kanaalkom. Vanwege het verschil in uitstraling en sfeer van de nieuw gerealiseerde projecten en de achterliggende wijk ontstaat er een grens tussen beide 'gebieden'. Een grens die zichtbaar en voelbaar is. Een grens die voor gentrificatie heeft gezorgd. Door gentrificatie wordt de oorspronkelijke bevolking verdreven door de nieuwe bewoners die meer geld bezitten. Met als gevolg dat deze bevolking moet verhuizen of zelfs geen plek kan vinden omdat woningen te duur zijn. Gentrificatie is ook al voelbaar in de achterliggende buurt waarbij er in een rij met arbeiderswoningen spontaan een nieuwe woning is gebouwd welke in contrast staat met de sfeer van de omliggende woningen.

Illustratie 14: Schematische weergave van mijn wandeling aan de westelijke kant van de Kanaalkom (eigen data, 2022)

Afbeelding 35: Blauwe Boulevard (eigen data, 2022)

Afbeelding 36: Quartier Bleu (eigen data, 2022)

Afbeelding 37: Armand Hertzstraat (eigen data, 2022)

toonbeeld / 'masker' van Hasselt

Afbeelding 38: Panorama masker en gezicht (eigen data, 2022)

Afbeelding 39: Armand Hertzstraat (eigen data, 2022)

Afbeelding 40: Café Anoniem, Mouterijstraat (eigen data, 2022)

Afbeelding 41: Lazarijstraat (eigen data, 2022)

gezicht verscholen achter het 'masker'

Micro level, gelatinefabriek

In het micro level wordt het onderzoek naar de gelatinefabriek besproken. Er wordt gestart met de betekenis van de gelatinefabriek, waarna er dieper op de gelatinefabriek in Hasselt wordt ingegaan door onderzoek naar zijn geschiedenis en zijn bouwchronologie. Aansluitend volgt er een fotoreportage van de vroegere gelatinefabriek en een samenvattende tijdlijn. Vervolgens wordt de waarde van de nog aanwezige gebouwen besproken.

Na de geschiedenis te hebben besproken wordt er overgegaan op een fotoreportage van de huidige gelatinefabriek. De situatie van de gelatinefabriek vroeger en nu wordt geschetst in een volgend deel. Dit wordt gevolgd door onderzoek naar de schouw welke als landmark fungeert op verschillende plekken van Hasselt. Vervolgens worden de zichtlijnen van en naar de gelatinefabriek besproken. Tot slot wordt er een briefingnota opgesteld door Omgeving en Endeavour nader uitgelegd.

Micro level, gelatinefabriek

De gelatinefabriek en zijn productieproces

De gelatinefabriek is opgericht door Gotlieb Hertz in 1894. De gelatinefabriek is in Hasselt gelegen aan de Kanaalkom. Het was voornamelijk een chemische fabriek welke zowel gelatine als lijm produceerde. Omwille van het chemische productieproces hing er een prikkelende geur rondom de site. Om deze lijm en gelatine te produceren waren dierenhuiden en beenderen nodig. Deze dierenhuiden en beenderen werden geïmporteerd. De beenderen werden ontvet en met behulp van kalkkuipen fijn gemaald. Vervolgens zorgde een acide ervoor dat het fosfaat werd opgelost waarna zij gedroogd in zakken werden gelegd. Het overige gedeelte werd verwerkt tot gelatine door het te koken (*Gelatinefabriek - Lijmfabriek, z.d.*).

De beenderen werden ongeveer 12 maanden geweekt in kalkkuipen. Hierna waren de beenderen klaar om gekookt te worden. Dit proces werd afgetapt in vijf verschillende fasen. In de eerste fase verkreeg men fijne gelatine, dit was gelatine van goede kwaliteit. In de tweede fase had men gelatine van een lagere kwaliteit en vanaf fase drie werd het lijm. Hierdoor wordt de gelatinefabriek ook wel de “lijmfabriek” genoemd (Vaes, 2020).

LIED “VAN HET LIJMFABRIEK” geschreven door Jules Klock:

*Lèmfabriek
Achter het lèmfabriek,
Mou het zo goued èn riek
Doa haan vieë malkaandre de leifde gezweure
Terwèèl de bassèng van't kennââl weur bevreure Iech leet oech dáâl èn't grâås
Dzjieë woart zoe roeëd as 'n kjâås
Iech zee: “Och mètske, hèt toch ginne schriek
Achter het lèmfabriek”*

*Rappleer dzjòech nog, 't weur néújoarsnach
Vieë weure bè Wolfs an't walse
Wèè iech oech zoe obsèè bezoueg
Toeën gouf iech oech doa zoe'n malse
Dzje haat e bliek bleu blouwske âân
E schoe preupel himmeke bè kèntsjes
'ne Cache-corslee bè lientsjes âân
Èn dzje reuk toch zou goued noa de mentsjes*

(*Lèmfabriek, z.d.*)

Abbeelding 42: Gelatinefabriek (eigen data, 2022)

Micro level, gelatinefabriek

Geschiedenis en bouwchronologie

De eerste fase: 1895 - 1910

Gottlieb en Armand Hertz, vader en zoon stichtte in samenwerking met Charles Wolff in januari 1894 een “Société au nom collectif Hertz et Wolff” op. Een bedrijf wat gebouwd was rondom de productie van gelatine en haar bijproducten. De samenwerking streefden naar een fabriek welke een plaats had tot de top drie van gelijkaardige bedrijven binnen Europa. Dit getuigde van grootse plannen (Origin, 2014b).

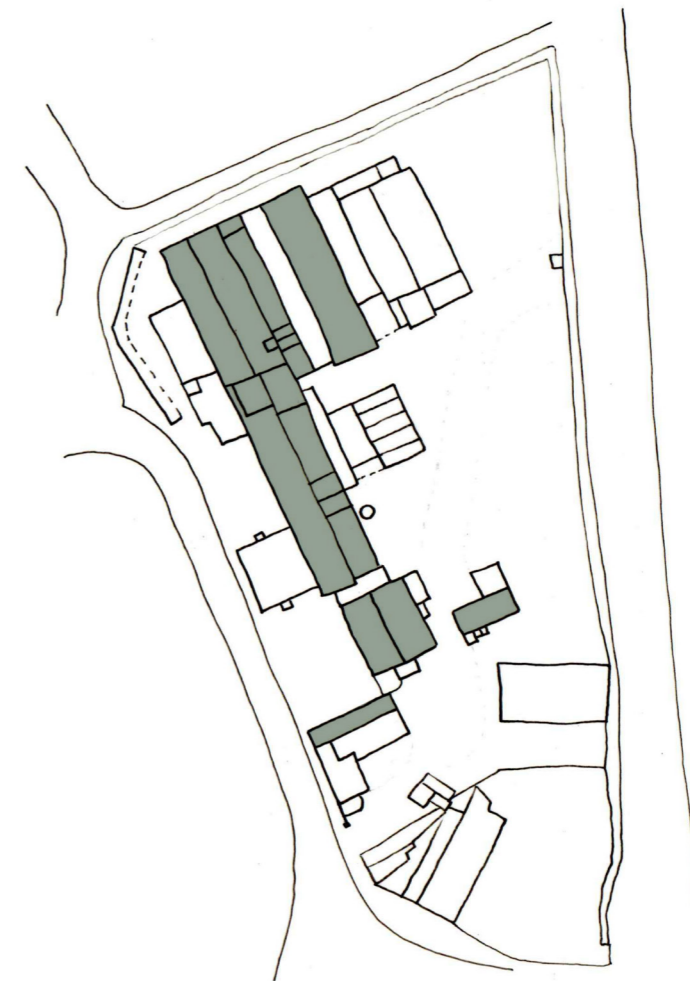
De gelatinefabriek werd opgesplitst in drie verschillende blokken. Het eerste blok is gelegen aan de Nieuwe Demer en werd gebruikt voor de levering van beenderen, het malen en het aanzuren. Dit waren de meest hinderlijke gebeurtenissen in het proces. In het tweede blok vond de afwerking van meststoffen plaats in combinatie met het gieten van lijm en gelatineblokken. Dit wil zeggen dat het productieproces in dit gedeelte betreffende lijm, meststof en gelatine door elkaar liep. Met als gevolg dat men zorgvuldig moest werken om risico's te beperken. In het laatste blok werd het laatste aspect van het produceren van gelatine gedaan. Namelijk het snijden van gelatine blokken, het drogen van de gesneden plakken en als finale stap het verpakken van het eindproduct. Voor het drogen was warmte nodig, om deze reden kreeg dit blok een eigen schoorsteen. Omdat het snijden van de gelatine een nauwkeurig werk was, werden hiervoor jonge vrouwen in dienst genomen (Origin, 2014b).

Gedurende de eerste fase van het bedrijf waren er tussen de 85 en 100 mensen in dienst. Dit aantal was in vergelijking met andere grote fabrieken in die tijd, hierdoor werd het gelatine bedrijf erkend als een groot bedrijf. Ongeveer een jaar na de opening was Hertz genoodzaakt om nieuwe opvangbekkens te bouwen. Dit omdat de maatregelen die waren genomen om het afvalwater te verwerken snel na de start van de fabriek onvoldoende bleken (Origin, 2014b).

Bij het produceren van gelatine mag het proces niet onderbroken worden. Wanneer dit wel gebeurt kan de productie niet meer gebruikt worden. Om te voorkomen dat het proces stilvalt is redundantie een belangrijk aspect. Met redundantie worden gevoelige elementen meermaals uitgevoerd. Dit heeft als voordeel dat wanneer een van deze elementen uitvallen of niet meer werkt, het proces overgenomen kan worden door een ander element. Om deze reden werd er in 1900 een nieuwe schoorsteen bijgebouwd (Origin, 2014b).

Er waren diverse risico's bij de productie van gelatine. Als voorbeeld was er een kans op mogelijke verontreiniging van de gelatine welke het gevolg was van de lijm- en kunstmestproductie die gelijktijdig op de site werd gedaan. Hierdoor was een kwaliteitscontrole noodzakelijk. Echter pas na de Eerste Wereldoorlog werden er diverse labo's geplaatst in deze bedrijfscultuur, zij boden een strikte evaluatie van het tussenproduct (Origin, 2014b).

In 1909 veranderd de bedrijfsstructuur als gevolg van Rousselot een gelatine producent uit Frankrijk, die in België terecht kwam door een kunstmestbedrijf in Zelzate. Hertz gaat in dit jaar over tot een kapitaalvergroting en trekt invloedrijke mensen aan zoals de familie Wolfers om hem te helpen. Om zichzelf te kunnen verdedigen tegen Rousselot ging Hertz in 1910 een samenwerking aan met Vilvoorde, een concurrent. Deze samenwerking ging samen onder de naam “Gélatines de Hasselt et Vilvorde” (Origin, 2014b).

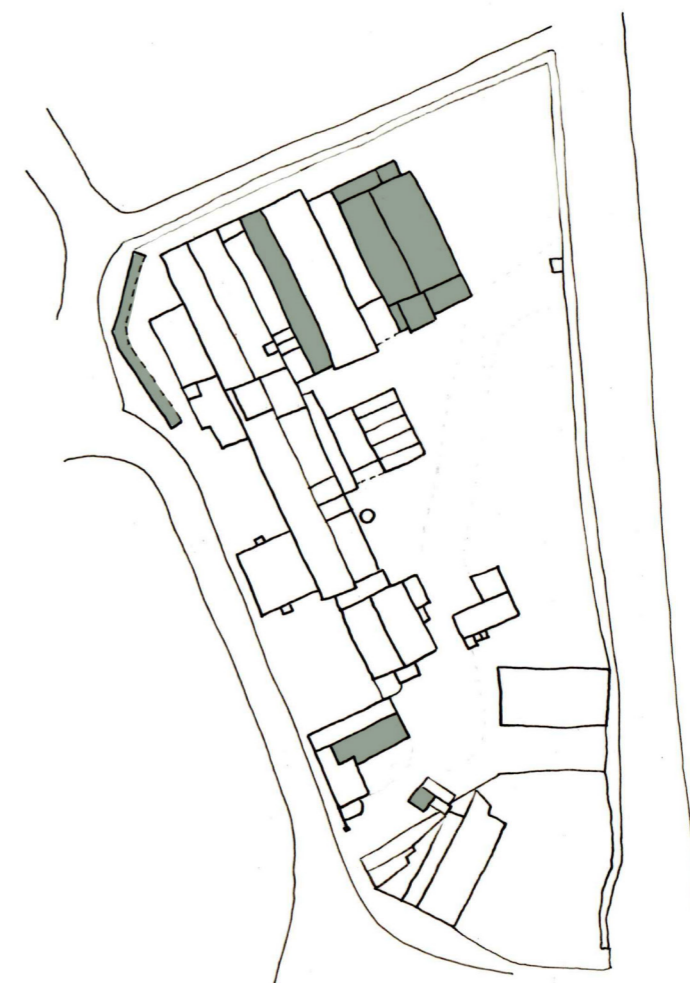
LEGENDA:
■ Bouwchronologie eerste fase
□ Totale bouwchronologie

De tweede fase: 1910 - 1927

Ook na de eerste fase bleef de site zich vullen. Zo werden er onder andere de kalkputten uitgebreid en kwam er een stoomketel bij. Omstreeks 1914 was de gelatinefabriek in Hasselt één van de grootste gelatinefabrieken die zich in Europa bevonden. Tot na de Tweede Wereldoorlog was de gelatinefabriek de grootste fabriek van Hasselt. Frankrijk en Duitsland waren grote afnemers van de productie (Origin, 2014b).

In het jaar 1919 werd Hertz beschuldigd van corruptie, door deze beschuldiging was hij bang voor zijn toekomst en de vooruitzichten van zijn fabriek. Er werd actie ondernomen en Hertz zocht een vervanger voor de leidende functie van de fabriek, dit werd ingenieur Maurice Berger. Berger ging de uitbreiding richting Frankrijk verder inzetten. Ook kreeg de samenwerking met Vilvoorde een andere vorm, deze samenwerking werd in 1919 samengesmolten tot één bedrijf. Deze fusie kreeg de naam SA Gélaines Hasselt-Vilvoorde. Doordat er in 1925 de gelatinefabriek van Hyon-Ciply toegevoegd kon worden aan de bestaande samenwerkingen vormden deze drie entiteiten de grootste gelatinefabriek van Europa (Origin, 2014b).

Gedurende de periode van 1923 tot 1927 heerste er een groot watertekort binnen de fabriek. Om dit probleem op te lossen was er een uitbreiding van waterleidingen noodzakelijk. Daarnaast werd het bedrijf geoptimaliseerd door de invoering van elektriciteit. Helaas was het einde van deze tweede fase minder succesvol als waarmee hij begon. De fabriek was slachtoffer geworden van een brand binnen het gebouw in 1927. Enkel de loodsen voor de zuivering van de gelatine, de kalkkuilen, de smidse, het labo en het gebouw van de elektrische uitrusting bleven overeind staan. Vanwege de grote schade werden de klanten doorverwezen naar Vilvoorde. Ondanks de grote schade was men vastberaden om aan de wederopbouw te beginnen. Al snel werden nieuwe onderdelen in de fabriek geplaatst (Origin, 2014b).

LEGENDA:
■ Bouwchronologie tweede fase
□ Totale bouwchronologie

De derde fase: 1928 - 1969

Niet alleen had de brand grote gevolgen voor de gebouwen op de site maar ook was het personeel aangedaan. Dit heeft geleid tot de ontwikkeling van sociale voorzieningen op de site. Als onderdeel van de sociale voorzieningen werden in zowel feestzalen als eetzaal geïnvesteerd. Opvallend is de gescheiden refter die voor vrouwen was voorzien (Origin, 2014b).

Wanneer Hertz een paar maanden na de brand overlijdt heeft dit grote gevolgen, de lijmpductie wordt stopgezet. Opmerkelijk is de vergunningsaanvraag die begin 1929 is aangemeld. In deze aanvraag staat namelijk de productie van de schrijnwerkerslijmen vermeld terwijl deze productie is stilgelegd. Daarbij werd er in 1929 een aanvraag gedaan voor een opslagplaats voor benzine, welke nodig is voor het maken van lijm (Origin, 2014b).

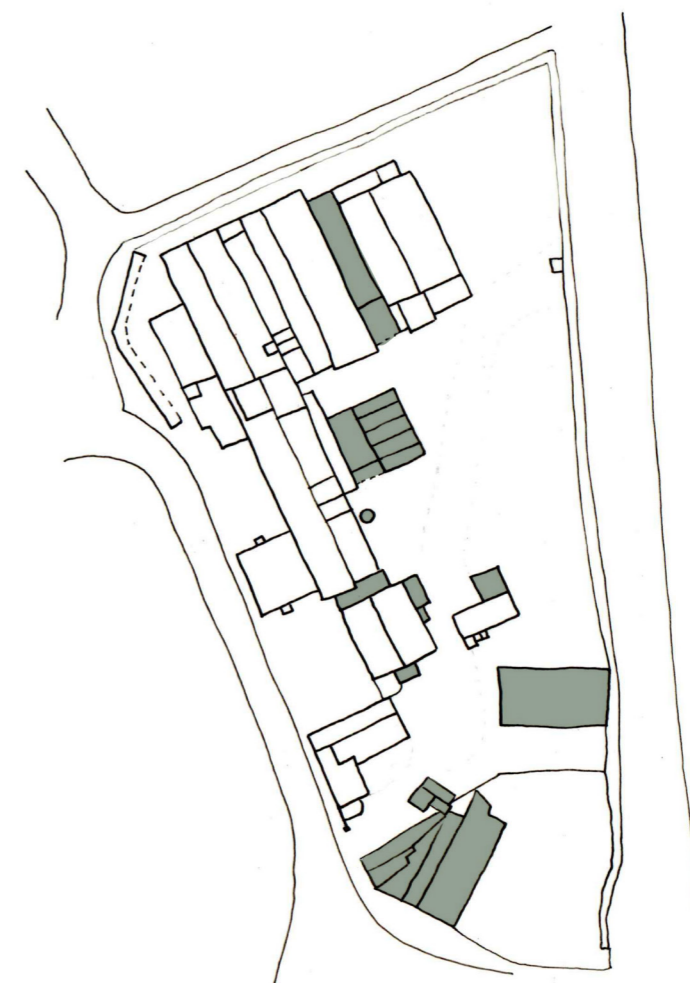
In 1935 is de gehele fabriek voorzien van elektriciteit en wordt er geïnvesteerd in een reserve alternator met stoommachine. Een andere expansie die dat jaar plaatsvindt is de bouw van een immens grote schoorsteen die tot op vandaag de site kenmerkt. Deze schoorsteen is ter vervanging van de twee kleinere bestaande schoorstenen, tevens staat deze schoorsteen symbool voor de wederopbouw (Origin, 2014b).

De crisis in de jaren 30 heeft ook gevolgen op de gelatinefabriek waardoor de uitbreiding van de site nagenoeg stil is komt te liggen. Evenals de Eerste Wereldoorlog heeft de fabriek ook de Tweede Wereldoorlog goed doorstaan. In 1937 werd geïnvesteerd in nieuwe stoomdrogers en daaropvolgend in 1944 werd er een nieuw verbindingsspoor gebouwd (Origin, 2014b).

Omdat het voorziene terrein volledig bezet is door gebouwen komt er in 1958 een aanzienlijke uitbreiding bij. Deze uitbreiding gebeurt in Noordelijke richting. Gedurende deze periode zouden er tussen de 300 en 320 arbeiders in dienst zijn geweest. In 1960 neemt Kuhlman de nevenvestiging Coignet over welke afstamt van de tweede fase. Dit resulteert in een samensmelting van zowel Hasselt als Vilvoorde en de kleinere vestiging gelegen in Hyon (Origin, 2014b).

Het verdrag van Rome (1954) zorgde ervoor dat de fabrieken zich moesten focussen op de Europese markt. In 1967 beslissen de concurrenten Kuhlman en Rousselot om samen te werken en om de Belgische afdeling te fusioneren. Dit vormde geen verrassing sinds de samenwerking in WO2. Door de fusie werd er een onderscheid gemaakt tussen de rendabele en de minder rendabele eenheden. De minder rendabele eenheden zouden plaats maken voor deze ontwikkeling. In deze periode had het eerste bedrijf van Rousselot gevestigd in Gent een enorm voordeel vanwege zijn renovatie maar ook door hun locatie. Eind 1968 werd er een nieuw Zeekanaal gelegd tussen Gent en Terneuzen. Deze investering zorgde voor een makkelijke doorstroom van zeeschepen die direct tot aan de site in Gent konden varen. Hasselt had het nadeel dat ze deze rechtstreekse verbinding

niet hadden, wat zorgde voor extra kosten. De provincie Limburg en de bewoners merkte door deze nieuwe ontwikkelingen dat er niet meer in de gelatinefabriek van Hasselt werd geïnvesteerd. Er werden meerdere stakingen georganiseerd tegen het sluiten van de fabriek, de eerste staking vond plaats begin 1966 en de tweede staking eind 1968. Echter konden deze stakingen niet baten en werd de fabriek definitief gesloten (Origin, 2014b).

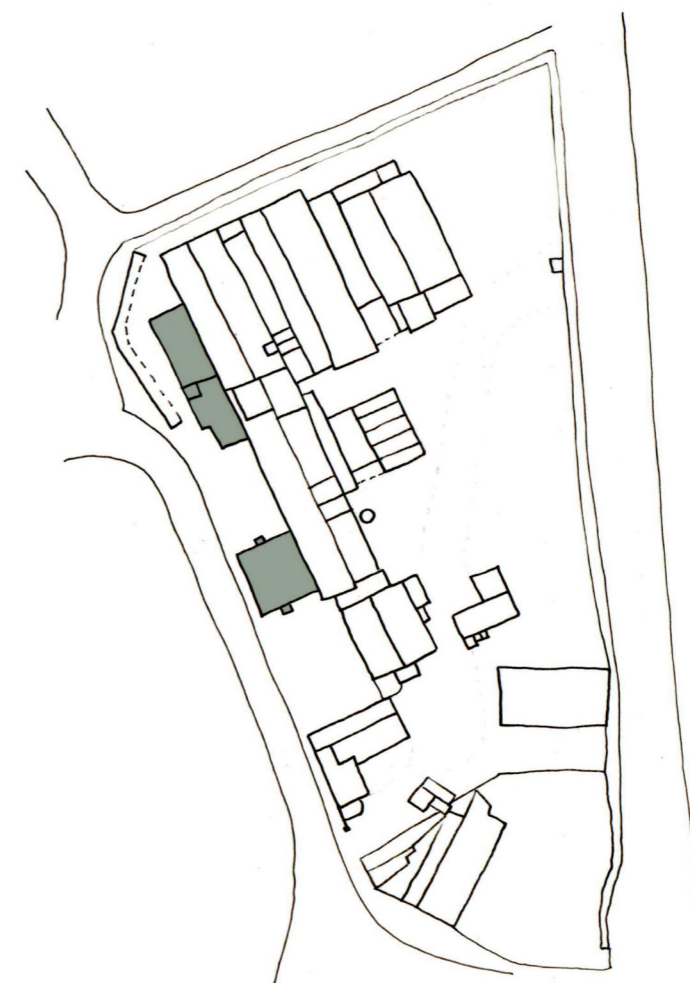

LEGENDA:
■ Bouwchronologie derde fase
□ Totale bouwchronologie

De vierde fase: 1969 – 2014

In 1971 stopte ook Vilvoorde met de productie. Gent daarentegen leefde op en bestaat tot op de dag van vandaag. Al vrij snel werden er in 1971 gebouwen afgebroken welke gedurende de derde fase in Noordelijke richting werden gebouwd. Hier bleef het niet bij, ook in 1974 werden er sloopwerkzaamheden uitgevoerd zoals de woningen in oostelijke richting van de feestzaal. De gevels van de feestzaal en de naastgelegen garage werden opnieuw bepleisterd. In tegenstelling tot de sloopwerkzaamheden werden er ook nieuwe plannen gemaakt. In 1976 werd er door Sanibri een nieuw gebouw geplaatst. Daarnaast werden er in de jaren daarna diverse verbouwingen uitgevoerd en nieuwe gebouwen geplaatst. Toch was deze fase voornamelijk gevuld met sloopwerkzaamheden (Origin, 2014b).

Gelukkig bleef de site niet geheel onbeheerd en betrad De Gregorio & Partners, een architectenbureau in 1998 de site. Kunstenaar Koen Vanmechelen kreeg in 2007 zijn werkruimte in de gelatinefabriek (S. Hias, e-mail, 25 februari 2022). Deze werkruimte vond plaats in één van de gebouwen die waren overgebleven en werd gedeeld met De Gregorio & Partners. In 2011 verhuisde het architectenbureau naar een andere locatie, hierbij kwam er een gedeelte leeg te staan welke Koen Vanmechelen in gebruik heeft genomen. De kunstenaar heeft hierbij zijn werkplek aanzienlijk kunnen vergroten waarmee deze werkruimte uitgeroepen werd tot grootste privémuseum en atelier van Limburg (Smeets, 2012). In 2017 verhuisde Koen Vanmechelen uit de gelatinesite omwille van de geplande sloopwerkzaamheden en een slecht onderhouden gebouw. Koen Vanmechelen verruilde de gelatinefabriek voor Labiomista gelegen in Genk. Buiten De Gregorio & Partners en Koen Vanmechelen zaten er veel zelfstandigen, kunstenaars, creatievelingen en vonden er opnames voor studio's plaats. Hias beschrijft de plek als een voormalige bruisende muzieksceen. Hias heeft zelf veel tijd doorgebracht en hij heeft er muziek gemaakt (S. Hias, e-mail, 25 februari 2022).

LEGENDA:
■ Bouwchronologie vierde fase
□ Totale bouwchronologie

De vijfde fase: 2014 – heden

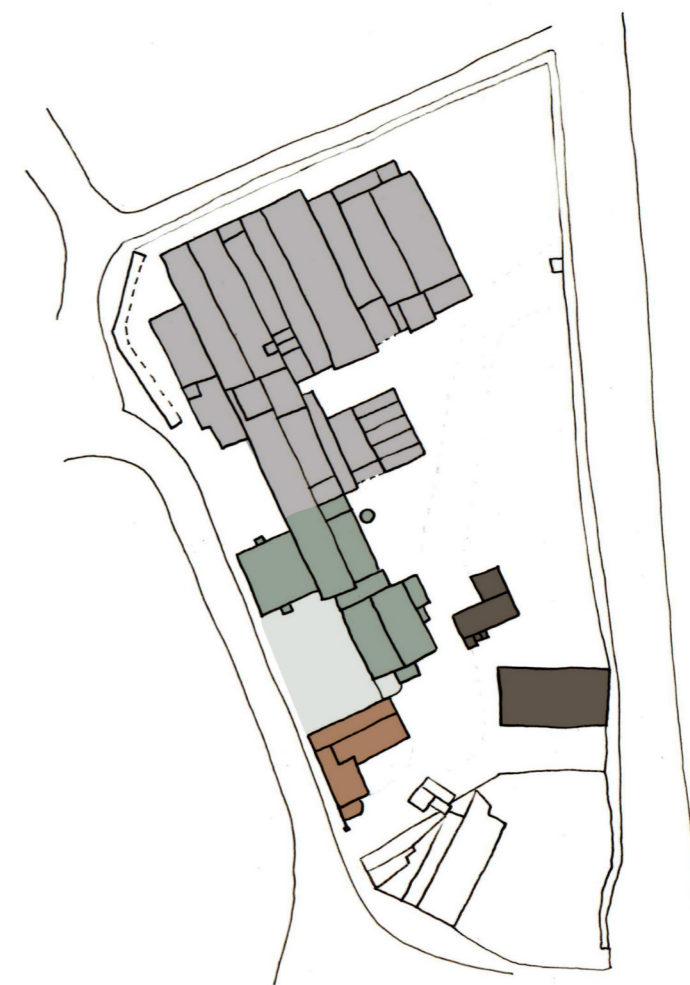
Helaas is het niet gebleven bij de sloopwerkzaamheden die in de vierde fase zijn uitgevoerd. Opnieuw werden er plannen gemaakt om de site stap voor stap te ontmantelen (illustratie 19). In 2018 is er een sloopaanvraag ingediend welke in 2019 is goedgekeurd. Het ontmantelen van de fabriek gebeurt in twee verschillende fases. De eerste fase werd midden januari 2020 volbracht, tijdens deze fase werd zone A gesloopt. De start van de tweede fase is nog onbekend, wat wel bekend is de zone die zou worden afgebroken. Deze afbraak betreft zone B. Zone C blijft bewaard. In deze zone bevindt zich onder andere de schoorsteen welke een hoogte telt van ongeveer 60 meter. Daarnaast wordt het gebouw waar Koen Vanmechelen zijn voormalig atelier had bewaard. Wat blijkt uit bovenstaand onderzoek en wat dit artikel beargumenteerd is dat de fabrieksgebouwen op de site meerdere malen werden verbouwd met als gevolg dat er weinig sporen van oudere bouwtechnieken en materialen aanwezig waren. Dit heeft als gevolg dat deze gebouwen een beperkte erfgoed waarde hebben en waarschijnlijk heeft geresulteerd in de afbraak ervan (Schuermans, 2020b).

Velen vonden het jammer dat de site en daarmee een stukje van Hasselts erfgoed verdwenen is. Zij kunnen enkel nog de restanten bewonderen van de gelatinefabriek. De video-opname van de Jeneverfeesten (te bekijken via de originele/ onderstaande bron) georganiseerd in 2011 brengt voor vele herinneringen met zich mee. Hierbij hebben Jos Tuts en Felix Alen een vertaling gemaakt van het originele lied: “Achter het lèemfabriek” van Jules Klock. Dit roept voor velen herinneringen op (*Voor nostalgische Hasselaren is hier liedje van Achter Het Lijmfabriek nog eens*, 2019).

Op maandagavond 11 april 2022 is een gedeelte van de gelatinefabriek slachtoffer geworden van een uitlaande brand. Het gaat over het gebouw waar onder andere kunstgalerie CIAP was gevestigd. Ruim een jaar geleden is de gelatinefabriek eigendom van de stad geworden middels grondruil met de vorige eigenaar: Haumont een vastgoedbeheerbedrijf. Hierna heeft het gebouw zo goed als leeg gestaan door het verbreken van de huurcontracten. Echter waren er veel krakers aanwezig doordat het gebouw vele openingen heeft die makkelijk te bereiken zijn. De stad Hasselt weet niet wat zij met de gebouwen op de gelatinesite willen doen. Een eerste optie is een gedeelte afbreken. Een andere optie betreft het bewaren van de gebouwen door het invullen van buurt ondersteunende functies (Jacobs, 2022).

Op de avond van de brand heb ik zowel met de politie als met de brandweer gesproken. De politie (persoonlijke communicatie, 2022) vermeldde dat de brand waarschijnlijk is aangestoken door jongeren maar of dit daadwerkelijk de oorzaak is geweest van de brand is nog onduidelijk. De site staat erom bekend dat het een hangplek is dus het zou inderdaad een reden kunnen zijn.

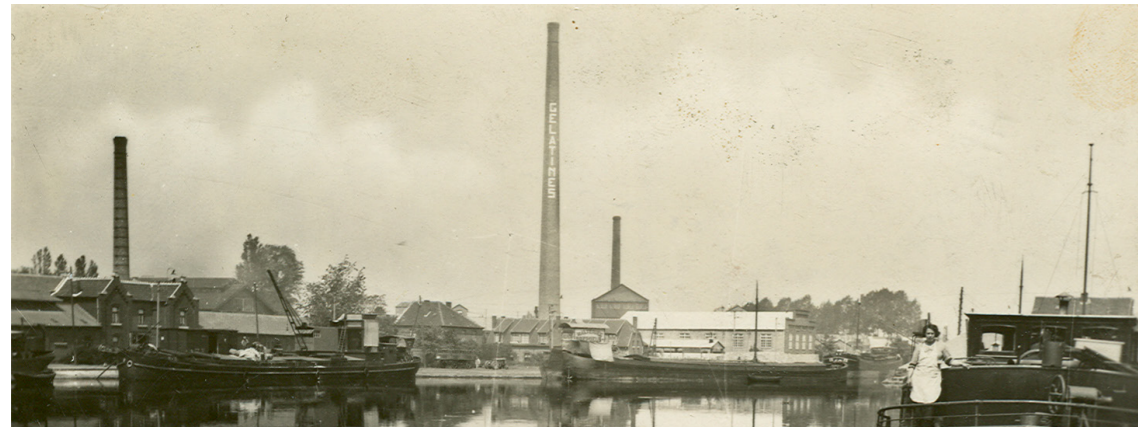
De brandweer (persoonlijke communicatie, 2022) vermeldde in het gesprek dat door de in rook opgegane structuur, het gebouw te onveilig is geworden om te betreden. Daarnaast is zowel de nokbalk als de verdiepingvloer in as opgegaan. De buitenmuren staan echter nog wel waarvan de raamkozijnen zichtbaar zijn aangetast.

- LEGENDA:
- ZONE A: afbraak vanaf midden januari 2020 (fase 1).
 - ZONE B: startdatum afbraak nog niet bepaald (fase 2).
 - ZONE C: de iconische schouw en twee aanliggende gebouwen blijven staan.
 - ZONE D: al eerder afgebroken in functie van de aanleg van de toegang tot parking Quartier Bleu en de Gelatineboulevard.

Micro level, gelatinefabriek

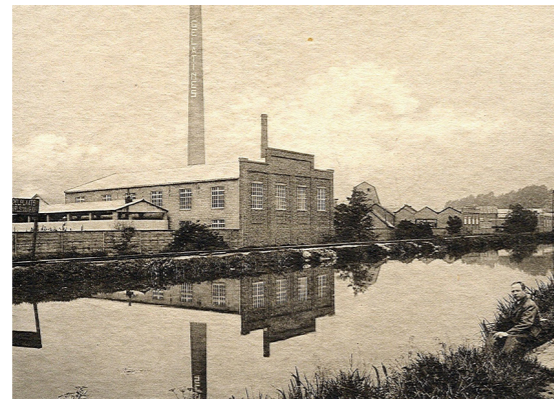
Fotoreportage vroegere gelatinefabriek

Afbeelding 42: Zicht op de gelatinefabriek (Stadsarchief Hasselt, z.d.)

Afbeelding 43: Kanaalkom (Stadsarchief Hasselt, z.d.)

Afbeelding 44: Gelatinefabriek (Stadsarchief Hasselt, z.d.)

Afbeelding 45: Gelatine in de loop der jaren 1970 (Stadsarchief Hasselt, z.d.)

Afbeelding 46: Gelatine in de loop der jaren 1980 (Stadsarchief Hasselt, z.d.)

Afbeelding 47: Gelatine in de loop der jaren 1990 (Stadsarchief Hasselt, z.d.)

Afbeelding 48: Schouw (Stadsarchief Hasselt, z.d.)

Afbeelding 49: Gelatinesite, 2015 (Stadsarchief Hasselt, z.d.)

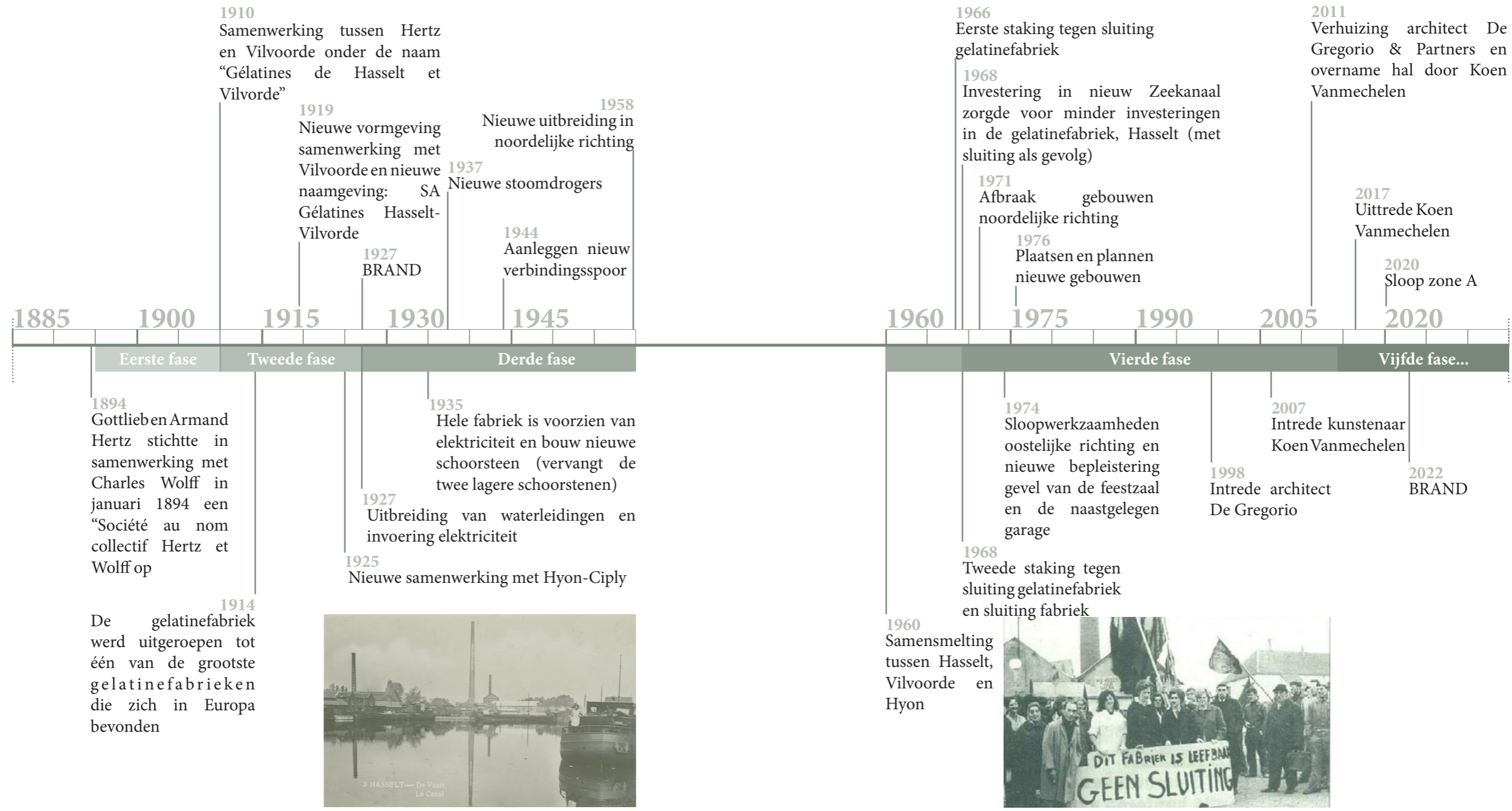
Afbeelding 50: Schouw (Stadsarchief Hasselt, z.d.)

Afbeelding 51: Schouw als landmark (Stadsarchief Hasselt, z.d.)

Micro level, gelatinefabriek

Samenvattende tijdlijn

Afbeelding 52: Zicht op de gelatinefabriek (Stadsarchief Hasselt, z.d.)

Afbeelding 53: Tweede staking (Stakingen hebben de sluiting niet kunnen tegenhouden, 1999)

Micro level, gelatinefabriek

De waarde van de gebouwen en de belangrijke elementen

De waarde van de gebouwen

Onderstaande informatie beschrijft de waarde van ieder gebouw welke samen de gelatinefabriek vormen. Deze informatie geeft inzicht in de voormalige functie en de staat van ieder gebouw waardoor er een gerichte herbestemming kan plaatsvinden.

Gebouw A, 1935

- Voormalige functie: schoorsteen
- Oorspronkelijke hoogte: 75 meter
- Huidige hoogte: 61,7 meter
- Bevat enkele instabiele scheuren
- Is een boegbeeld van de gelatinefabriek
- Letters: keramiek
- Grote signaalfunctie en beeldwaarde
- Symbool voor de wederopbouw (Origin, 2014b)

Gebouw B, 1927

- Voormalige functie: gelatinezuivering
- Hoge herinneringswaarde
- Restauratie is noodzakelijk (Origin, 2014b)

Gebouw C, 1979

- Voormalige functie: vroeger kantoor, na de sluiting diende het als atelier van Koen Vanmechelen
- Goede staat
- Geen waarde voor de gelatine (Origin, 2014b)

Gebouw D, 1935

- Voormalige functie: onbekend
- Goede staat
- Geen historische waarde en betekenis site (Origin, 2014b)

Gebouw E, 1956

- Voormalige functie: opslag fosfaat
- Goede staat
- Geen historische waarde en betekenis site (Origin, 2014b)

Gebouw F, 1956

- Voormalige functie: onbekend
- Goede staat
- Geen historische waarde en betekenis site (Origin, 2014b)

Gebouw G, 1904

- Voormalige functie: magazijn voor fosfaat, na de sluiting opslagruimte Koen Vanmechelen
- Bijzonder element: uitkragende dakgoot
- Is van groot historisch belang
- Goede staat (is meerdere keren verbouwd)
- Hoge uniciteitswaarde: conservatie & herinneringswaarde (Origin, 2014b)

Gebouw H, 1956

- Voormalige functie: onbekend
- Goede staat
- Geen historische waarde en betekenis site (Origin, 2014b)

Gebouw I, 1903

- Voormalige functie: magazijn
- Deels gescheurd, dakoversteek en goten zijn in slechte staat
- Toont de geschiedenis van de site mede door de sporen van de brand
- Hoge uniciteitswaarde door de zichtbaarheid van de bouwfases (Origin, 2014b)
- De brand van april 2022 heeft ervoor gezorgd dat zowel de nokbalk als de verdiepingsvloer in as zijn opgegaan. De buitenmuren staan echter nog wel waarvan de raamkozijnen zichtbaar zijn aangetast

Gebouw J, 1921

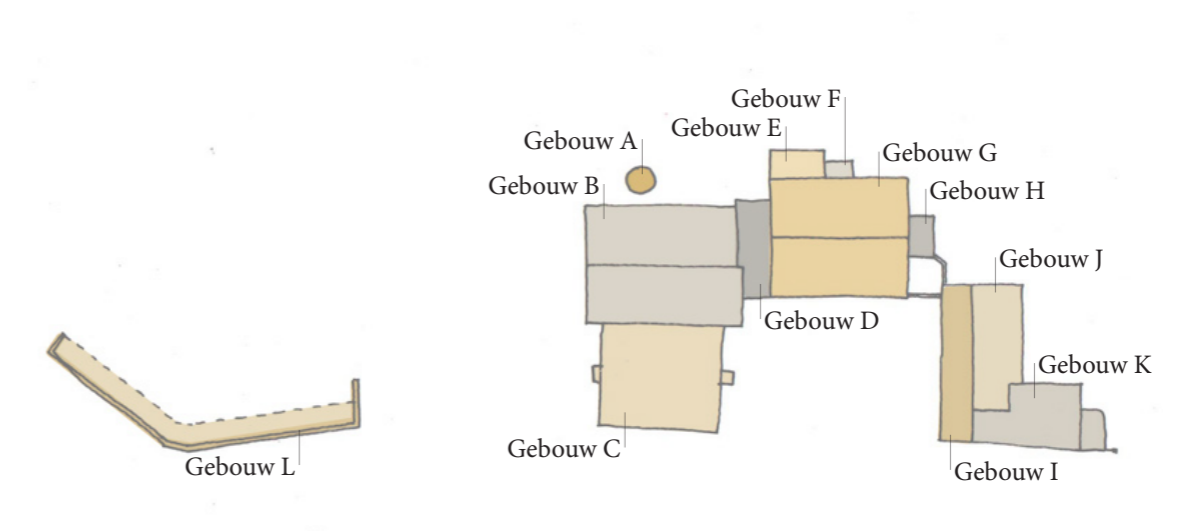
- Voormalige functie: magazijn
- Goede staat (Origin, 2014b)
- De brand van april 2022 heeft ervoor gezorgd dat zowel de nokbalk als de verdiepingsvloer in as zijn opgegaan. De buitenmuren staan echter nog wel waarvan de raamkozijnen zichtbaar zijn aangetast

Gebouw K, 1937

- Voormalige functie: kantoor en plaats om loon af te halen
- In goede staat (Origin, 2014b)

Gebouw L, 1914

- Voormalige functie: opslag kalk (kalkkuilen)
- Huidige staat: ruïne, overgenomen door de natuur
- Hoge uniciteitswaarde door de zichtbare onderverdeling van de kalkkuilen en de zichtbaarheid van de bouwtypologie (Origin, 2014b)

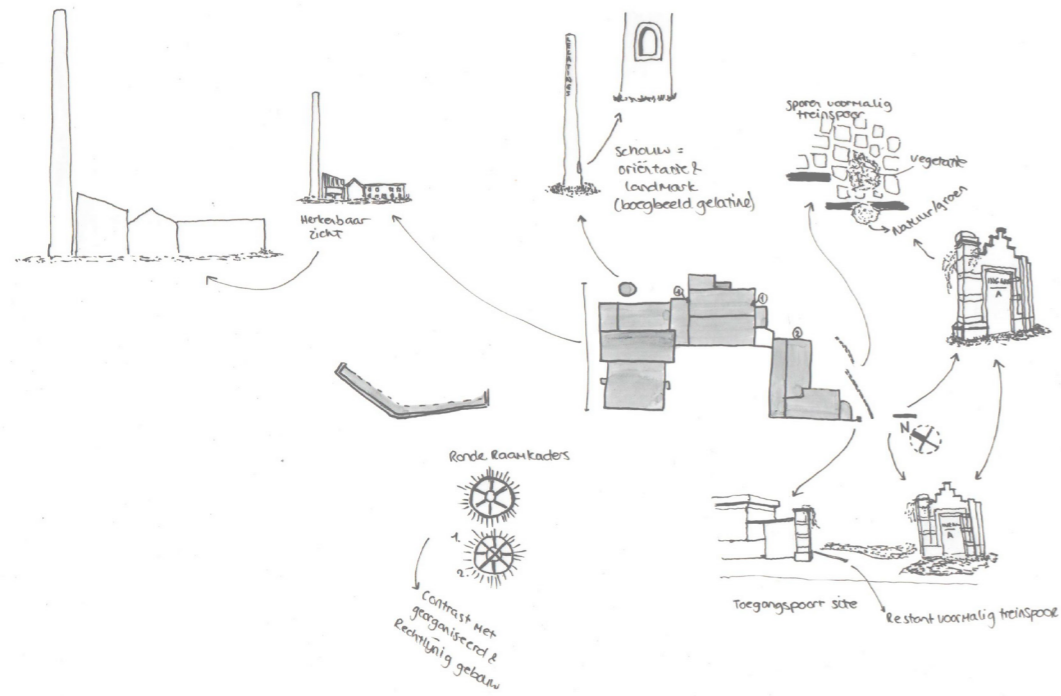
Illustratie 20: Gelatinefabriek met aanduiding gebouwen (eigen data, 2022)

De waarde van de belangrijke elementen van de gelatinefabriek

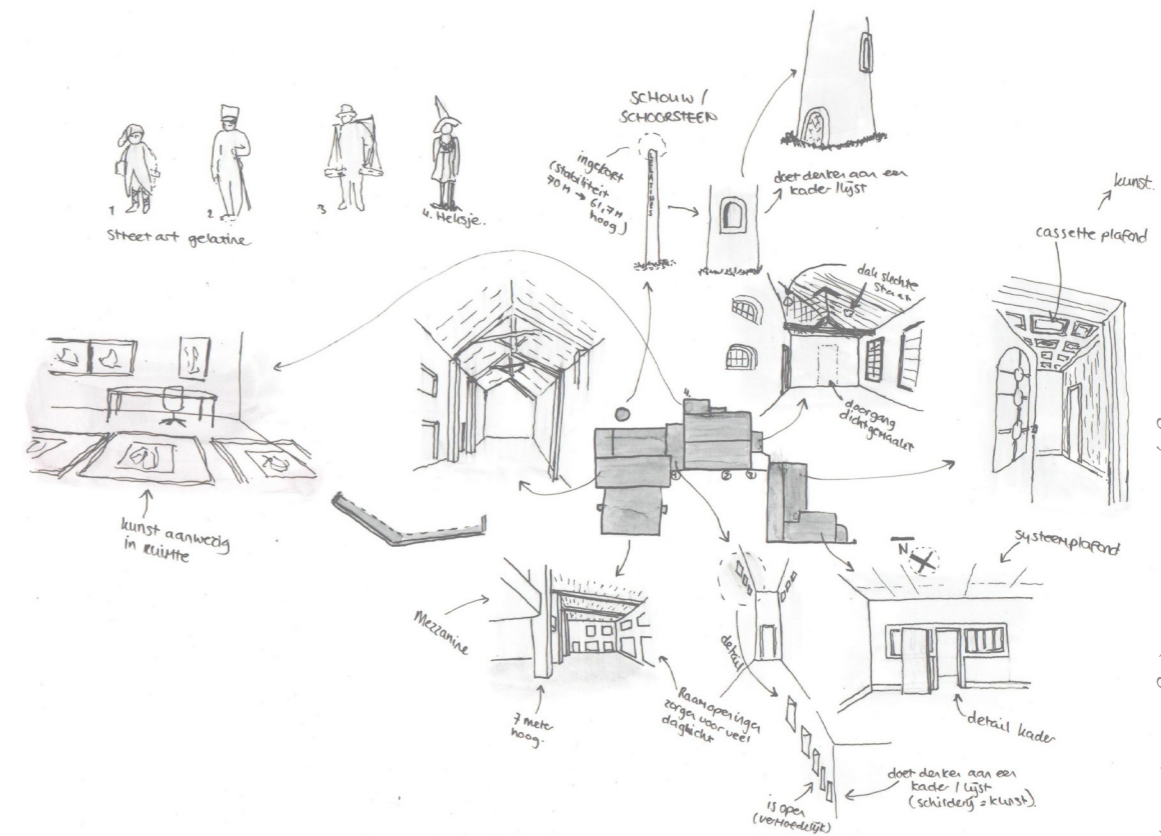
Mijn perspectief op de waarde van de gelatinefabriek:

De plaats die de voormalige gelatinefabriek innam was vele malen groter dan dat hij de dag van vandaag inneemt, dit is het gevolg van de diverse afbreekwerkzaamheden. De immens hoge schouw (gebouw B) van de gelatinefabriek steekt boven diverse gebouwen uit waardoor het mijn aandacht al vanuit de verte heeft getrokken. Eenmaal bij het verlaten gebouw aangekomen viel mij ook de eenzaamheid op waarmee hij zijn plek inneemt in de omgeving. Een omgeving waar veel nieuwbouwprojecten rondom de Kanaalkom zijn gerealiseerd en een omgeving van arbeiderswoningen. Hoe de gelatinefabriek er vandaag de dag bij staat is voor mij zeer kenmerkend dit komt mede door de samenstelling van de diverse gebouwen die allen variëren in afmeting en uitstraling. Het is belangrijk om zorgvuldig om te gaan met deze aangetaste site om op deze manier de geschiedenis te behouden welke behoort tot Hasselt. Omdat er weinig is overgebleven van de gelatinefabriek beoog ik de overgebleven gebouwen te behouden waarbij consolideren de basis zal zijn om op deze manier de fysieke staat van de gebouwen te herstellen.

Illustratie 21 en 22 laten de voor mij belangrijke elementen en kenmerken zien van de site. Deze kenmerken kunnen een abstracte weergave zijn van een verzameling aan gebouwen ofwel kleine details zoals raamopeningen en de aanwezige street art.

Illustratie 21: Schets belangrijke elementen site (eigen data, 2022)

Illustratie 22: Schetsen interieur en belangrijke elementen site (eigen data, 2022)

Micro level, gelatinefabriek

Fotoreportage huidige gelatinefabriek

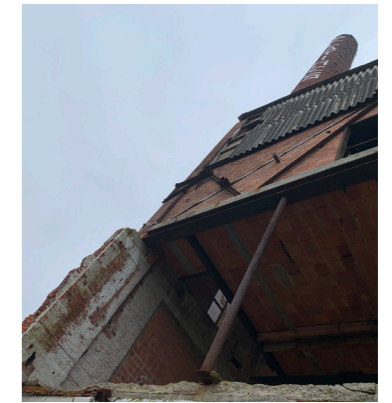
Afbeelding 54: Gebouw I (voor de brand) & K (eigen data, 2022)

Afbeelding 55: Gebouw K (eigen data, 2022)

Afbeelding 60: Zicht gelatinefabriek vanaf de Kanaalkom (eigen data, 2022)

Afbeelding 61: Detail gebouw B (eigen data, 2022)

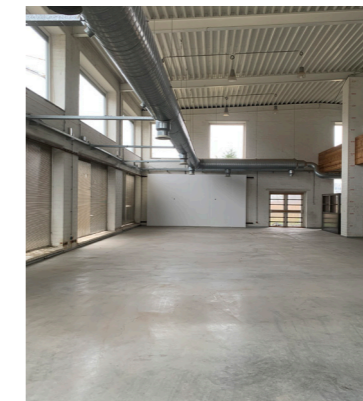
Afbeelding 56: Brand april 2022, in gebouw I & J (eigen data, 2022)

Afbeelding 57: Gebouw E, D & B (eigen data, 2022)

Afbeelding 62: Gebouw C (eigen data, 2022)

Afbeelding 63: Interieur gebouw C (eigen data, 2022)

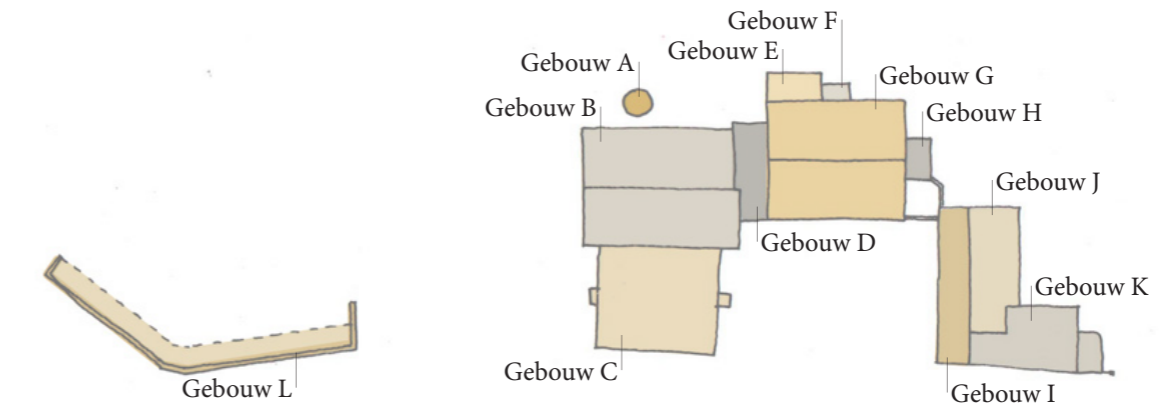
Afbeelding 64: Detail gebouw B (eigen data, 2022)

Afbeelding 58: Gebouw G en binnenplein (eigen data, 2022)

Afbeelding 59: Gebouw H (eigen data, 2022)

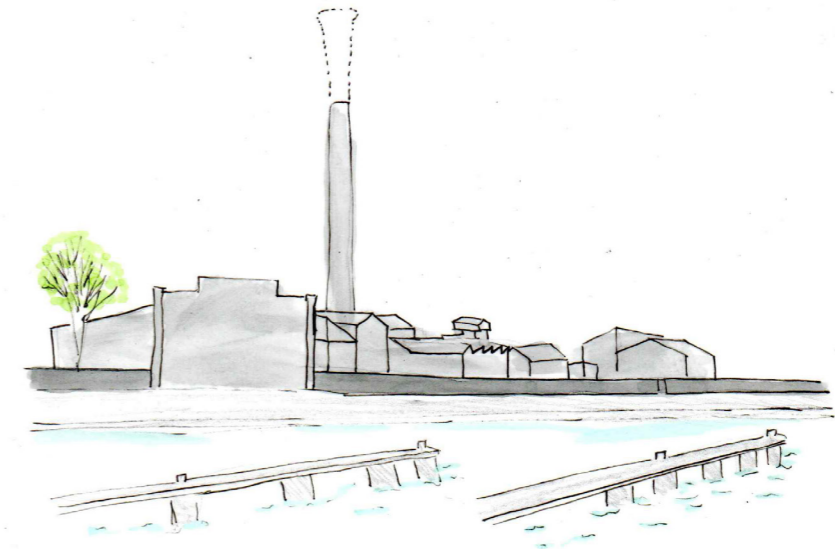

Illustratie 23: Gelatinefabriek met aanduiding gebouwen (eigen data, 2022)

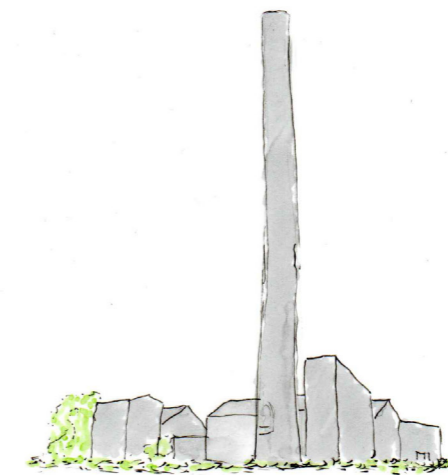
Micro level, gelatinefabriek

De gelatinefabriek vroeger en nu

De schets hiernaast beeld de vroegere en de huidige samenstelling van de gelatinefabriek uit. Wat opvalt aan de huidige situatie is dat er veel op de site is gesloopt waardoor er nu nog maar een fragment van de voormalige staat te zien is. Een ander belangrijk aspect en een kenmerk van de gelatinesite is de schoorsteen welke gelukkig nog steeds zijn plek inneemt. Op de schets van de vroegere fabriek heb ik in stippellijn de originele hoogte van de fabriek geschetst. Deze heeft men omwille van stabiliteitsredenen moeten inkorten. Een ander kenmerk wat naar voren komt is de diversiteit aan vormgeving van de gebouwen, vermoedelijk is dit een gevolg van de diverse bouwfases die er zijn geweest op de site. Op deze manier vormen de gebouwen een compositie met ieder zijn eigen vorm en detaillering. Een verschil in beide schetsen is de afstand tussen de gelatinefabriek en de Kanaalkom. Vroeger was er minder ruimte tussen beide dan dat er nu te zien is. Dit komt door de afbraak van diverse gebouwen en door de aanleg van de weg naar de ondergrondse parking van de Quartier Bleu.

1990

2022

Illustratie 24: Schets gelatinefabriek vroegere en huidige samenstelling (eigen data, 2022)

Micro level, gelatinefabriek

Schouw als oriëntatiepunt

De schouw ofwel schoorsteen is een belangrijk kenmerk van de gelatinefabriek en zorgt ervoor dat de site van een grote afstand al kenbaar wordt gemaakt. Niet alleen is de schoorsteen rondom de Kanaalkom te bewonderen maar ook in de buurt van Heilig Hartwijk zijn er diverse plekken waar de schoorsteen weet op te duiken. Dit is dan ook te zien op de afbeeldingen hiernaast, hierbij zijn er vanuit verschillende plekken foto's gemaakt waarop de schouw te zien is. Doordat de schouw op diverse plekken te bewonderen is vormt het een landmark in de omgeving. De schouw geeft richting en oriëntatie.

Illustratie 25 geeft een kaart weer van Hasselt. Deze kaart is een schematische weergave van de locaties van waar de schouw is gefotografeerd. De nummers verwijzen naar de afbeeldingsnummers in de thesis en zijn hiernaast te zien. De gelatinefabriek is hierbij in het rood gearceerd.

Illustratie 25: Kaart Hasselt met schematische weergave van de locaties waar de schouw zichtbaar is. De nummers zijn gekoppeld aan de afbeeldingsnummers hiernaast (eigen data, 2022)

Afbeelding 65: einde Quartier Bleu (eigen data, 2022)

Afbeelding 66: Gelatinefabriek (eigen data, 2022)

Afbeelding 67: Kempische Kaai (eigen data, 2022)

Afbeelding 68: Schouw vanaf de oostelijke kant van de Kanaalkom te zien (eigen data, 2022)

Afbeelding 69: Parking bij Café Anoniem, Frans Massystraat (eigen data, 2022)

Afbeelding 70: Armand Hertzstraat (eigen data, 2022)

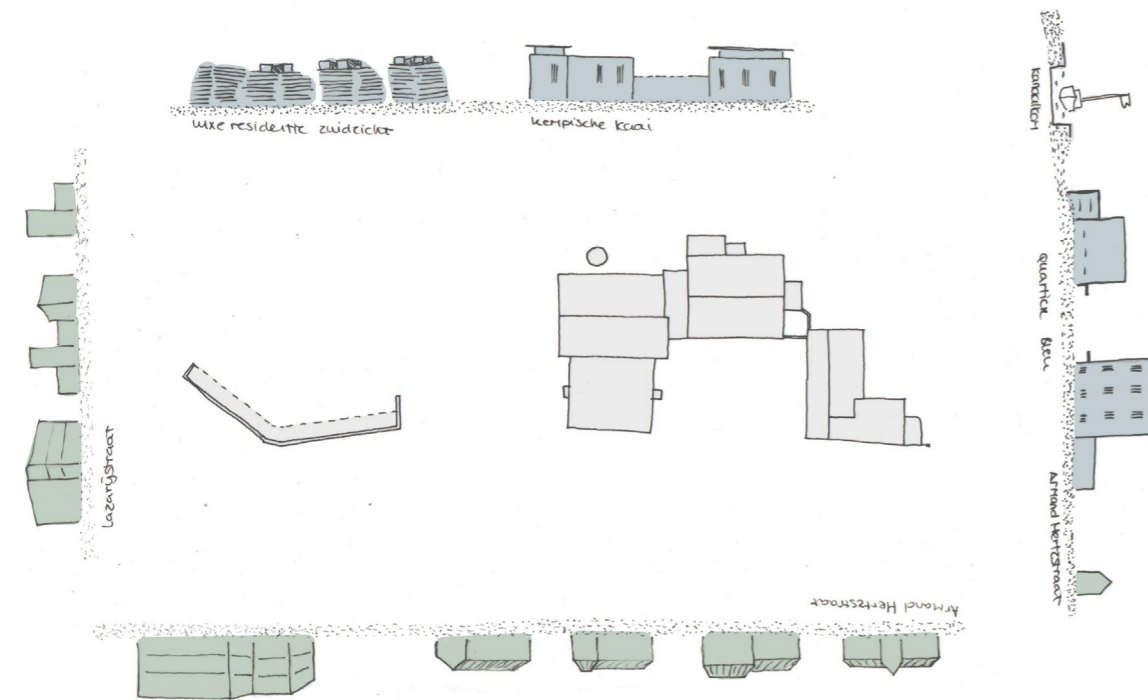
Afbeelding 71: Lazarijstraat (eigen data, 2022)

Micro level, gelatinefabriek

Zichtlijnen gelatinefabriek

Zichtlijnen van de site naar de omgeving

Zowel op illustratie 26 als op de afbeeldingen hiernaast zijn de zichtlijnen te zien van de gelatinefabriek naar zijn omgeving. Wat goed zichtbaar is op de schets (illustratie 26) zijn de grenzen tussen de nieuwe projecten aan de Kanaalkom welke als masker kunnen worden gezien en de wijk erachter wat het gezicht is van Hasselt. Om het contrast groter te maken heb ik een kleurverschil toegepast in de schets: in het blauw zijn de nieuwe projecten weergegeven en in het groen de achterliggende buurt ofwel de arbeiderswijk. Wat hieruit duidelijk is zijn de hoogte verschillen van beide projecten. De nieuwe projecten gesitueerd rondom de Kanaalkom zijn veelal hoger en pompeuzer dan de andere woningen welke kleiner zijn van schaal.

Illustratie 26: Schets zichtlijnen van de site naar de omgeving (eigen data, 2022)

Afbeelding 72: Links appartementen in het midden industrie (eigen data, 2022)

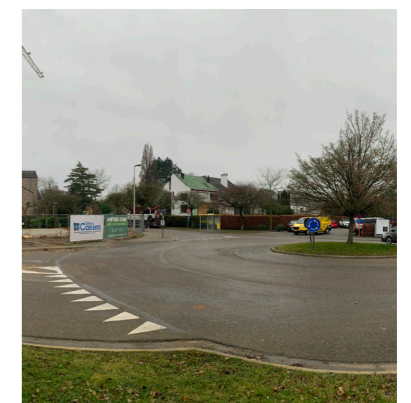
Afbeelding 73: Kempische Kaai (eigen data, 2022)

Afbeelding 74: Links appartementen en industrie als gezicht, rechts luxe residentie Zuidzicht als masker (eigen data, 2022)

Afbeelding 75: Woningen Armand Hertzstraat (eigen data, 2022)

Afbeelding 76: Woningen Lazarijstraat (eigen data, 2022)

Zichtlijnen van de site naar de omgeving

Op de afbeeldingen hiernaast zijn de zichtlijnen van de omgeving naar de gelatinefabriek te zien. Wat hieruit opvalt is de metershoge schouw die als landmark de locatie van de gelatinefabriek laat zien. Een andere conclusie die getrokken kan worden uit deze fotoreportage is de locatie van de gelatinefabriek, de fabriek wordt omgeven door woningen en is dichtbij de Kanaalkom gelegen. Zoals eerder vermeld is er een drukke weg tussen de Kanaalkom en de gelatinesite (afbeelding 79). Er is hierbij geen rekening gehouden met een oversteekplaats om van de Kanaalkom naar de gelatinefabriek te komen.

Illustratie 27 geeft een kaart weer van Hasselt. Deze kaart is een schematische weergave van de locaties van de gefotografeerde gelatinefabriek. De nummers verwijzen naar de afbeeldingnummers in de thesis en zijn hiernaast te zien. De gelatinefabriek is hierbij in het rood gearceerd.

Illustratie 27: Kaart Hasselt met schematische weergave van de locaties van de gefotografeerde gelatinefabriek. De nummers zijn gekoppeld aan de afbeeldingnummers hiernaast (eigen data, 2022)

Afbeelding 77: Scheepvaartplein (eigen data, 2022)

Afbeelding 78: Kempische Kaai (eigen data, 2022)

Afbeelding 79: Lazarijstraat (eigen data, 2022)

Afbeelding 80: Armand Hertzstraat (eigen data, 2022)

Micro level, gelatinefabriek

Briefingnota Gelatines

Tijdens mijn onderzoek heb ik een briefingnota gevonden, opgesteld in 2021 door Omgeving en Endeavour. Vermoedelijk is deze briefingnota ontstaan vanuit hun onderzoek naar de buurt. Deze informatie is verzameld in een document. Dit document beschrijft de indrukken en de noden die tijdens de buurtwandeling zijn verzameld. Wat uit de indrukken van de buurtwandeling opvalt is dat iedereen de potentie van de Kanaalkom ziet maar dat dit nu nog niet optimaal wordt benut waardoor het nu voornamelijk nog gezien wordt als een barrière tussen twee wijken. Velen zijn het ermee eens dat water zorgt voor meer ruimte en rust. Daarnaast viel de kritiek rond de ontwikkelingen van de Quartier Bleu op. De Quartier Bleu nodigt door de verharding en het gebrek aan groenvoorziening niet uit en wordt zelfs als een ongezellige plek beleefd. De buurt ziet de gelatinesite dan ook graag als een groene plek waar mensen elkaar ontmoeten en samenkomen. Een belangrijk onderdeel is diversiteit. (Omgeving & Endeavour, 2020). Diversiteit is nu al aanwezig op de gelatinesite in de vorm van verschillende gebouwen met ieder een andere uitstraling. Een aantal interessante voorstellen met betrekking tot de invulling van de gelatinefabriek en de gelatinesite heb ik hieronder opgesomd.

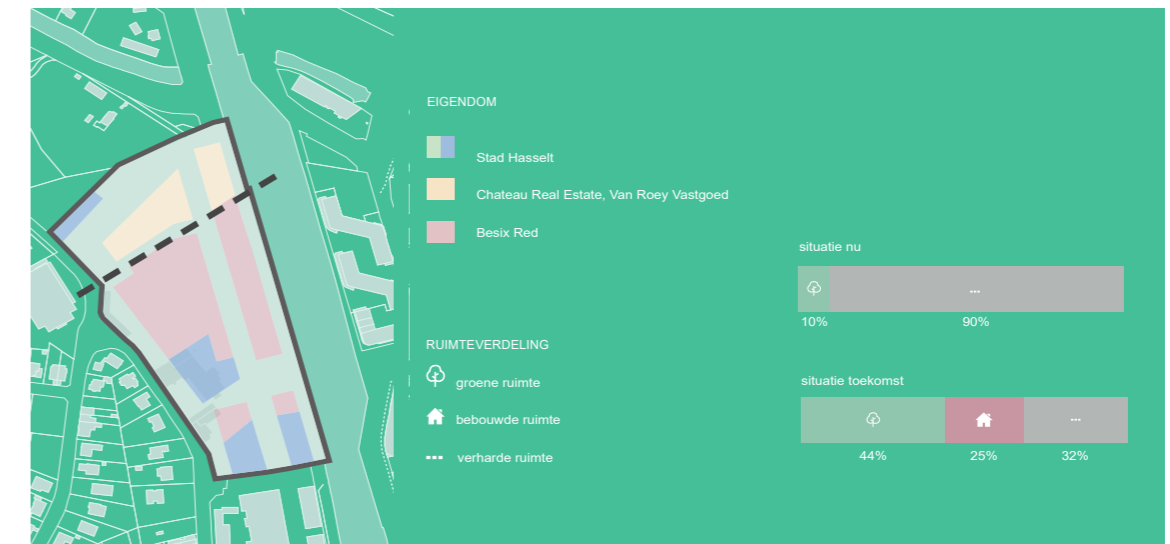
Inspiratie buurtwandeling, briefingnota 2020:

- Diverse identiteiten creëren: rust en stilte, speelplekken, etc.
 - Pop-up tribune
 - Skateparkje en goals om te voetballen
 - Buitenfitness
 - Samentuinen en fruitbomen
 - Natuur: gras, bomen, water
 - Rustpunten en stilteplekken
 - Voldoende voorzieningen: banken met rugleuning, vuilnisbakken, verlichting, picknicktafels
 - Gelatinetoren als buurtanker (toegankelijke en laagdrempelige plek met behoud van erfgoedwaarde)
 - Buurthuis
 - Speelplek voor kinderen
 - Ruimte om 'te maken en te tonen': kunst, muziek, ...
 - Verhuurbare zalen
 - Voldoende zitplekken
 - Cultuur / voorstellingen
- (Omgeving & Endeavour, 2020).

De briefingnota Gelatines uit 2021 is opgesteld door Omgeving en Endeavour en is ontstaan vanuit diverse gesprekken met zowel stadsdiensten als mede de buurt. Tijdens deze gesprekken zijn er diverse wensen en noden bekend gemaakt. De gelatinesite betreft twee zones: de eerste zone omvat de site van de vroegere gelatinefabriek, de tweede zone betreft de voormalige gelatineparking. Deze parking is ten noorden van de gelatinefabriek gelegen, de projectzone is aangeduid op illustratie 28. De gelatinesite is gelegen naast het noordelijk gelegen Demerpark. De ambities voor de gelatinesite is opgesplitst in vier verschillende thema's: de levendige wijk, de gezonde wijk, de inclusieve wijk, de verbonden wijk.

In de levendige wijk wordt gesproken over publiek-genererende functies zoals een lokale buurtwinkel of een hondenweide. In de gezonde wijk komen er thema's aanbod zoals het rekening houden met het verleden van de plaats, biodiversiteit, het opvangen van regenwater. Ook recycling en hergebruik komen aanbod welke een meerwaarde kunnen bieden om de site te ontwikkelen. De inclusieve wijk gaat over een variërend aanbod van woontypologieën. Ook de relatie tussen de bebouwing en de publieke ruimte is een zeer belangrijk aandachtspunt. De verbonden wijk gaat over aandacht voor de toegankelijkheid waarbij er rekening gehouden wordt met de minder mobiele personen. Daarnaast wordt er gesproken over een trage verbinding tussen de Armand Hertzstraat en de Kanaalkom, tevens is er behoefte aan extra voorzieningen voor fietsers.

De gelatinefabriek heeft veel betekenis voor de mensen uit de buurt, tevens speelt de schouw een grote rol welke vanuit diverse plekken uit de stad te bewonderen is. Zij beschrijven het ook wel als "Erfgoed kan een belangrijke rol spelen binnen de identiteit van het plein als knipoo naar het verleden". Het gelatineplein wordt dan ook gezien als 'de huiskamer' van de buurt, een laagdrempelige plaats waar ruimte is voor nieuwe ontmoetingen maar ook ruimte in de gebouwen om te maken en te tonen (Omgeving & Endeavour, 2021a).

Illustratie 28: Kaart Gelatines (Omgeving & Endeavour, 2021c) - bewerkt door Melissa Swager 2022

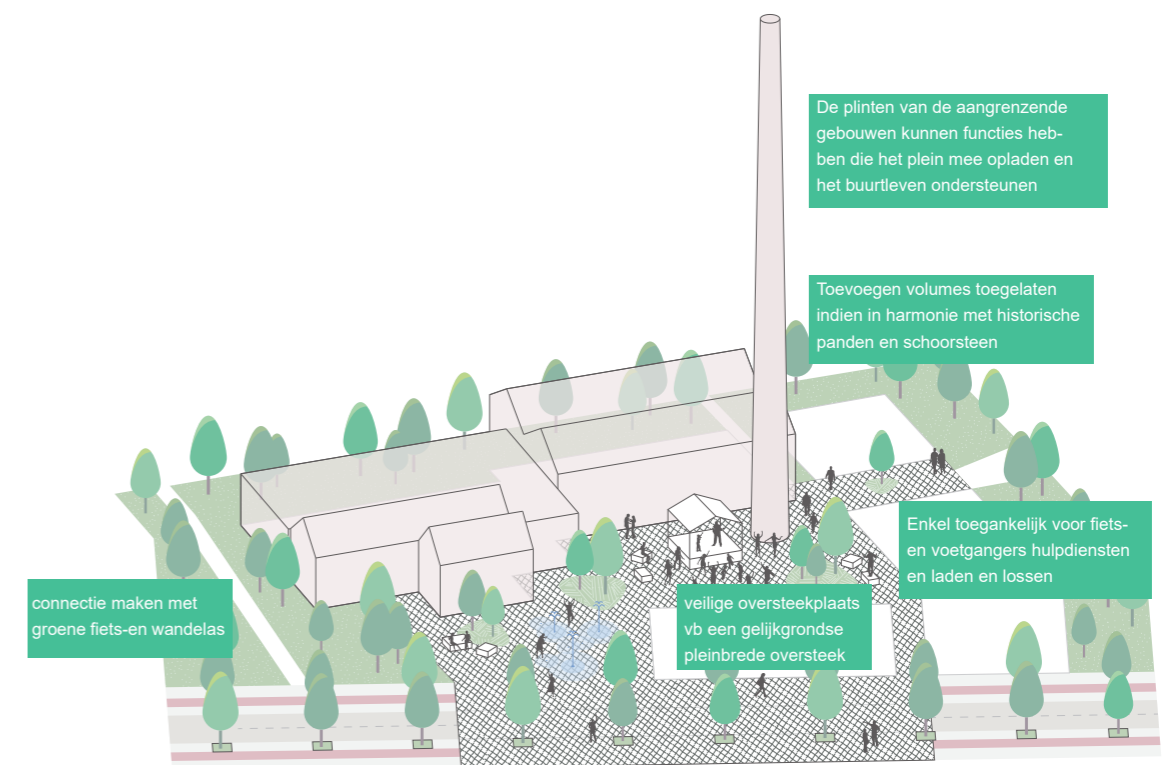
Voorgesteld programma, briefingnota 2021

- Speelfontein
 - Sportprikkel
 - Open ruimte met drempelloze vloer voor evenementen (vb. optredens, spel)
 - Plekken om comfortabel te zitten (zonder consumptieplicht)
 - Kleine expo over de geschiedenis van de gelatinefabriek
 - Inzetten van erfgoed (vb. schouw als uitkijkpunt)
 - Een buurthuis/wijkwerkingspunt in de gebouwen, eventueel uitgebaat door vrijwilligers
 - Laagdrempelige horeca en aanbod buurtgerichte functies (vb. pick-up point lokale groenten, Repaircafé, speelpleinwerking, link Hasseltse festivals, atelierruimte, ...)
 - Zalen die gehuurd kunnen worden door wisselende gebruikers om lokale kunst, muziek, cultuur, ... te maken en te tonen
- (Omgeving & Endeavour, 2021a)

Extra opmerkingen, briefingnota 2021

- Voldoende speelruimte voor kinderen van verschillende leeftijden.
 - Aanwezige restanten van de fabriek die volgens de juridische plannen mogen worden afgebroken, kunnen misschien gedeeltelijk worden bewaard of hergebruikt. (vb. voormalig atelier van Koen Vanmechelen als afdak).
 - Industriële erfgoedrelicten accentueren door goed gekozen verlichting. Bijvoorbeeld ook relicten als de treinsporen, het poortje, ...
- (Omgeving & Endeavour, 2021a)

Dit document zet zich in voor de noden en de waarden van zowel de gelatinefabriek als ook die van de stadsdiensten en de buurt. Het programma en de extra opmerkingen die hiernaast zijn opgesomd geeft dit goed weer. Het laat zien dat de buurt behoefte heeft aan een laagdrempelige bruisende plek waar nieuwe ontmoetingen plaatsvinden maar waar zij ook kunnen ontspannen door sport en spel. De buurt hecht ook veel waarde aan een creatieve omgeving wat gekoppeld kan worden aan het verleden van de gelatinefabriek welke na de sluiting een culturele functie beklede. Daarnaast is er nood aan groenvoorziening en is er in het hoofdstuk de gezonde wijk veel aandacht besteed aan duurzaamheid, zorg dragen voor de omgeving en de flora en fauna. Kortom de toekomst van de gelatinesite. Op illustratie 29 is het idee wat hiervoor beschreven is geïllustreerd. Wat opvalt zijn de vele bomen die zorgen voor vergroening en bescherming op de gelatinesite. Daarnaast valt de oversteekplaats op van de gelatinefabriek naar de Kanaalkom. Deze oversteekplaats loopt over de drukke weg die leidt naar de parking onder de Quartier Bleu. Deze oversteekplaats is al een stap in de goede richting om een verbinding te maken met de buurt en de Kanaalkom. Echter denk ik dat door het verkeer en de kleine kinderen die er zullen spelen, de oversteekplaats geen veilige oplossing biedt. Naar mijn mening zou het verleggen van de ingang en de weg naar de ondergrondse parking een beter alternatief zijn.

Illustratie 29: Gelatineplein (Omgeving & Endeavour, 2021b)

Conclusie

Uit bovenstaand onderzoek kunnen er binnen de diverse levels conclusies getrokken worden. De conclusie binnen ieder level zal in dit deel afzonderlijk van elkaar besproken worden.

In het macro level waarbinnen de stad Hasselt is onderzocht, is begonnen met het ontstaan van Hasselt aan de Helbeek. Na het ontstaan werd een kaart van Hasselt getoond met zijn diverse wijken. Deze kaart werd vervolgens gebruikt om onderzoek te doen naar de verschillende infrastructuren van de stad. In het volgende deel kwam naar voren dat er een groen te kort is en dat daar een verlangen naar heerst. Groen heeft vele positieve eigenschappen die niet enkel op het verbeteren van het welzijn van de mens geprojecteerd kunnen worden maar ook op de verzachting van een verharde stad en het vergroten van biodiversiteit. Richard Sennett ziet de stad als een tuin waar zaadjes geplant kunnen worden. Een eenvoudige handeling die door iedereen uitgevoerd kan worden maar wat een grote impact heeft op zijn omgeving. Uit het onderzoek naar de harde grenzen is er naar voren gekomen dat er diverse harde grenzen zijn gevormd rondom de Kanaalkom. Hierdoor liggen de gebieden voor het gevoel verder uit elkaar doordat passanten niet in één ononderbroken lijn zich kunnen bewegen.

In het meso level wordt er dieper ingezoomd op de stad Hasselt. Meer bepaald de wijk Heilig Hart wordt onderzocht, binnen deze wijk is ook de gelatinefabriek gelegen. Als eerste werd er onderzoek gedaan naar de vroegere positie van de fabrieken aan de Kanaalkom. Uit dit onderzoek resulteerde dat er op dit moment nog veel van deze gebouwen over zijn en leegstaan. Er wordt zelfs gesproken over nieuwe plannen om de oude gebouwen te vervangen met nieuwbouwprojecten. Dit is natuurlijk ontzettend jammer omdat er op deze manier veel geschiedenis verloren gaat. Geschiedenis die een belangrijke rol heeft gespeeld in Hasselt.

Tot slot wordt de huidige organisatie rondom de Kanaalkom onderzocht en daarbij ook de toekomstige plannen toegelicht. Wat hierbij opvalt is dat er rond de Kanaalkom veel nieuwbouwprojecten zijn gerealiseerd met als doel om meer beweging te creëren, of zoals Richard Sennett beschrijft meer cité. Binnen dit gebied is er ook de bouw van een fietsbrug gepland en zijn er verschillende ideeën bedacht voor de ontwikkeling van meer nieuwbouwprojecten. De ontwikkeling van deze nieuwbouwprojecten zouden zich rondom de gelatinefabriek situeren waarbij er vermoedelijk een groot gedeelte van de overgebleven gebouwen gesloopt moet worden om ruimte te maken. Afsluitend heeft het onderzoek naar het masker en het gezicht van de Kanaalkom, voor het inzicht gezorgd dat er een grote kloof heerst tussen deze twee delen. Een splitsing tussen oud en nieuw, een splitsing tussen bevolkingsgroepen.

In het laatste gedeelte ofwel het micro level wordt er nog verder ingezoomd op de gelatinefabriek. Hieruit is opgevallen dat de gelatinefabriek zowel een negatieve als een positieve connotatie bevat. Een negatieve connotatie die voortkomt uit de vroegere stank en grondvervuiling van de fabriek maar ook door de huidige problematiek van hangjongeren en daklozen. De positieve connotatie is te wijten aan de herinnering dat de fabriek zorgde voor veel werkgelegenheid en daarbij een belangrijk schakelpunt vormde. Ook de aanwezigheid van een feestzaal en de vroegere waardering naar de werknemers draagt bij tot deze connotatie. Na de sluiting van de fabriek kreeg de site een andere invulling en functioneerde het als een bruisende en creatieve site gevuld met creatieve ondernemers zoals kunstenaars en muzikanten.

Om de negatieve connotatie: stank en vervuiling om te vormen tot een positieve connotatie kan hierbij het tuinidee van Richard Sennett van pas komen waarbij er nieuwe geuren aan de site worden toegevoegd in de vorm van planten en bomen welke op hun beurt bijdragen aan de biodiversiteit.

Ook wordt er in het micro level de brand van april 2022 besproken. De oorzaak van de brand is tot op heden niet bekend echter gaan er diverse speculaties rond over de oorzaak waaronder vandalisme. Deze gebeurtenis laat zien hoe belangrijk het is om de gelatinefabriek een nieuwe bestemming te geven zodat de bewoners en passanten kunnen genieten van dit oud stukje geschiedenis in plaats van dat het verval een oorzaak wordt van problemen.

De briefingnota opgesteld door Omgeving en Endeavour speelt hierop in en heeft de noden van de bewoners verzameld waaruit deze briefingnota is ontstaan. Hierin kwam naar voren dat de gelatinefabriek bewaard moet blijven en moet inspelen op buurt ondersteunende en sociale functies.

Programma gelatinefabriek en casestudies

In de hoofdstukken *Macro level, Hasselt, Meso level, Heilig Hart* en *Micro level, gelatinefabriek* is er onderzoek gedaan naar de stad, de buurt en de gelatinesite. Uit dit onderzoek is een conclusie gevormd welke de noden en behoeftes van de stad en omliggende buurt samenvat. Met deze samenvatting wordt er in de volgende paragraaf een programma voorgesteld. Het programma bestaat uit vijf categorieën met elk verschillende functies. Deze functies bieden antwoord op de behoeftes en problemen van de buurt.

Nadat een programma is gemaakt wordt er een selectie casestudies besproken die aansluiten op het voorgestelde programma. Deze selectie casestudies hebben allen één of meerdere parallellen met de gelatinefabriek en vormen daardoor een grote inspiratiebron. De cases vormen handvatten om het voorgestelde programma een fundering te geven en om te vormen tot een ontwerp. Iedere case wordt besproken via een vooropgestelde indeling. Als eerste wordt er begonnen met een korte oplistijng van gegevens over de locatie. Hierna wordt het project beschreven waarin diverse aspecten naar boven komen zoals een compact stukje geschiedenis en het huidige gebruik. Na een beeld te hebben geschetst van de case wordt een conclusie gevormd waar de belangrijkste elementen opnieuw worden toegelicht die interessant kunnen zijn voor het vormgeven van de gelatinefabriek. Tot slot wordt er een vergelijking gemaakt met de gelatinefabriek, hierin komen zowel de parallellen naar voren als de verschillen. De cases worden onderbouwd door aanvullend materiaal zoals afbeeldingen. Deze afbeeldingen geven zowel de sfeer als het gebruik weer.

De cases die besproken worden zijn als volgt:

- Archipel, Antwerpen
- Blikfabriek, Antwerpen
- Jardin Botanique, Bordeaux (FR)
- Kaaitheater, Brussel
- Labiomista, Genk
- Morpho, Borgerhout
- Park Spoor Noord, Antwerpen
- Tour a plomb/ Hageltoren, Brussel

Programma gelatinefabriek en casestudies

Programma

Het programma is voortgekomen uit voorgaand onderzoek. Dit onderzoek bestaat uit verschillende thema's: de gelatinefabriek tijdens de productie van gelatine en lijm, de gelatinefabriek na de sluiting, de problemen in de omgeving en de behoeftes en noden van de buurt en de stad.

Toen de gelatinefabriek nog actief was had deze naast de productie van gelatine en lijm ook diverse sociale voorzieningen. Na de sluiting huisvestte de gelatinefabriek zelfstandigen, kunstenaars en muzikanten en werd de site gezien als een hub en een community. Een plek waar mensen konden samenkomen en samenwerken. In beide periodes stond ontmoeten en samenkomen centraal. De nood voor dit samenkomen en de site te laten functioneren als een hub zien we ook terug in de briefingnota Gelatines. De buurt heeft veel verschillende en uitlopende ideeën over de mogelijke invulling van de gelatinefabriek. Echter hebben de ideeën één ding gemeen, het onderbrengen van sociale functies. Ook wordt in dezelfde briefingnota vermeld dat er een nood aan groen is. Niet enkel in de briefingnota maar ook uit het veldonderzoek en vanuit de diverse initiatieven die Hasselt voorziet is af te leiden dat er een tekort aan groenvoorziening is. Niet enkel de positieve maar ook negatieve connotatie komt naar boven in het onderzoek. Een negatieve connotatie die voortkomt uit de vroegere stank en grondvervuiling van de fabriek maar ook door de huidige problematiek van hangjongeren en daklozen.

Met al deze gegevens heb ik vijf grote categorieën opgesteld die elke een probleem of behoefte oplossen. De vijf categorieën zijn:

- Natuur
- Cultuur
- Creatie en experiment
- Samenkomen
- Plezier en ontspannen

De categorie natuur biedt een oplossing voor het groen te kort en draagt bij aan de biodiversiteit van de stad. Daarnaast creëert het een ruimte waar mensen elkaar kunnen ontmoeten. Onder cultuur behoren diverse functies zoals de geschiedenis van de gelatinefabriek in de vorm van een kleine expositie en voorstellingen. Voorstellingen van bijvoorbeeld theater, dans en muziek. Onder creatie en experiment draait het om samenwerken. Hier draait het om 'maken en tonen'. Dit wordt gegoten in diverse ateliers in combinatie met een tentoonstellingsruimte. Onder plezier en ontspannen kunnen sportieve activiteiten gezien worden maar ook het buurthuis behoort hiertoe.

Een kort overzicht van deze categorieën met bijbehorende functie worden hier opgelijst:

- Natuur
 - * Samentuin en fruitbomen
 - * Groenvoorziening: gras, bomen, planten en water
- Cultuur
 - * Geschiedenis gelatinefabriek
 - * Voorstellingen (theater, muziek en dans)
- Creatie en experiment
 - * Repaircafé
 - * Atelier
- Samenkomen
 - * Ontmoetingsplekken buiten in de vorm van banken
 - * Buurthuis met café
 - * Verhuurbare zalen
- Plezier en ontspannen
 - * Buiten en binnen sportgelegenheden
 - * Evenementen
 - * Speelplek voor kinderen
 - * Rustpunten en stilteplekken
 - * Tentoonstellingsruimte

Om al deze categorieën te huisvesten wordt niet enkel gekeken naar de gelatinefabriek op micro level maar wordt ook de mouttoren en het voormalig slachthuis gebruikt. Door de categorieën te verdelen over deze fabrieken zorgt dit voor een verbinding tussen de verschillende sites maar ook voor het verminderen van harde grenzen tussen het oude stadscentrum en de kanaalkom. Dit wordt verder toegelicht in het hoofdstuk *Ontwerp gelatinefabriek*. Niet enkel de fabrieken zullen herbestemd worden maar ook het terrein rond de gelatinefabriek en het slachthuis. Er zal dus met andere woorden zowel een binnenprogramma als buitenprogramma opgesteld worden. Tussen deze programma's is er een dunne lijn zichtbaar wat kan zorgen voor overlappende functies.

Programma gelatinefabriek en casestudies

Casestudies

Case: Archipel, Antwerpen

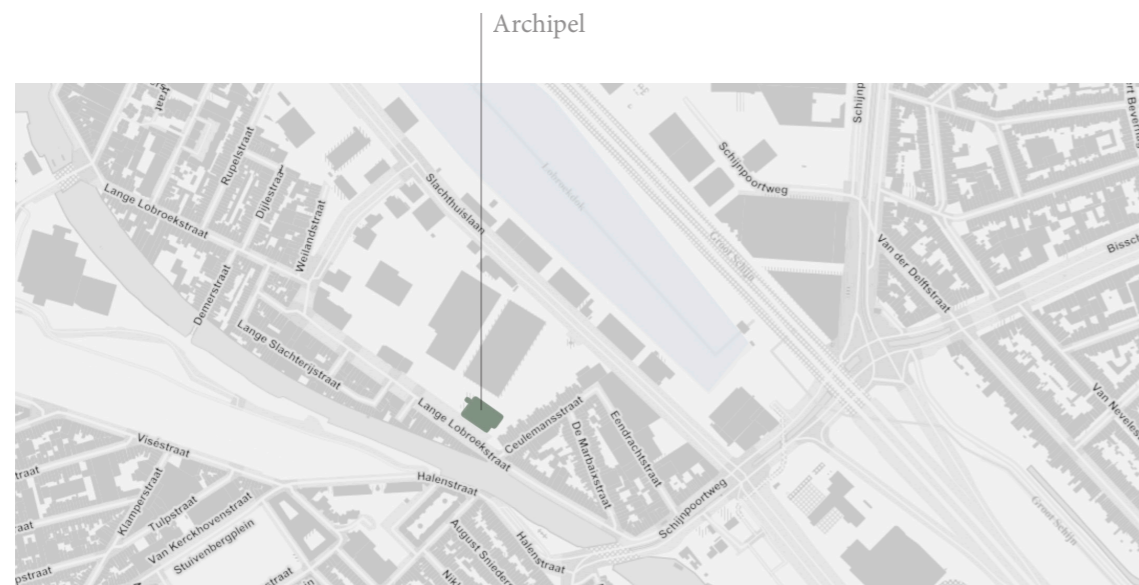
- Adres: Lange Lobroekstraat 120 - 2060 Antwerpen
- Voormalige functie: slachthuis
- Huidige functie: creatieve hub met diverse invullingen
- Ruimtes: Atelier (vaste groep), De Leegte (veelzijdige ruimte), Vleeshaak (tentoonstellingsruimte), Semisalty (voor jonge kunstenaars), De Grootte (polyvalente creatieruimte), BabelBühne (ontmoetingsplatform), buurtsculptuur (buitenbuurtbar)

Project:

Archipel is een kunstorganisatie gelegen in de voormalige veehallen op de slachthuissite in het noorden van Antwerpen. Binnen de slachthuissite zijn er verschillende collectieve werkruimtes gehuisvest voor zowel kunstenaars, theatermakers en ambachtslieden. Zo is er een atelier waar een vaste groep artiesten kunnen werken aan grote installaties. Naast het atelier voor de vaste groep is er ook een polyvalente creatieruimte waarin zowel de vaste groep als de gasten de ruimte krijgen om te werken aan hun creaties. Naast de werkruimtes is er ook een grote zaal welke De Leegte wordt genoemd, zijn naam verwijst vermoedelijk naar zijn open en vrije indeling waardoor de ruimte veelzijdig in gebruik kan worden genomen. De tentoonstellingsruimte ofwel de Vleeshaak bevindt zich in de leegstaande koelcellen van het slachthuis. Voor de jonge kunstenaars is er een ruimte vrijgemaakt genaamd Semisalty. In deze ruimte kunnen jonge kunstenaars experimenteren met bijvoorbeeld graffiti. Buiten staat er de BabelBühne (afbeelding 83, bladzijde 101) welke dient als ontmoetingsplatform waar zowel cultuur als kunst samenkomen. De BabelBühne is de huidige vervanger van de voormalige Toren van Babel. De Toren van Babel was zoals de naam al verwijst een grote toren waarrond er meertalig werd gezongen en waar diverse culturen samensmolten, het was een krachtig symbool van de stad en werd gezien als ontmoetingsplek. Helaas is de toren in 2020 afgebrand. Tot slot is er een Buurtsculptuur aanwezig wat getransformeerd kan worden waardoor het dienst kan doen als een marktkraam, podiumelement, een speeltoestel of als buitenbuurtbar in deze vorm wordt hij nu in gebruik genomen (*Archipel site, z.d.-a*).

Binnen de site is produceren en experimenteren een belangrijk onderdeel. De gebruikers bestaan uit twee soorten: een vaste groep creatievelingen, zij worden Archipellers genoemd en hebben een eigen ruimte. De tweede groep zijn de gasten welke een ruimte ter beschikking krijgen waar zij hun creativiteit kunnen uiten. Archipel verzorgt diverse activiteiten met een sociaal en artistiek thema zoals tentoonstellingen, performances, debatten, workshops en festivals. Deze kunstorganisatie is niet enkel een atelier maar ook een leerruimte (*Archipel site, z.d.-a*).

Onderdeel van Archipel zijn Rooftoptigers, zij zijn een kunstenaarscollectief wat actief is in Antwerpen en maken diverse installaties voor publieke ruimtes. Het werk van Rooftoptigers vertrekt meestal vanuit een machine of installatie. Rooftoptigers werken met recuperatiematerialen en ontwerpen specifiek voor een locatie waardoor ieder werk een eigen identiteit krijgt. De projecten worden ontworpen vanuit een drang naar vrijheid, ontmoeting en esthetiek waarbij maatschappelijke thema's in vraag worden gesteld (*Rooftoptiger, z.d.*).

Afbeelding 81: Locatie Archipel (Kaart, z.d.) - bewerkt door Melissa Swager 2022

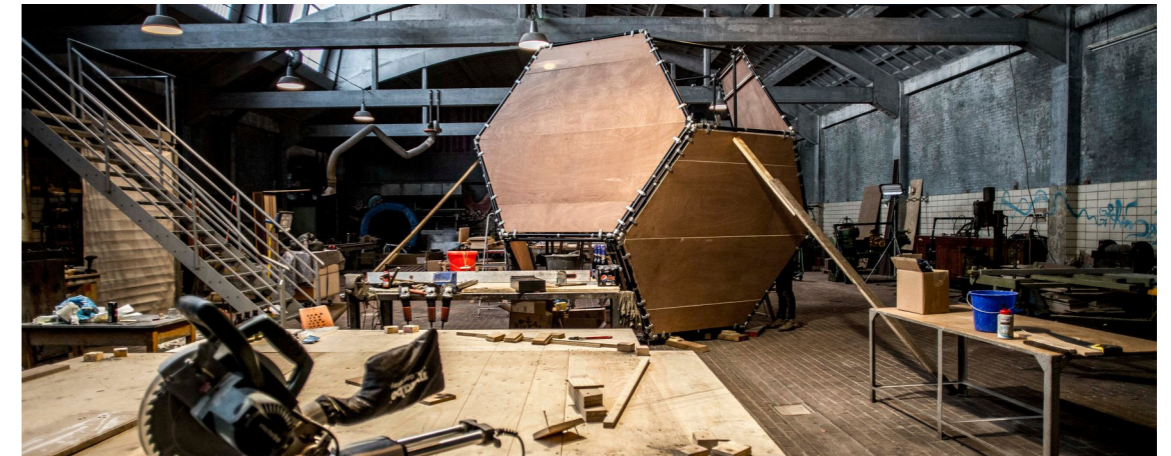
Conclusie:

Door minimale interventies is er van het voormalige slachthuis een creatieve ruimte gecreëerd voor de buurt waarbinnen diverse kunstvormen samenkomen. De site is voornamelijk georganiseerd rondom samenwerken bijvoorbeeld in de vorm van een open atelier (afbeelding 82) welke samenwerkingen mogelijk maakt. Naast kunst brengt de site door zijn laagdrempeligheid ook diverse culturen samen en verkleint het de taalbarrière door de invulling van de diverse activiteiten zoals meertalige zang. Door de opwaardering van de slachthuissite heeft het gebouw een positieve connotatie gekregen en een positieve invloed op zijn omgeving door het inzetten op de buurt, het samenkomen en creëren. De site zorgt ervoor dat iedereen de mogelijkheid krijgt om kunst te maken, zichzelf te ontwikkelen maar ook om van kunst en cultuur te genieten door tentoonstellingen en optredens.

Vergelijking met de gelatinefabriek:

Wanneer ik Archipel vergelijk met de gelatinefabriek kom ik tot de conclusie dat beide gebouwen gelegen zijn in de buurt van een kanaal en dus een link hebben met water. Daarnaast hebben beide een connectie met kunst en cultuur, deze zijn reeds aanwezig in de invulling van het slachthuis en verwijzen naar de geschiedenis van de gelatinefabriek maar ook naar de behoefte van de buurt wat uit onderzoek is voortgekomen.

Echter zijn er naast deze parallellen ook verschillen. De gelatinefabriek beschikt over een schouw, dit is voor de site een belangrijk element en vormt een herkenningspunt. Dit herkenningspunt heeft het slachthuis niet waardoor voor hun reclame een nog belangrijker onderdeel is. Dit neemt niet weg dat de gelatinefabriek geen reclame hoeft te maken bij de opening of de organisatie van een evenement.

Afbeelding 82: Atelier in de voormalige veehallen (Archipel site, z.d.-b)

Afbeelding 83: BabelBühne (Archipel site, z.d.-b)

Case: Blikfabriek, Antwerpen

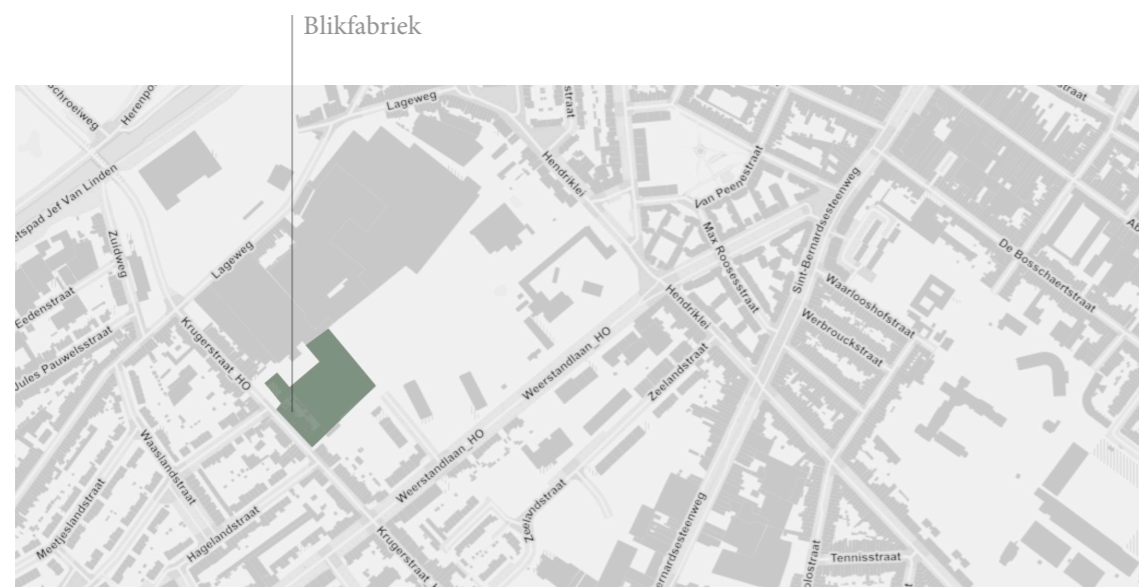
- Adres: Krugerstraat 232, 2660 Antwerpen
- Voormalige functie: blikfabriek
- Huidige functie: ontmoetingsplek met diverse functies
- Oppervlakte: 30.000 m²
- Voorzieningen: zeer uiteenlopend van danscentrum en skatedepot tot ateliers, studio's en expositieruimtes

Project:

De blikfabriek is een industriële site in Antwerpen welke een tijdelijk project is voor het creëren van een bruisende plek in de wijk Hoboken. De site is eigendom van een privé-projectontwikkelaar die de site in de toekomst wilt gebruiken om woningen te bouwen. Tot de afwachting van het bouwen van deze woningen wordt de blikfabriek tijdelijk ingevuld met creatieve en sociale activiteiten (*Van kazerne en blikfabriek tot trekpleister: stadsexperimenten in Vilvoorde en Hoboken, z.d.*).

De grote loodsen van de voormalige blikfabriek zijn omgevormd tot een sociaal en innovatief centrum, een ontmoetingsplek welke zich bevindt tussen een stuk nieuwe stad en arbeiderswijken en bouwt verder onder de naam Blikfabriek welke verwijst naar de oorspronkelijke functie van de loodsen. De Blikfabriek is een omgeving voor zowel jonge ondernemende mensen als een plek waar creativiteit en lokaliteit samenkomen en waar er ruimte is voor buurtinitiatief, cultuur en sport. De site kent twee soorten gebruikers, enerzijds de vaste gebruikers welke de geestkracht zijn van de identiteit van de site. Anderzijds zijn er ook de wisselende gebruikers welke de site komen bezoeken (Blikfabriek, z.d.).

Er is een grote diversiteit in vaste gebruikers van de Blikfabriek. De activiteiten variëren van een danscentrum, een skatedepot, ateliers, studio's, expositieruimtes, etc. Graag licht ik een aantal initiatieven van de Blikfabriek verder toe. Een eerste voorbeeld is Wildgroeï, hierbij werkt de Blikfabriek samen met de buurtbewoners om het verharde terrein te vergroenen. Buurtwerking, natuur, sociaal en creatie staan hierbij centraal (*Wildgroeï, z.d.*). Een ander initiatief rondom buurtwerking is Pirre Kookt waarbij de buurt van woensdag tot en met vrijdag voor tien euro vegetarische en verse maaltijden kunnen eten (*Pirre kookt, z.d.*). Bij De Kiem draait alles om muziek, zij beschikken over drie grote repetitieruimtes, opslagruimte en een opnamestudio (*De Kiem, z.d.*). Hausgemacht is zoals de naam misschien al doet vermoeden een ambachtenatelier welke mobiel is, het is een open atelier waar onder andere ruimte is voor workshops, teambuildings en creatie waarbij recycleren centraal staat (*Hausgemacht, z.d.*). Een andere atelier is de Maakfabriek. De Maakfabriek is een deelatelier waarin ieder zijn eigen deel van de ruimte huurt, maar waar alle machines gemeenschappelijk gebruikt kunnen worden. Door samen de huur te delen, zijn de huurprijzen voordelig in verhouding tot de oppervlakte die zij tot hun beschikking hebben (*Maakfabriek, z.d.-a.*). In dit atelier staat creatie en recyclage centraal (*Maakfabriek, z.d.-b.*). De Maakfabriek heeft een grote diversiteit aan bouwers, hier komen jong en oud samen maar ook ervaren, professionele en minder ervaren mensen met ieder hun eigen specialisatie (*Maakfabriek Hoboken, z.d.*). Een laatste voorbeeld is het buurtcafé ofwel Cantin. Dit buurtcafé is centraal gelegen binnen het domein waardoor het gezien kan worden als het epicentrum van de Blikfabriek (*Cantin, z.d.*). Bij de vormgeving van deze ruimte zijn er minimale ingrepen gedaan wat ervoor zorgt dat de kosten laag blijven en de identiteit van de Blikfabriek gewaarborgd blijft.

Afbeelding 84: Locatie Blikfabriek (Kaart, z.d.) - bewerkt door Melissa Swager 2022

Deze minimale interventies zien we ook terug in het gebruik van de site. De deuren van de publiek toegankelijke ruimtes zijn open waardoor iedereen welkom is. Daarnaast zijn er naast de deuren figuren geschilderd met de benaming van de ruimte waartoe de deur toegang geeft. Doordat deze deuren open zijn, worden de zintuigen geprikkeld door de geluiden en de geuren die van op een afstand merkbaar zijn. Dit zorgt ervoor dat je op voorhand al kunt inschatten wat er in de ruimte te doen is. De geluiden zijn zeer uitlopend: timmergeluiden, muziek, rollende skates, etc.

Conclusie:

De Blikfabriek beschikt over een grote oppervlakte. Door diverse activiteiten te huisvesten worden er verschillende identiteiten gecreëerd waardoor iedere bezoeker zijn of haar weg zal vinden in het grote complex. De verscheidenheid aan activiteiten trekt een groter publiek aan en zorgt daardoor voor een bredere bezetting waardoor de site optimaal wordt gebruikt en een bruisende plek vormt in de buurt. Door deze opwaardering ontstaat er niet enkel een bruisende plek maar resulteert ook in een koppeling tussen de nieuwe stad en de arbeiderswijk waartussen de Blikfabriek is gelegen. Hierdoor worden de harde grenzen van beide gebieden vervaagd en gentrificatie verkleind. Wat opvalt binnen de activiteiten is dat ze voornamelijk de kernwoorden: sociaal, natuur en creatie vooropstellen. Ze hechten veel waarde aan het vergroenen en verzachten van de site.

Om samenwerkingen mogelijk te maken uit diverse vakgebieden is er gekozen om iedere huurder een eigen gedeelte te geven waarbij de machines worden gedeeld. De plek is hierdoor laagdrempelig wat terug te zien is in de diversiteit aan gebruikers en huurders. Omdat de kosten laag moesten blijven vanwege de tijdelijke invulling is er gekozen geweest voor minimale interventies. Echter zie ik de minimale interventies als een kracht van deze herbestemming. Er is een soort puurheid te vinden doordat de site niet mooier is gemaakt dan dat het is, je krijgt wat je ziet.

Vergelijking met de gelatinefabriek:

Er zijn zowel parallellen als verschillen op te merken tussen de Blikfabriek en de gelatinefabriek. Beide projecten liggen tussen een nieuw gedeelte van de stad en een arbeiderswijk. Beide projecten vormen hierin een schakel tussen het masker en het gezicht van de omgeving. Daarnaast hebben beide (of hebben in hun geschiedenis) projecten met een sociale en culturele invulling. Het grootste verschil tussen beide projecten is de locatie. De Blikfabriek is meer gelegen tussen de omliggende buurt waardoor het wordt opgenomen in het straatbeeld en verscholen lijkt te zijn. De gelatinefabriek heeft dit niet, dit gebouw wordt omringt door een open ruimte waardoor het samen met de schouw opvalt in de omgeving. Deze schouw is een oriëntatiepunt voor de buurt.

Afbeelding 85: Markering ruimte (eigen data, 2022)

Afbeelding 86: Maakfabriek (eigen data, 2022)

Afbeelding 87: Cantin (eigen data, 2022)

Afbeelding 88: Speelruimte met zitplekken (eigen data, 2022)

Case: Jardin Botanique, Bordeaux (FR)

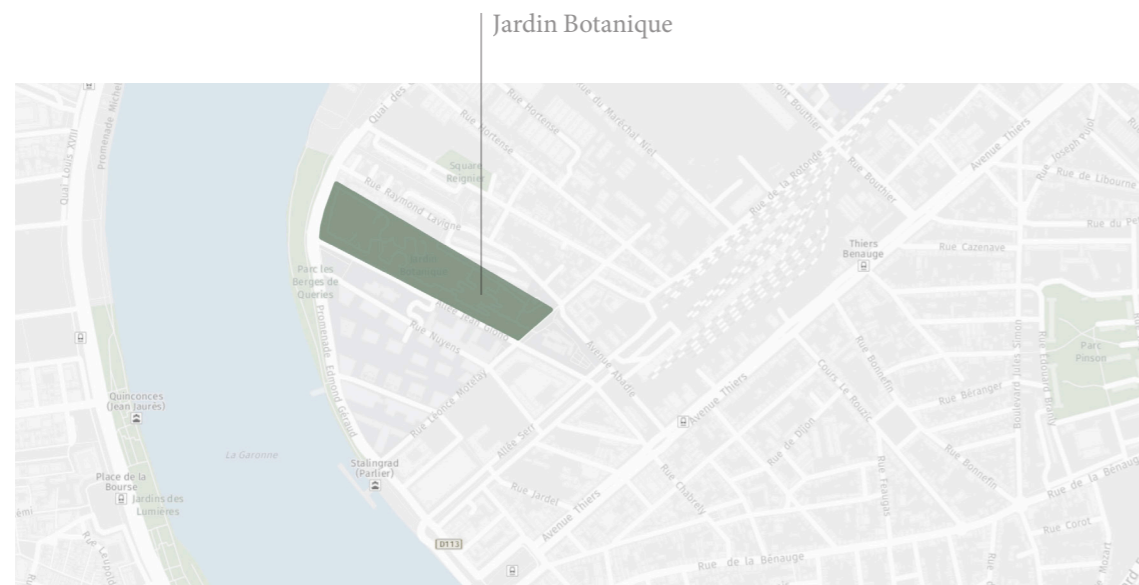
- Adres: Esplanade Linne, 33100, Bordeaux (Frankrijk)
- Functie: Botanische tuin in Frankrijk
- Voorzieningen: tuin en tuinkassen, beide onderverdeeld in verschillende zones met ieder zijn eigen ambiance

Project:

Jardin Botanique is een botanische tuin gelegen in Frankrijk en kent een rijke biodiversiteit aan planten. De historie van deze botanische tuin is helaas onduidelijk, wel weet men dat er omstreeks 1629 in Bordeaux een Botanische tuin was gelegen met de naam 'Jardin des Plantes'. Helaas ging de tuin al snel achteruit en werd diverse keren verplaatst naar andere gebieden van Bordeaux. In 1855 kreeg de botanische tuin een nieuwe plek: een openbare tuin, die hij vandaag de dag kent. Deze nieuwe plek zou een omgeving zijn welke niet alleen wetenschappelijke kennis overdraagt maar ook plaats zou bieden voor ontspanning. Rond de jaren 90 werd de tuin uitgebreid met nieuwe plantensoorten (*Le jardin botanique de Bordeaux, z.d.*).

Jardin Botanique is onderverdeeld in twee zones, enerzijds is er de tuin zelf en anderzijds zijn er de tuinkassen. In de tuin zijn er zes diverse landschappen te ontdekken waaronder de watertuin waarin zowel waterlelies als waterplanten te zien zijn. Het arboretum, een ander onderdeel van de tuin dient voor het ontdekken van verschillen tussen diverse bomen. Dit uit zich in verschillende aspecten zoals de schors van een boom tot de bladeren. De tuinkassen zijn ook onderverdeeld in verschillende zones met ieder zijn eigen atmosfeer (*Le jardin botanique de Bordeaux, z.d.*).

Deze botanische tuin telt meer dan 1700 verschillende planten wat ervoor zorgt dat dit gebied meer is dan een eentonige en statische omgeving, de variatie zorgt ervoor dat de omgeving voortdurend beweegt en zich ontwikkelt (*Le Jardin Botanique à la Bastide, z.d.*).

Afbeelding 89: Locatie Jardin Botanique (Kaart, z.d.) - bewerkt door Melissa Swager 2022

Afbeelding 90: Diversiteit in planten en struiken (Jardin Botanique de Bordeaux, 2017)

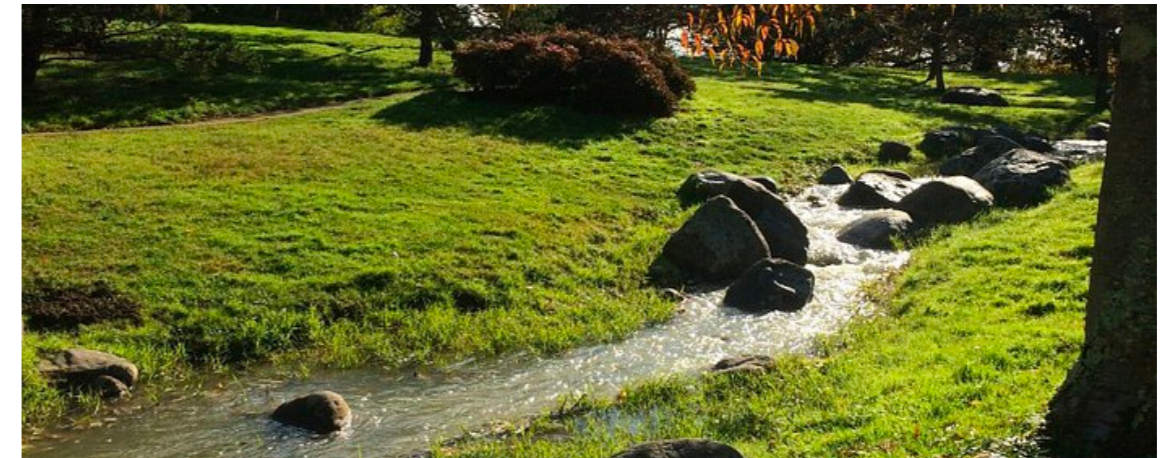
Conclusie:

Door de verscheidenheid aan planten zorgt Jardin Botanique voor meer biodiversiteit. Op de website is af te leiden dat zij zich sterk in zetten op de biodiversiteit van planten, deze verscheidenheid zorgt op zijn beurt weer voor het aantrekken van talrijke en diverse dieren zoals vlinders en bijen. Dit zorgt voor een natuurlijk verloop van het ecosysteem.

Doordat zowel de tuin als de tuinkassen zijn opgesplitst en onderverdeeld in zones zijn er diverse identiteiten zichtbaar wat zorgt dat iedereen zijn of haar aangename plek kan vinden. Tevens creëert deze onderverdeling een prikkelende omgeving waar steeds iets nieuws te ontdekken valt.

Vergelijking met de gelatinefabriek:

De diverse planten fleuren niet alleen de omgeving op door de verschillende vormen en kleuren maar ook brengen zij 'nieuwe' geuren met zich mee. Dit aspect is een inspiratiebron voor het ontwerpen van de omgeving van de gelatinefabriek. Zoals eerder vermeld heeft de gelatinefabriek vroeger - toen de fabriek nog gelatine en lijn produceerde - een stinkende en onaangename geur om zich heen hangen. Om subtiel te verwijzen naar deze negatieve connotatie en deze op een positieve manier in te zetten, kan het gebruik van verschillende planten bijdragen. Deze planten zorgen voor het toevoegen van nieuwe en 'aangename' geuren daarnaast draagt het bij aan de biodiversiteit van de site en zijn omgeving.

Afbeelding 91: Beekje (*Jardin Botanique de Bordeaux*, 2017)

Afbeelding 92: De akkers (*Billerot*, z.d.)

Case: Kaaitheater, Brussel

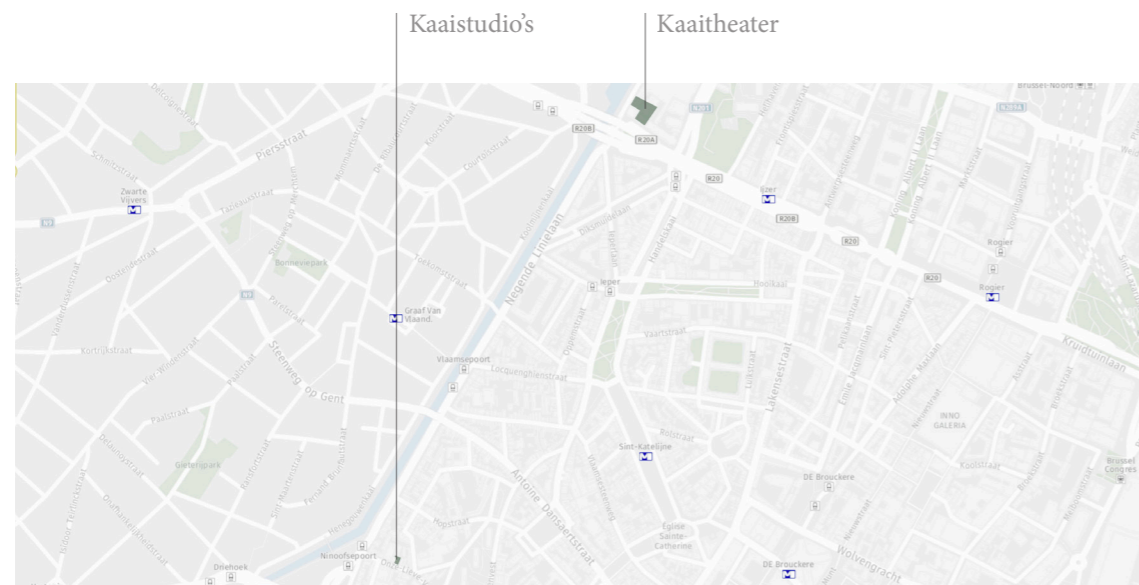
- Adres Kaaistudio's: Onze-Lieve-Vrouw van Vaakstraat 81, 1000 Brussel
- Adres Kaaitheater: Saintelettesquare 20, 1000 Brussel
- Voormalige functie Kaaistudio's: oude brouwerij en brouwershuis
- Voormalige functie Kaaitheater: Lunatheater
- Huidige functie Kaaistudio's en Kaaitheater: theater

Project:

Het Kaaitheater is een plek waar dans, theater, performance, muziek en debat samenkomen. Het Kaaitheater kent een rijke geschiedenis en is ontstaan vanuit het Kaaitheaterfestival welke in 1977 voor de eerste keer plaatsvond. In 1983 kreeg het Kaaitheater een eigen gebouw. Het gebouw was een voormalige brouwerij en brouwershuis gelegen in Brussel. Omdat de overgang van een festival- naar een seizoenwerking niet gemakkelijk ging had het Kaaitheater gedurende 1987 tot 1993 een nomadisch bestaan. Tijdens dit nomadisch bestaan verzorgden zij voorstellingen op diverse locaties. Het rondtrekken van locatie naar locatie zorgde ervoor dat het Kaaitheater als een soort reisgezelschap werd gezien in de stad. In 1993 verhuisde het Kaaitheater naar het Lunatheater, een grotere plek voor meer publiek. Deze nieuwe ontwikkeling had gevolgen voor hun eerste locatie namelijk de oude brouwerij, deze locatie werd gesloten en ging voor ongeveer een jaar dicht omwille van verbouwingswerkzaamheden. In dit gebouw bevindt zich nu Kaaistudio's. De andere locatie gelegen in het Lunatheater wordt het Kaaitheater genoemd (*Kaaitheater 1977 - 2017, z.d.*).

Onlangs is er een wedstrijd uitgeschreven voor het ontwerpen van een tweede zaal voor dans, nieuwe repetitiestudio's en het renoveren van een huidige grote zaal. Op 18 januari 2019 zijn er vijf bureaus geselecteerd uit de voorstellen die na de Open Oproep van de Vlaamse Bouwmeester zijn ingediend (Vanhengel, 2019). Bij deze wedstrijd heeft AAA-Architectuuratelier Ambiorix de wedstrijd gewonnen. Het architectenbureau heeft het gesloten gebouw meer geopend naar zijn omgeving door het toevoegen van diverse openingen. Tevens hebben zij een stadsbalkon toegevoegd welke uitzicht biedt op het Kanaal en welke een plaats is voor het repeteren en het geven van optredens in de buitenlucht (Bruzz, 2019).

Het motto van het Kaaitheater is: "How to be many?" met andere woorden er is ruimte voor zo veel mogelijk mensen. Dit motto is te zien in hun ticketprijs, zij hanteren namelijk een pay what you can-systeem. Dit systeem houdt in dat er bij iedere voorstelling een suggestie wordt gegeven wat betreft de prijs, het is aan de bezoeker om te bepalen wat zij voor de voorstelling betalen. Mensen die minder te besteden hebben kunnen hierdoor minder betalen voor een ticket zodat zij alsnog een voorstelling kunnen bezoeken. Mensen die meer te besteden hebben kunnen meer betalen voor een kaartje en maken het mogelijk dat andere mensen minder hoeven te betalen (*Pay what you can, z.d.*).

Afbeelding 93: Locatie Kaaitheater (Kaart, z.d.) - bewerkt door Melissa Swager 2022

Conclusie:

Het Kaaitheater heeft een rijke geschiedenis bestaande uit diverse transformaties. Met als voorbeeld waarbij er een overgang is gemaakt van festival naar nomadisch bestaan. Deze overgang heeft ervoor gezorgd dat het Kaaitheater een connectie kon maken met diverse doelgroepen op een laagdrempelige en toegankelijke manier. Waarbij de bezoeker eenvoudig kon genieten van theatervoorstellingen. Om even toegankelijk als vroeger te blijven hebben ze een systeem ingevoerd namelijk, "Pay what you can". Dit systeem maakt mogelijk dat iedereen ongeacht de financiële situatie zich cultureel kan onderdompelen in het theater.

Om te zorgen dat het gebouw meer zichtbaar is en hierdoor nieuwe doelgroepen zou kunnen aantrekken is een wedstrijd uitgeschreven. Deze wedstrijd werd gewonnen door AAA-Architectuuratelier Ambiorix die met hun ontwerp het gebouw geopend heeft naar de stad en daarbij theater geeft aan de stad die door passanten opgevangen kunnen worden.

Vergelijking met de gelatinefabriek:

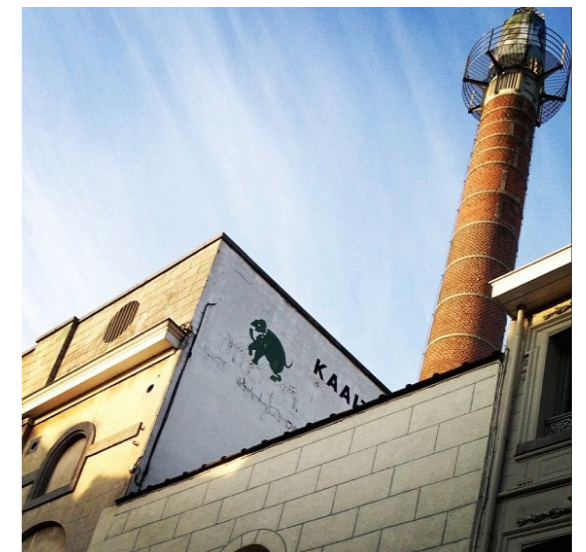
De parallellen die te vinden zijn tussen het Kaaitheater en de gelatinefabriek is dat beide gebouwen gelegen zijn aan een kade en beschikken over een schouw. Tevens hebben ze beide een geschiedenis waar ze een culturele en een sociale invulling aanbieden en veel waarde hechten aan de gemeenschap, het verbinden van mensen en het verbinden van de buurt. De verschillen die opgemerkt kunnen worden is het compacte bouwvolume waaruit het Kaaitheater is opgebouwd. In tegenstelling tot de losse en naast elkaar gelegen volumes die samen de gelatinefabriek vormen. Een ander groot contrast is de locatie. Zowel het Kaaitheater als de Kaaistudio's zijn in directe verbinding met de stad waarbij er geen harde grenzen aanwezig zijn. Dit is echter wel het geval bij de gelatinefabriek.

Afbeelding 94: Kaaitheater gevel (Bouwmeester Maitre Architecte, 2020)

Afbeelding 95: Ontwerp AAA-Architectuuratelier Ambiorix, Kaaitheater (Bouwmeester Maitre Architecte, 2020)

Afbeelding 96: Kaaistudio's (Coppens, 2012)

Case: Labiomista, Genk

- Adres: Marcel Habetslaan 50, 3600 Genk (B)
- Voormalige functie: oude steenkoolmijn en later de zoo van Zwartberg
- Huidige functie: park met gebouwen ingevuld met onderandere moderne kunst
- Ruimtes: The Ark (onthaal), Villa OpUnDi (oa. geschiedenis site en archieven), The Battery (atelier, labo en werkplek van Koen Vanmechelen), Cosmopolitan Culture Park & CosmoGolem (kunstinstallaties en werken van Koen Vanmechelen waaronder diverse dieren), LabOvo (sanitair, dierenverzorging, amfitheater en polyvalente ruimtes), Protected Paradise (tijdelijke opvangplaats voor zwarte ooievaars)

Afbeelding 97: Locatie Labiomista (Kaart, z.d.) - bewerkt door Melissa Swager 2022

Project:

Labiomista kent een rijke en uiteenlopende geschiedenis startend in de 20ste eeuw als steenkoolmijn van Zwartberg. De mijn van Zwartberg was in die tijd de meest moderne en productieve mijn van België. In 1966 werd de laatste kolenwagon bovengehaald en werd de mijn gesloten. In 1967 werd de voormalige directeurswoning van de mijn getransformeerd tot een dierentuin. De dieren werden vooral verkregen door schenkingen en waren voornamelijk oude en meestal mishandelde dieren uit circussen en failliete dierentuinen. Zij onderscheiden zich niet alleen door hun aanpak maar ook door de diversiteit aan diersoorten. In 1997 werden de deuren gesloten omwille van de steeds strenger wordende milieunormen waarvoor zij geen subsidies hebben gekregen. In 1999 heeft de stad Genk de terreinen van de voormalige mijn en dierentuin overgekocht en omgevormd tot een volkspark. In 2017 trekt kunstenaar Koen Vanmechelen met zijn studio in (*Geschiedenis Labiomista, z.d.*).

Omdat het voormalige atelier van Koen Vanmechelen - gelegen in de gelatinefabriek in Hasselt - een slecht onderhouden gebouw was en er sloopwerkzaamheden waren gepland, is hij verhuisd naar Labiomista. Labiomista was voor hem een uitgelezen plek om zijn atelier te vestigen omdat hij vroeger veel in deze dierentuin kwam. Niet enkel deze sentimentele waarde trekt Koen Vanmechelen aan maar ook vormt de locatie een connectie met zijn kunstwerken, beiden hadden een relatie met dieren. Koen Vanmechelen heeft in Labiomista zelf zijn studio gehuurd. Het park is daarentegen openbaar en is gefinancierd van overheidsgeld.

De opening van Labiomista had veel interesse gewekt, zelfs bij mensen uit Detroit - een stad in Amerika - kwamen omwille van het concept en de herbestemming van een vervallen site langs. Labiomista is gelegen aan de Koning Boudewijnlaan en werd gezien als een probleebuurt met een groot contrast tussen arme en rijke mensen. Labiomista creëerde meer groen en zorgde voor werkgelegenheid. De mensen van Detroit hebben hier inspiratie op kunnen doen hoe zij hun vervallen site in een probleebuurt kunnen herbestemmen. Labiomista is een kunstpark met dieren waar mensen kunnen wandelen. Één van deze dieren zijn kippen die in een project van Koen Vanmechelen centraal staan (persoonlijke communicatie, 2022).

De site is ongeveer 24 hectare waarvan de helft gevuld is met natuur. Daarnaast bevinden zich er diverse gebouwen. Zoals Villa OpUnDi de voormalige directeurswoning die afkomstig is vanuit de vroegere bestemming van de site. Naast de expositie in openlucht worden er ook workshops gegeven en is er plek voor educatie. Het park op zich bestaat uit drie verschillende dierenverblijven, diverse vijvers, een wandelpad en enkele bruggen. Grenzend aan Labiomista bevindt zich een weide gevuld met volkstuinjes, picknickplaatsen en een plek voor evenementen. Deze plek wordt Nomadland genoemd afkomstig van nomade ofwel reizigers die de rijkdom van de diverse culturen samenbrengt. Deze plek wordt gezien als ontmoetingsplek (*Concept Labiomista, z.d.*).

Conclusie:

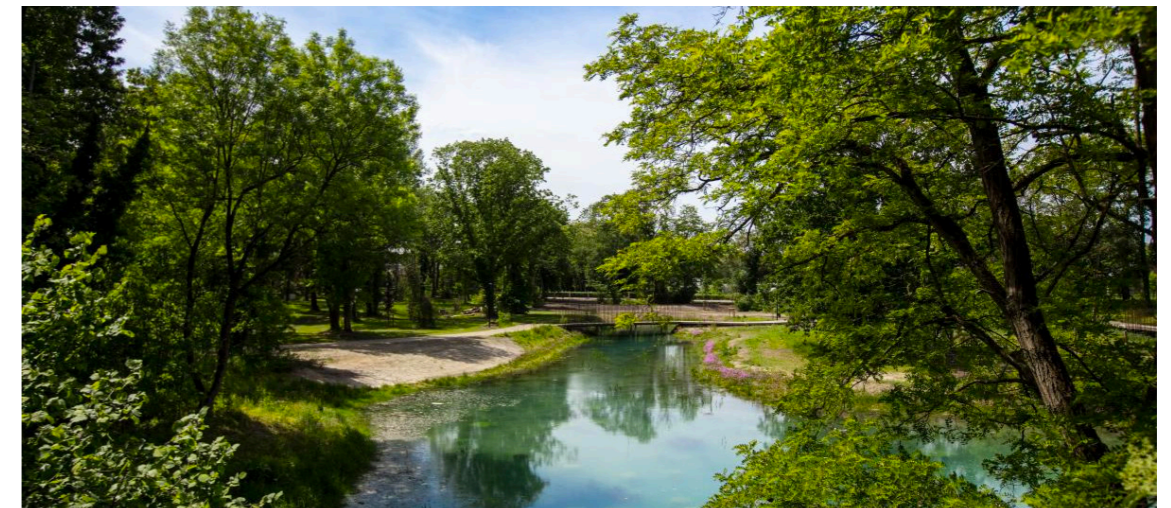
Labiomista vormt om diverse redenen een grote inspiratiebron. Een van deze redenen is de manier hoe er met de verlaten site wordt omgegaan en hoe deze een positieve bijdrage heeft geleverd aan de buurt. Door het geven van een nieuwe functie aan een vervallen plek is de buurt opgefleurd en kunnen niet enkel lokale bewoners de plek bezoeken maar ook mensen van buiten de stad. Doordat het park diverse identiteiten bevat kan iedereen zijn weg vinden en is het voor een breder publiek inzetbaar. Het verwerken van de genius loci van de plek vormt een andere inspiratiebron. Doordat er in het huidige programma dieren aanwezig zijn wordt er met een knipoog verwijst naar de voormalige functie van een dierentuin.

Vergelijking met de gelatinefabriek:

Er zijn diverse parallellen te vinden. De site is gevestigd in een wijk welke vroeger werd gezien als probleemwijk. In deze wijk was er een groot verschil tussen arm en rijk. Dit is ook het geval met de gelatinefabriek waarbij de nieuwbouwprojecten aan de Kanaalkom in contrast staan met de achterliggende buurt. Daarnaast hebben beide buurten een tekort aan groen waarbij de te herbestemmen site zich er perfect voor leent. Een andere overeenkomst is hun relatie met kunst en ontmoeten. De gelatinefabriek was na de sluiting een creatieve plek waar ruimte was voor sociale ontmoetingen. Het grootste verschil is de oppervlakte van de site en de gebouwen. Bij Labiomista zijn de gebouwen verspreid over het park. Bij de gelatinefabriek zijn de diverse gebouwen geclusterd en staan daardoor met elkaar in verbinding.

Afbeelding 98: The Battery - atelier, labo en werkplek van Koen Vanmechelen (Van Gelooven, 2019)

Afbeelding 99: Cosmopolitan Culture Park- kunstinstallaties en werken van Koen Vanmechelen waaronder diverse dieren (Cosmopolitan Culture Park, z.d.)

Case: Morpho, Borgerhout

- Adres: Appelstraat 27A, 2140 Borgerhout
- Voormalige functie: drukkerij
- Huidige functie: atelierpand
- Totale oppervlakte: 882 m²
- Aantal ateliers: 2 werkruimten, 2 bureelruimten, projectatelier theaterkostuumontwerp en 1 projectruimte.
- Aantal residenten: 22
- Aantal stockageruimtes: 0
- Type bouw: 1 ste verdieping achterbouw en gelijkvloers langs straatkant
- Startdatum: juni 2010
- Materiële & financiële subsidie: Stad Antwerpen
- Voorzieningen: water, verwarming, daglicht, gezamenlijke koer, gezamenlijke sanitaire voorzieningen, mogelijkheid tot laden en lossen.

Afbeelding 100: Locatie Morpho (Kaart, z.d.) - bewerkt door Melissa Swager 2022

Project:

Gelegen in de Appelstraat in Borgerhout bevindt zich een oude drukkerij. De drukkerij is omgevormd tot een atelierpand genaamd Morpho. In dit pand hebben ongeveer zestig kunstenaars, creatieve ondernemers en makers een plek. Deze plek varieert van individuele ateliers tot deelateliers. Onder de deelateliers vallen VAK, atelier DOP en een gedeeld kostuum- en modeatelier (*Appelstraat, z.d.*).

VAK is een afkorting welke staat voor Verenigde Antwerpse Knutselaars. Het betreft een atelier waar vijftien mensen met ieder zijn specialisatie een eigen werkplaats hebben. De specialisaties gaan van grove bewerkingen zoals houtbewerking tot fijne bewerkingen zoals computergestuurd lasersnijden. Binnen dit brede scala behoren ook ontwerpers, lassers, schrijnwerkers en maatwerkers. Er wordt dus geen onderscheid gemaakt tussen de onderlinge specialisaties en ook niet tussen mannen en vrouwen. Iedereen is welkom. Deze veelzijdigheid resulteert in multidisciplinaire samenwerkingen en in een breed scala aan mogelijkheden (*VAK, z.d.*).

Atelier DOP is een co-werkplek waar diverse specialisaties samenkomen zoals grafisch ontwerpers, illustratoren, fotografen en architecten (*Appelstraat, z.d.*). De ruimte kan omschreven worden als een grote open werkomgeving waarin diverse bureaus zijn geplaatst, tevens kunnen er vergaderingen gehouden worden. Binnen deze ruimte zijn de kunstenaars vrij om te werken voor zichzelf of voor klanten, ook kunnen zij met de mede kunstenaars samenwerken (*Atelier DOP, z.d.*). De missie van DOP is opgesplitst in drie punten: enerzijds willen zij de kunstenaar een platform bieden waarop zij zichzelf kunnen laten zien aan de 'buiten' wereld, anderzijds hebben zij als doel om meer ontmoetingsplekken te creëren in de stad en om evenementen te organiseren waar iedereen welkom is. Als laatste zijn zij op zoek naar een manier waarop evenementen een bijdrage kunnen hebben tot het creëren van een betere kunststad (*DOP platform visie, z.d.*).

Afbeelding 101: Diverse specialisaties en ruimte invulling (*Ruimtes Appelstraat 27A, z.d.*)

Conclusie:

Wat voor mij duidelijk naar voren komt zijn de deelateliers waarbij er een onderscheid is gemaakt tussen de twee soorten kunstenaars. Enerzijds heb je de kunstenaars die met machines bezig zijn en ruimtelijke objecten maken, denk hierbij aan meubelmakers en lassers. Anderzijds heb je de kunstenaars die niet bezig zijn met machines bijvoorbeeld architecten en fotografen. Met deze onderverdeling wil ik niet suggereren dat de ene vorm beter of zwaarder is als de andere vorm integendeel, het gaat hand in hand. Een interieurarchitect die een op maat gemaakt meubelstuk heeft uitgetekend, heeft hulp nodig van een meubelmaker om het daadwerkelijk tot stand te laten komen. De scheiding die zij hebben aangebracht binnen deze vormen lijkt mij een logische keuze, ondanks dat het zorgt voor een interessante samenwerking hebben beide groepen andere noden. Dit reflecteert in de vormgeving van beide ruimtes. De kunstenaars die werken met machines werken vooral in een ruimte waar veel geluid gemaakt kan worden en waarbij er veel restmateriaal bij komt kijken als gevolg van het opmaat maken van een materiaal. De andere groep heeft meer behoefte aan een opgeruimde ruimte waar ze ongestoord kunnen werken zonder te veel geluid van machines. Zoals hierboven vermeld, zorgt een multidisciplinaire samenwerking voor veel mogelijkheden en nieuwe kennis. Wanneer ik naar de afbeeldingen kijk en de gecreëerde voorzieningen, valt mij op dat de ruimtes zo open mogelijk zijn gelaten en dat het lijkt alsof de ruimtes hun originele staat hebben behouden. Het toevoegen van voorzieningen zoals elektriciteit, water, sanitaire voorzieningen, daglicht en verwarming zorgt ervoor dat de ruimtes bruikbaar zijn voor de gebruikers, die op hun beurt hun eigen plek kunnen vormgeven afhankelijk van hun noden.

Vergelijking met de gelatinefabriek:

De diversiteit in samenwerking ateliers is een mooi voorbeeld voor het programma van de gelatinefabriek. Een overeenkomst die gemaakt kan worden is hun relatie met samenwerken en creatie. Bij de gelatinefabriek waren deze waarden na de sluiting aanwezig door het onderbrengen van diverse kunstenaars en zelfstandigen. Het verschil tussen beide is hun relatie met de omgeving. Morpho is gelegen tussen woningen waardoor het wordt opgenomen in het straatbeeld. Het vormt een geheel. Dit is niet het geval bij de gelatinefabriek. Echter net als bij de gelatinefabriek is hier ook een harde grens aanwezig door de Turnhoutsebaan. Deze weg splitst het gebied op.

Afbeelding 102: Diverse specialisaties en ruimte invulling (*Ruimtes Appelstraat 27A, z.d.*)

Afbeelding 103: Diverse specialisaties en ruimte invulling (*Ruimtes Appelstraat 27A, z.d.*)

Case: Park Spoor Noord, Antwerpen

- Adres: Langs de Viséstraat en Viaduct-Dam, 2060 Antwerpen
- Voormalige functie: spoorwegterrein van de NMBS
- Huidige functie: park met diverse activiteiten
- Totale oppervlakte: 24 hectare
- Ontwerpers: Tijdelijke vereniging Studio Spoor Noord: Studio 03 (Paola Vigano en Bernardo Secchi, Italië), Pieter Kromwijk (Nederland), Iris Consulting (België), Meertens en Steffens (België)
- Oplevering: 2009
- Voorzieningen: basketbalveld, petanquebaan, pingpongtafels, openbare barbecues, open weide, skatebowl, zomerbar

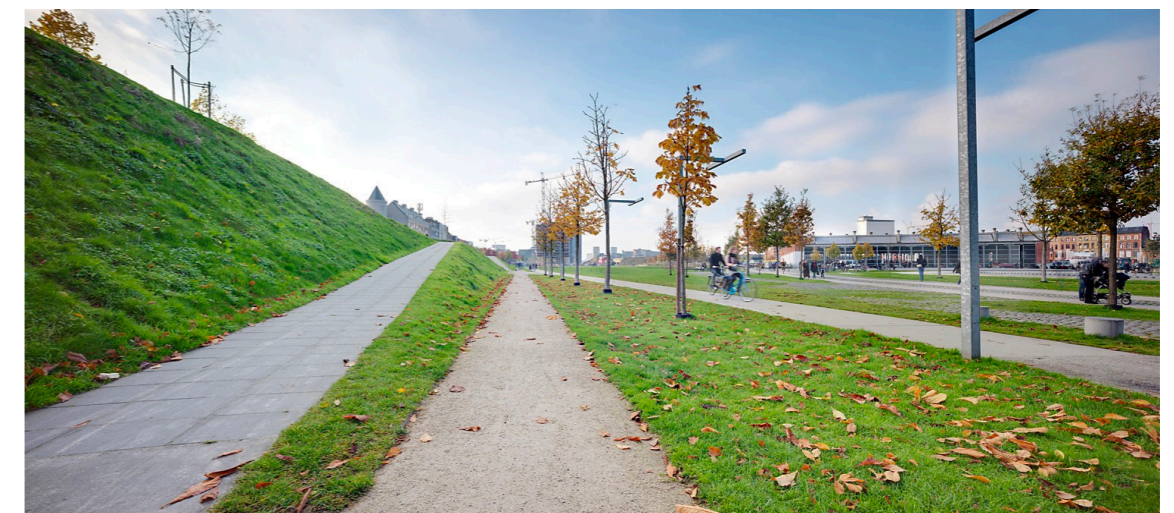
Project:

Park Spoor Noord is de naam van het herbestemmingsproject van het voormalig spoorwegterrein dat eigendom was van de NMBS. De NMBS heeft het terrein geschonken aan de stad. In samenspraak met de buurtbewoners is de stad Antwerpen tot een oplossing gekomen om het spoorwegterrein een nieuwe invulling te geven. Deze invulling betreft een toegankelijk, groen en open park waar iedereen welkom is. Het park moet dienen als een schakelpunt welke Antwerpen Noord en de Damwijk samenvoegt met de binnenstad. Het doel van het park is om voor de omliggende wijken - welke voor de herbestemming werd gezien als achterstandswijk – een positieve stimulans te zijn om mensen aan te sporen er te blijven wonen en om nieuwe bewoners te kunnen aantrekken (*Park Spoor Noord, z.d.-a*).

Dit idee is gelukt, het ontoegankelijk spoorwegterrein is nu een toegankelijke groene omgeving welke dient als een tuin voor de buurt en een park voor de stad. Het terrein is open, transparant en mede door de diversiteit aan recreatievormen is er voor iedereen een plek om te vertoeven. In de zomer is er een zomerbar waar er diverse versnaperingen te verkrijgen zijn. Het park vormt een veilige en doorlopende connectie tussen Antwerpen Noord, de Damwijk en de binnenstad. Het project is ontworpen vanuit een duurzaam standpunt waarbij er viaducten, gebouwen en materialen zijn hergebruikt die er op de site aanwezig waren. De toevoeging van wadi's neemt het overtollige regenwater op (*Park Spoor Noord, z.d.-a*).

Afbeelding 104: Locatie Park Spoor Noord (Kaart, z.d.) - bewerkt door Melissa Swager 2022

Afbeelding 105: Diverse paden voor zachte weggebruikers (Park Spoor Noord, z.d.-b)

Conclusie:

Park Spoor Noord is een mooie herbestemming van een ongebruikt stuk grond waar vroeger het spoorterrein van de NMBS was gelegen. Er wordt geschreven over een tuin voor de buurt én een park voor de stad waarmee het project zich identificeert. Wat betreft de sfeer en de functies is dit in mijn ogen zeker geslaagd. Iedereen kan er terecht en voor iedereen is er iets te vinden. Echter vind ik dat er nog meer bomen geplant mochten worden zeker voor de oppervlakte waarover men spreekt. Dit is dan ook te zien op afbeelding 106. Op deze afbeelding is er een waterplek te zien met daarrond een grote open groene zone met een aantal bomen. Het valt op dat hier weinig beschutting is voor de mensen maar ook voor dieren. Daarnaast hebben zij sterk ingezet op de herwaardering van de plaats om stadsvlucht te verminderen, het gevolg hiervan is dat de nieuwe bewoners de voormalige bewoners met minder geld verdrijven. Hierdoor wordt de kloof tussen de bevolking vergroot. Het inspirerende aan dit project is dat het zich identificeert met een tuin. Een tuin voor de buurt en een park voor de stad. Dit is een waardevolle vergelijking welke ook terug te zien is in het vorige onderzoek waarin de filosofie van Richard Sennett wordt vermeld. Richard Sennett ziet de stad als een tuin. Een andere inspiratie is de diverse identiteiten die op de site aanwezig zijn door het gebruik van verschillende functies.

Vergelijking met de gelatinefabriek:

Beide projecten betreffen een ongebruikt stuk grond welke een vroegere industriële functie bekleden. Daarnaast viel de nood en de behoefte aan groenvoorziening op welke in beide projecten terug komen. Bij beide projecten is er sprake van gentrificatie, dit is een andere vergelijking die gemaakt kan worden. Bij Park Spoor Noord is dit door de ontwikkeling van het nieuwe project en bij de gelatinefabriek is dit te wijten door de nieuwe projecten rondom de Kanaalkom.

Een van de grote verschillen is het verschil in oppervlakte, de site van de gelatinefabriek bedraagt ongeveer 7,3 hectare ten opzichte van 24 hectare welke het spoorwagterrein telt.

Afbeelding 106: Centrale fontein (Park Spoor Noord, z.d.-b)

Case: Tour a plomb/ Hageltoren, Brussel

- Adres: Slachthuisstraat 24 - 1000 Brussel
- Voormalige functie: kruitmagazijn, later vond er de productie van lood(hagel) plaats
- Huidige functie: buurtcentrum met sportieve en culturele activiteiten
- Ruimtes: cultuurzaal, foyer & bar, turnzaal, polyvalente zaal, klaslokalen

Project:

De Hageltoren is een industrieel gebouw en wordt ook wel Tour a Plomb genoemd en is in 1832 gebouwd naast het kanaal van Brussel-Charleroi. Het gebouw werd als kruitmagazijn in gebruik genomen, later vond er de productie van lood(hagel) plaats en werd er een gieterij gebouwd. De schouw werd in 1898 toegevoegd. Omstreeks 1961 was het complex gedeeltelijk bezet wegens onbruik. In 2000 werd er gezocht naar een nieuwe invulling van het gebouw (*Over ons, z.d.*).

Een buurtcentrum van de jeugdinst van Brussel werd de nieuwe invulling. Het gebouw is voornamelijk bedoeld voor de inwoners van Brussel met in het bijzonder voor de mensen die in Bloemenhofwijk wonen waarbinnen de Hageltoren zich bevindt. Bezoekers van de Hageltoren kunnen er reflecteren, hun gevoel uitdrukken en creëren. Dit wordt ondersteund door diverse culturele, sociaal-culturele, artistieke en/of sportieve activiteiten. Het buurtcentrum bevat diverse activiteiten die onderverdeeld kunnen worden onder twee soorten programma's. Het eerste programma is een jaarprogramma welke toegankelijk is voor de buurt. Het tweede programma bestaat uit privé-evenementen welke eenmalig worden georganiseerd voor bijvoorbeeld teambuildings of vergaderingen (*Over ons, z.d.*).

Afbeelding 107: Locatie Tour a plomb (Kaart, z.d.) - bewerkt door Melissa Swager 2022

Afbeelding 108: Hageltoren aanzicht (Hageltoren, z.d.)

Conclusie:

Het is een interessant project waarbij er diverse ruimtes zijn gecreëerd binnen de context. De ruimtes hebben allen een eigen identiteit waardoor zij voor andere activiteiten in gebruik genomen kunnen worden. De cultuurzaal bijvoorbeeld bestaat uit uitschuifbare tribunes waardoor de ruimte niet alleen voor concerten, toneelstukken, etc. gebruikt kan worden maar ook voor dans en andere sportieve activiteiten (*Ruimtes, z.d.*). Dit vergroot de flexibiliteit van de ruimte en door de diverse activiteiten die er plaats kunnen vinden wordt de bezetting van de ruimte vergroot.

De opwaardering van de site heeft gezorgd voor het aantrekken van nieuwe doelgroepen. Daarbij hebben de inwoners van Bloemenhofwijk een plek om samen te komen en te ontmoeten.

Vergelijking met de gelatinefabriek:

Beide gebouwen beschikken over een schouw welke nu dient als landmark voor de omgeving. Daarbij zijn ze beide gelegen aan een kade en gaan dus een relatie aan met het water. Wanneer ik kijk naar het programma beschikken beide over een culturele en een sociale invulling welke toegankelijk en laagdrempelig is voor de buurt om te bezoeken of om aan de activiteiten deel te nemen. Naast deze parallellen zijn er ook verschillen te zien namelijk de locatie, de Hageltoren is meer centraal gelegen in de stad waarbij er geen grenzen aanwezig zijn wat wel het geval is bij de huidige situatie van de gelatinefabriek.

Afbeelding 109: Cultuurzaal (*Ruimte: cultuurzaal, z.d.*)

Conclusie

Nu alle cases zijn besproken, zijn mij een aantal dingen opgevallen die met elkaar overlappen. Het eerste puntje is diversiteit. Diversiteit kan zich op vele manieren uiten en kan zowel binnen als buiten plaatsvinden. Diversiteit in planten zorgt voor biodiversiteit. Diversiteit in mensen verkleint de bevolkingskloof. Diversiteit aan functies en faciliteiten creëert meerdere identiteiten in een plek, met als gevolg dat iedereen zijn of haar plekje kan vinden.

Een tweede puntje is een zintuiglijke ervaring. Een zintuiglijke ervaring kan bijvoorbeeld geur zijn. ‘Nieuwe’ geuren kunnen voortkomen door diversiteit in vegetatie waarbij de planten en kruiden zorgen voor een nieuwe aroma. Geur kan ook voortkomen van vers bereid eten zoals in een eetcafé. Hierbij sluit de case van de Blikfabriek nauw aan. Doordat de deuren van publiek toegankelijke ruimtes zijn geopend, worden de geuren uit het café verspreid en zijn deze buiten al te ervaren. Doordat de deuren zijn geopend zorgt dit ook voor een laagdrempelige sfeer waar mensen makkelijk in en uit kunnen lopen. Daarnaast creëert het een welkom gevoel.

Een ander overkoepelend thema is dat kunst zorgt voor nieuwe ontmoetingen. Kunst brengt mensen samen en verkleint de kloof tussen bevolkingsgroepen. Mensen samenbrengen kan ook voortkomen uit multidisciplinaire samenwerkingen in de vorm van een atelier. Hierbij komen mensen met verschillende ambachten samen waardoor vakkennis kan worden overgedragen. Wel is het hierbij belangrijk om een scheiding te creëren tussen machinale en niet machinale werkzaamheden.

Zoals eerder al kort is aangehaald speelt laagdrempeligheid een grote rol binnen de cases. Laagdrempelig kan op diverse manieren opgevat worden. Het kan zich uiten in een multidisciplinair atelier waarbij er op een eenvoudige manier nieuwe samenwerkingen aangegaan kunnen worden. De case waarin het Kaaitheater wordt besproken, speelt hierop in door theater voor iedereen toegankelijk te maken. Dit doen zij door het systeem pay what you can en door zich naar buiten toe te openen door middel van een balkon. Op deze manier wordt er meer verbinding gecreëerd met zijn omgeving en met de passanten.

Park Spoor Noord is een interessante case waarbij zij zich identificeert met een tuin en een park. Een tuin voor de buurt en een park voor de stad. Dit is een belangrijk aspect voor de gelatinesite aangezien veel bewoners van Hasselt geen eigen tuin hebben maar wel behoefte hebben aan groenvoorziening. Labiomista speelt hier ook op in en heeft een park ontworpen waarin kunst en ontmoetingen centraal staan.

Het laatste punt wat is opgevallen is dat vele herbestemmingen geen grote interventies bevatten. Vele cases zoals de Blikfabriek en Morpho hebben het gebouw enkel functioneel gemaakt door het toevoegen van basisvoorzieningen zoals: daglicht, elektriciteit, verwarming, water en sanitaire voorzieningen. Hierdoor blijven de renovatiekosten beperkt en blijft de genius loci ofwel de geest van de plaats bewaard. De puurheid van deze projecten zit hem in de eenvoud.

Ontwerp gelatinefabriek

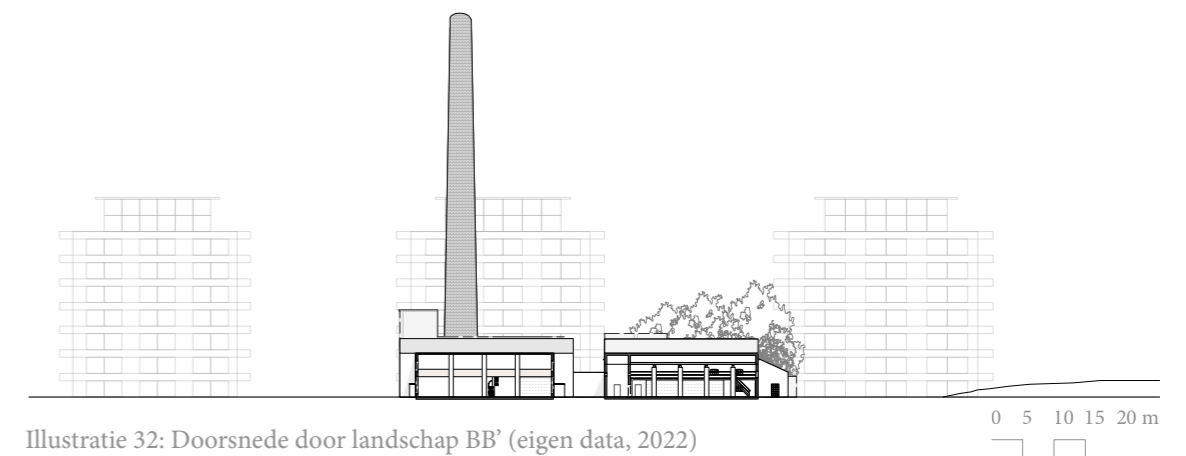
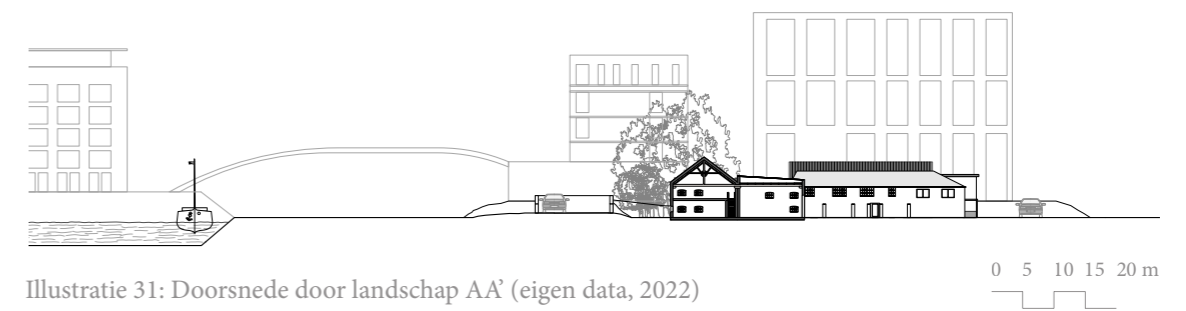
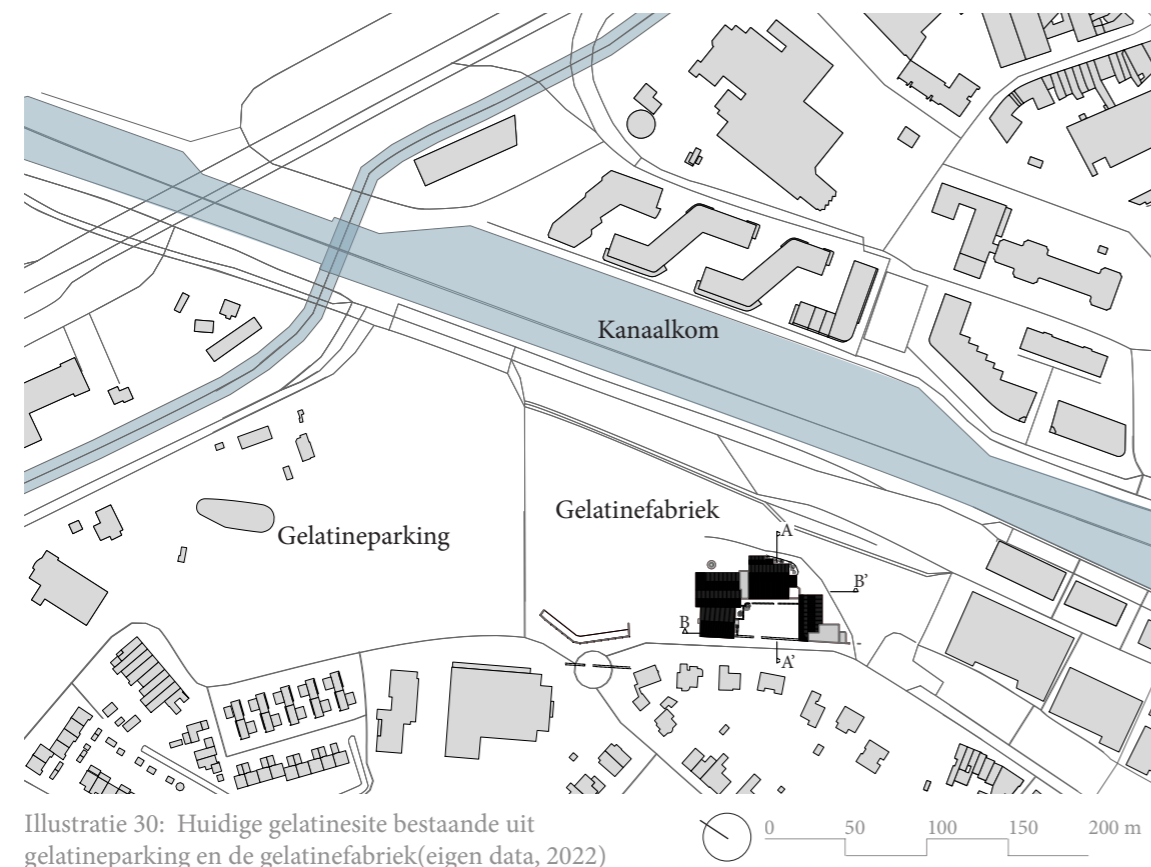
In het vorige hoofdstuk *Programma gelatinefabriek en casestudies* werd een programma opgesteld met bijbehorende functies voor de problemen en behoeftes van de buurt. In dit hoofdstuk wordt dit programma omgezet in een ontwerp. Als start wordt de huidige site beschreven met behulp van diverse plannen, snedes en plattegronden. Daaropvolgend zoomt het ontwerp steeds verder in op de gelatinefabriek. Beginnend bij het deel: meso level. In dit deel wordt niet enkel de gelatinefabriek herbestemd maar ook de bestaande voormalige fabrieken: het slachthuis en de mouttoren. In het volgende deel: micro level wordt de gelatinesite besproken waarna er ook wordt ingezoomd op de gelatinefabriek zelf.

Ontwerp gelatinefabriek

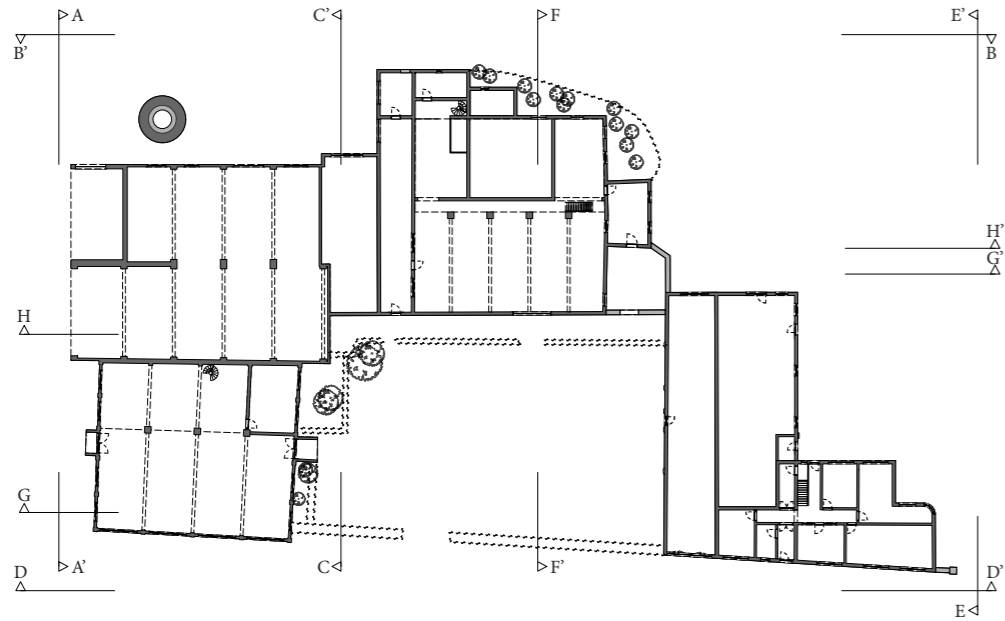
Grondplannen, gevelaanzichten en snedes bestaande situatie

Gelatesite: Grondplan en doorsnede landschap

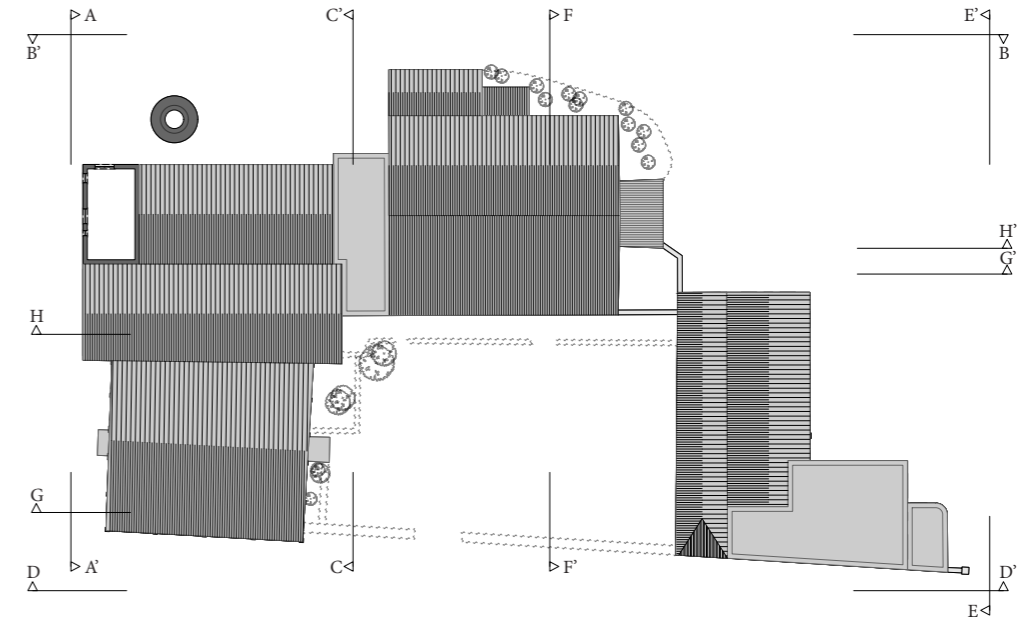
In dit deel worden de grondplannen en snedes van de gelatinefabriek opgenomen. Helaas zijn er geen plannen te vinden van de gelatinefabriek, hierdoor heb ik de gebouwen zelf opgemeten. Op basis van deze afmetingen en de gemaakte foto's zijn deze plannen ontstaan. Deze plannen beschrijven de situatie voor de brand in april 2022.

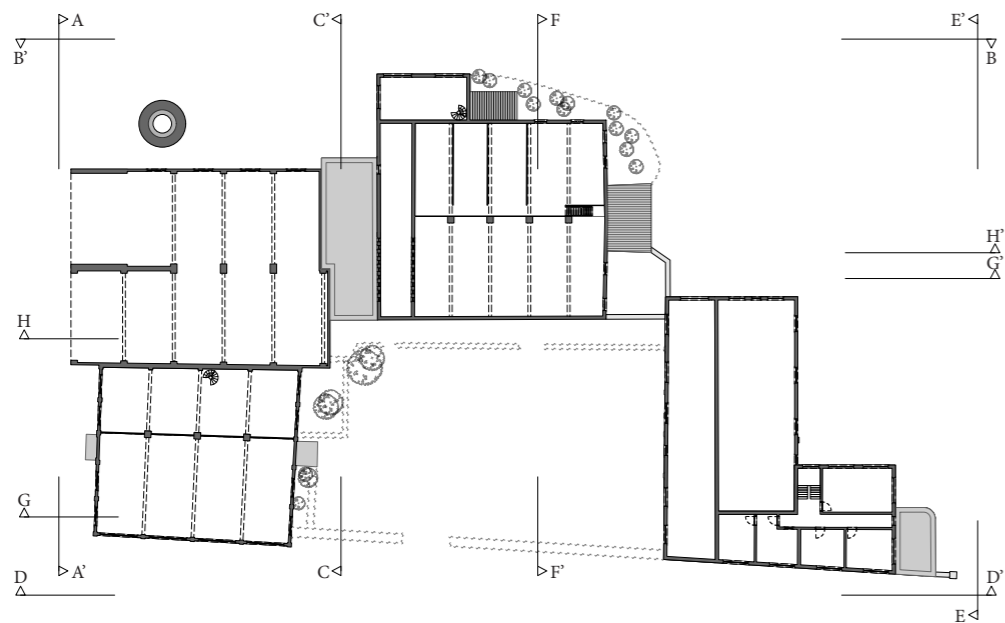
Gelatinefabriek: Grondplannen van iedere verdieping

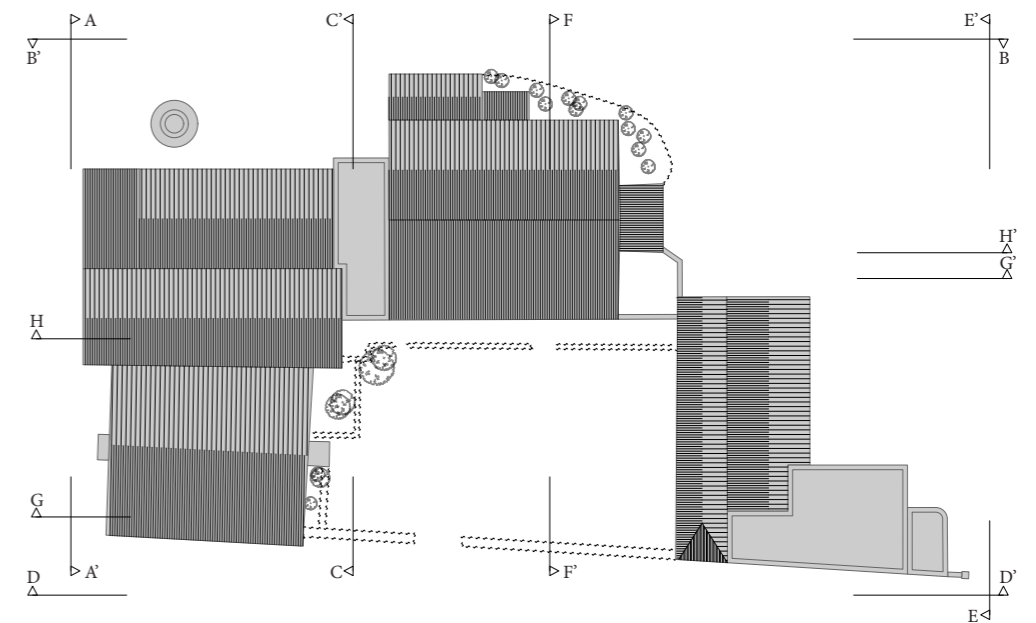
Illustratie 33: Grondplan niveau 0 (eigen data, 2022)

Illustratie 35: Grondplan niveau 2 (eigen data, 2022)

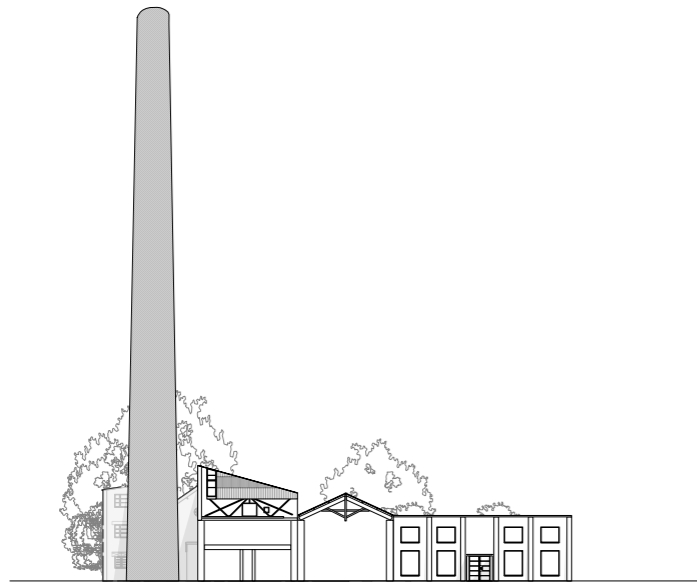
Illustratie 34: Grondplan niveau 1 (eigen data, 2022)

Illustratie 36: Dakenplan (eigen data, 2022)

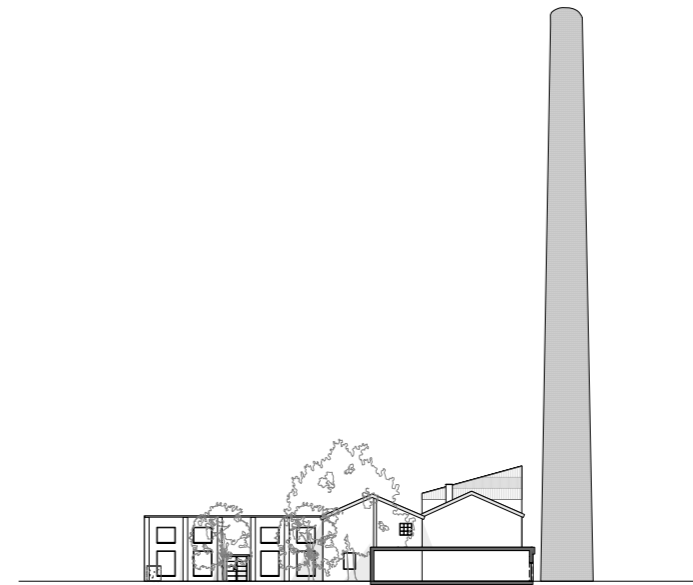

Gelatinefabriek: Gevelaanzichten en doorsnedes

Illustratie 37: Snede AA' (eigen data, 2022)

0 5 10 15 20 m

Illustratie 39: Snede CC' (eigen data, 2022)

0 5 10 15 20 m

Illustratie 38: Snede BB' (eigen data, 2022)

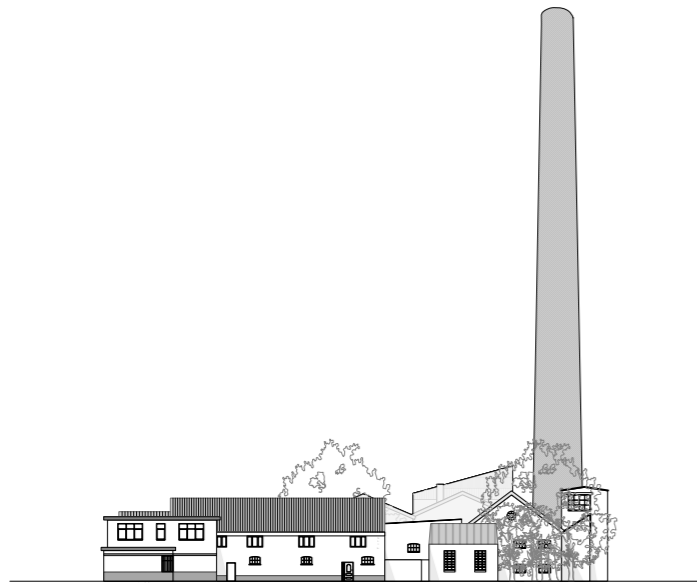
0 5 10 15 20 m

Illustratie 40: Snede DD' (eigen data, 2022)

0 5 10 15 20 m

Gelatinefabriek: Gevelaanzichten en doorsnedes

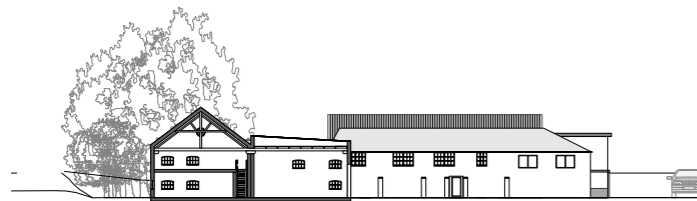
Illustratie 41: Snede EE' (eigen data, 2022)

0 5 10 15 20 m

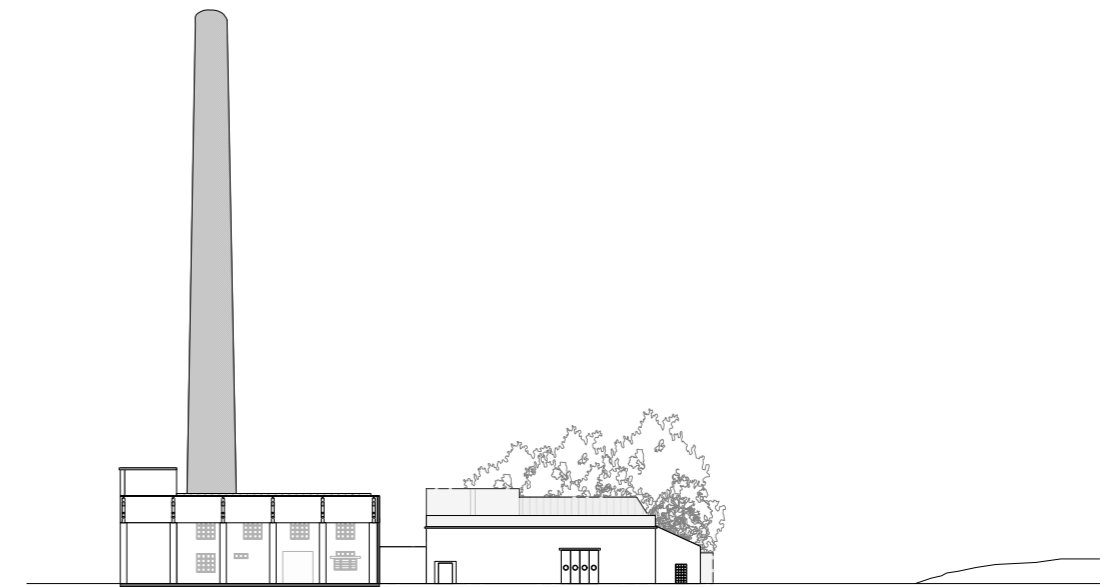
Illustratie 43: Snede GG' (eigen data, 2022)

0 5 10 15 20 m

Illustratie 42: Snede FF' (eigen data, 2022)

0 5 10 15 20 m

Illustratie 44: Snede HH (eigen data, 2022)

0 5 10 15 20 m

Ontwerp gelatinefabriek

Meso level

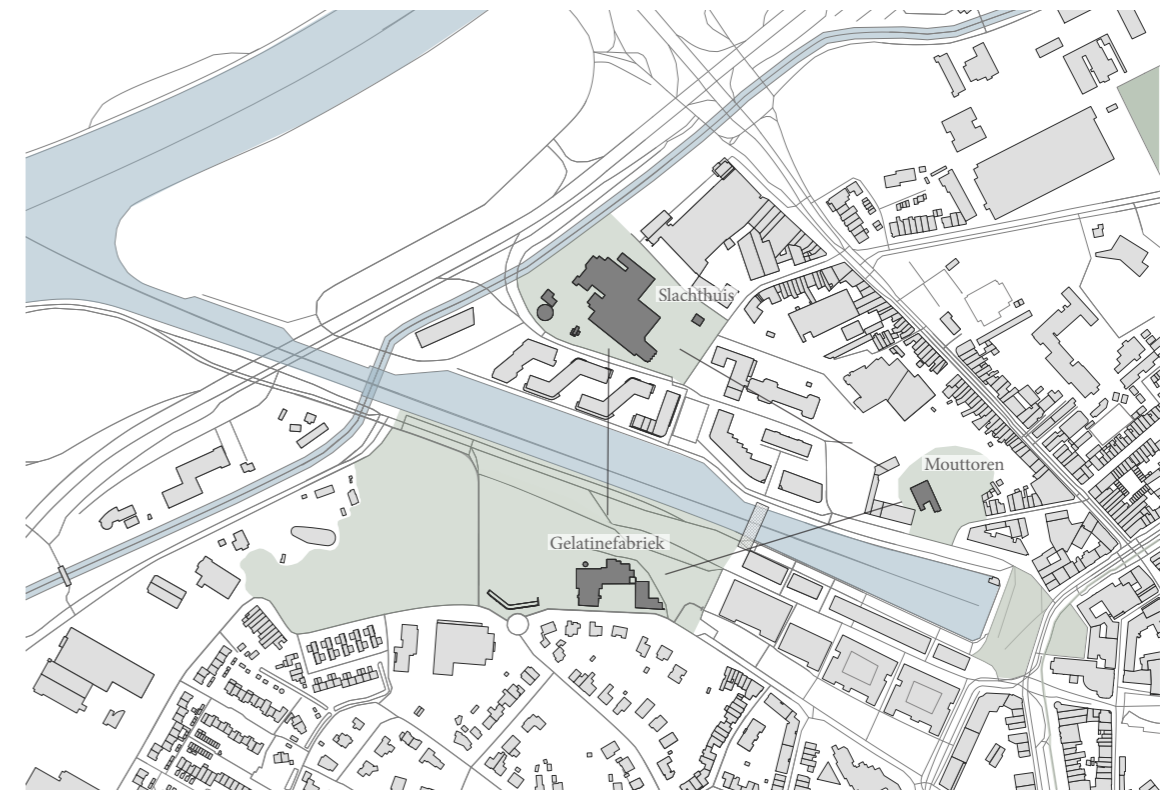
Zoals eerder besproken worden de bestaande gebouwen die het vroegere industrieterrein vormgaven herbestemd en krijgen een publieke functie. Het gaat hierbij om het slachthuis, de gelatinefabriek en de mouttoren (illustratie 45). Op deze manier wordt de Kanaalkom verbonden met het historisch stadscentrum. Het gebied rondom de gebouwen wordt voorzien van groen. Het doel hiervan is om de maatschappelijk relevante functies dichterbij de stad toe te brengen en waarbij de stadskern wordt doorgetrokken. De verwaarloosde pleintjes aan de Kanaalkom vormen een link tussen beide.

Het slachthuis, de mouttoren en de gelatinefabriek krijgen allen een andere functie waarbij ontmoeten centraal staat. Bij het slachthuis draait het om ontmoeten door sporten. Het slachthuis heeft nu een tijdelijke functie in de vorm van een skateramp en diverse verhuurbare ruimtes. Deze skateramp wordt uitgebreid naar een indoor skatepark, met een repaircafé als toevoeging. Hier kunnen fietsen en skates gerepareerd worden. Buiten wordt ingevuld door andere sportieve functies zoals een buitenfitness en goals om te voetballen.

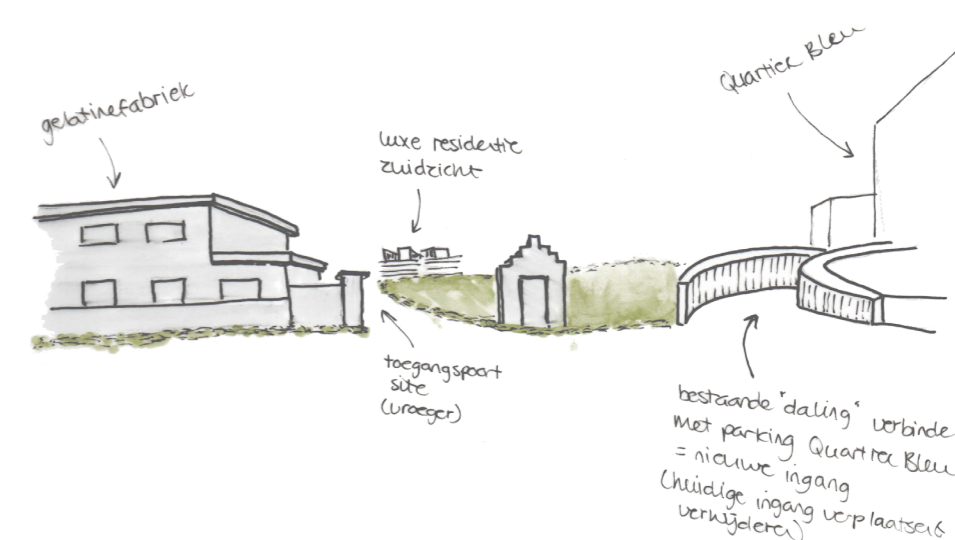
De mouttoren wordt ingevuld met verhuurbare zalen en polyvalente ruimtes waar het draait om ontmoeten door werken. Dit gebouw is dichterbij de stadskern waardoor het eenvoudiger te bereiken is. De buitenomgeving wordt ingevuld met diverse zitplekken.

De site van de gelatinefabriek wordt vergroot naar zowel de Kanaalkom, de Quartier Bleu als de Gelatineparking met als doel deze gebieden meer met elkaar te verbinden. Door het herpositioneren van de ingang van de ondergrondse parking van de Quartier Bleu, verdwijnt de harde grens tussen de gelatinefabriek en de Kanaalkom en loopt het landschap in een vloeiende beweging in elkaar over. De nieuwe ingang van deze parking wordt verplaatst naar een bestaande daling te zien op illustratie 46 gelegen aan de Armand Hertzstraat.

Het slachthuis, de mouttoren en de gelatinefabriek worden op deze manier met elkaar verbonden waarbij verval tegen wordt gegaan. De toekomstige fietsbrug maakt een directe verbinding mogelijk.

Illustratie 45: Fabrieken aan de Kanaalkom verbinden (eigen data, 2022)

Illustratie 46: Schets herpositionering ingang ondergrondse parking (eigen data, 2022)

Ontwerp gelatinefabriek

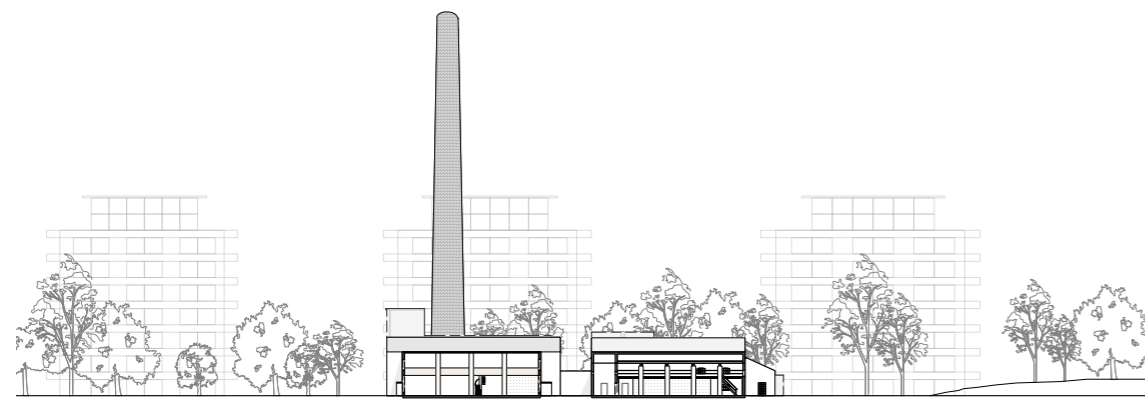
Micro level

Bij de invulling van de gelatinefabriek is er gekeken naar de ideeën en wensen vanuit de stad en de bewoners maar ook naar de voormalige functie die de fabriek heeft gekregen na de sluiting, namelijk een artistieke en culturele plaats. Een plek waar kunstenaars en muzikanten bij elkaar kwamen en waar krachten werden gebundeld, een plek waar samenwerken centraal stond.

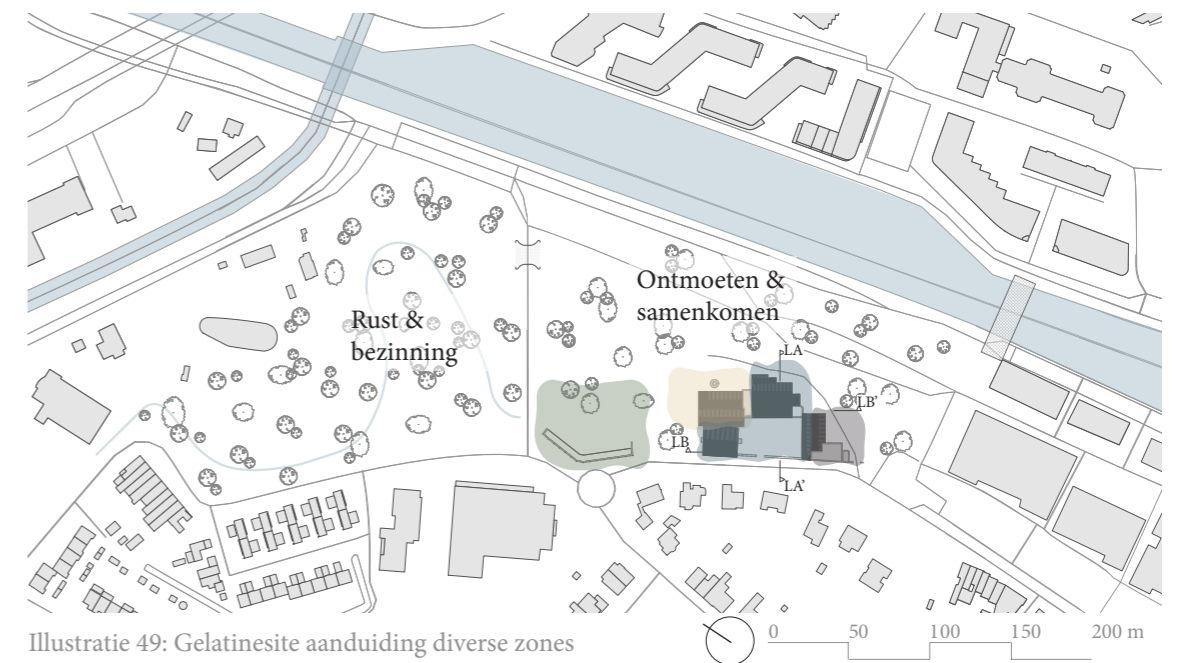
Door een weg wordt de gelatinesite opgesplitst in twee zones: een noordelijk gedeelte en een zuidelijk gedeelte. Een nieuwe brug vormt een verbinding met deze twee zones en creëert een vloeiende overgang. Binnen deze zones worden diverse identiteiten gecreëerd. De eerste zone bevindt zich aan de noordelijke kant van het gebied en wordt een plek voor rust en bezinning. In dit gebied wordt er naast de diverse shelters en buitenmeubilair ook open ruimte gecreëerd waar mensen hun eigen invulling aan kunnen geven. Daarnaast wordt er een beek aangelegd geïnspireerd op de vroegere Helbeek (illustratie 49). Deze beek heeft niet alleen een reflectie met de periode voor de industrie maar ook met de romantiek. De romantiek kan gekoppeld worden aan de basiskenmerken van Hasselt opgesteld door De Gregorio & Partners. Door de romantiek in dit gebied toe te voegen, vormt er een balans met de Quartier Bleu. De Quartier Bleu is ontworpen vanuit Barokke kenmerken. De nieuwe beek creëert rust, brengt het water dicht naar de buurt en zorgt op deze manier voor meer verbinding.

Illustratie 47: Doorsnede door landschap LA' (eigen data, 2022)

Illustratie 48: Doorsnede door landschap LB' (eigen data, 2022)

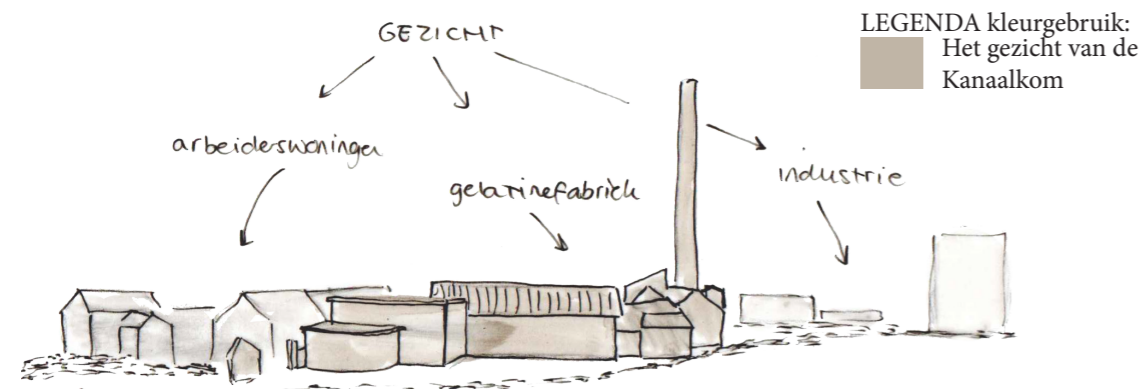
LEGENDA verschillende zones:

- Samentuin, groei, samenkomen en nieuwe geuren
- Cultuur
- Samenwerken, creatie en experiment
- Samenkomen, plezier en ontspannen

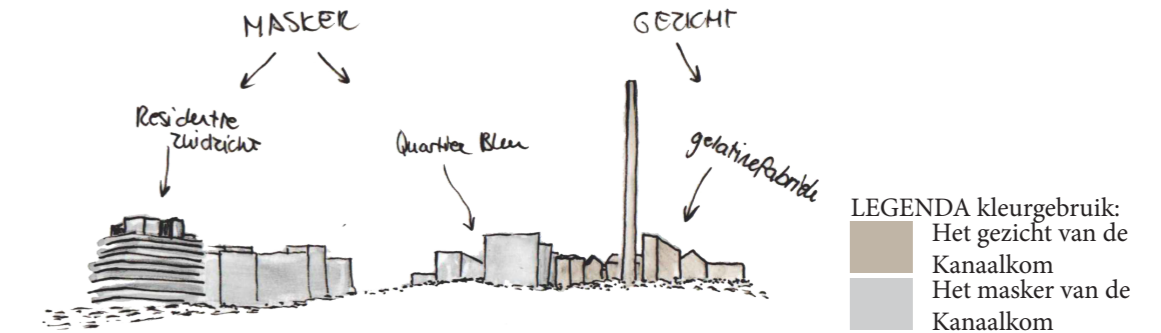
De tweede zone ofwel het zuidelijke gedeelte van de site - welke is gelegen naast de Quartier Bleu - wordt toegekend voor ontmoetingen en samenwerkingen. Binnen dit gebied bevindt zich ook de gelatinefabriek. Uit het onderzoek naar de omgeving van de Kanaalkom is het principe van een masker en een gezicht naar voren gekomen. Dit principe wordt gereflecteerd op de gelatinefabriek. Het masker kan hierbij toegepast worden op een gedeelte van de gelatinefabriek. Dit is terug te zien op illustratie 52 en 53 waarbij het masker grijs is gearceerd en het gezicht bruin. De gebouwen die zich in dit gedeelte bevinden zijn in slechte staat en moeten voorzien worden van een nieuwe gevel. De nieuwe gevel vormt hierbij het masker dat voor de oude gevel ofwel het gezicht van de fabriek wordt geplaatst. Het masker vormt daarnaast een koppeling met theater waarbij de artiesten het masker zijn en het publiek het gezicht.

De buitenruimte wordt net zoals de gelatinesite vormgegeven volgens het principe: het creëren van diverse identiteiten binnen een groene en natuurlijke omgeving. Om een open en toegankelijke uitstraling te bieden naar de buurt worden alle deuren geopend die toegankelijk zijn voor het publiek. Op deze manier weet men dat zij het gebouw mogen betreden. Daarnaast komt er ook een zintuiglijke ervaring bij kijken namelijk geluiden en geuren die een makkelijke doorstroom hebben naar buiten.

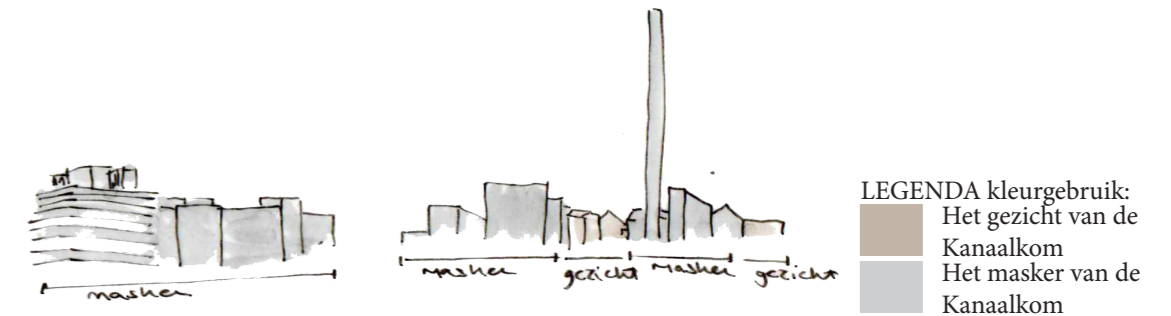
Om nieuwe geuren toe te voegen aan de site en zo de negatieve connotatie van vroeger om te vormen naar een positieve connotatie wordt er naar drie verschillende thema's gekeken. Het eerste thema betreft zoals hierboven genoemd de geuren die uit een gebouw komen, denk bijvoorbeeld aan vers bereide maaltijden. Het tweede thema betreft de samentuin gevuld met diverse kruiden, groenten en fruitplanten welke ieder hun unieke aroma afgeven. Het derde thema is verspreid over het hele landschap, hierbij gaat het om het planten van bloemen. Bij het planten van zaadjes komt het principe van Richard Sennett van pas. De verschillende planten en bloemen dragen bij aan biodiversiteit van de site en de omgeving.

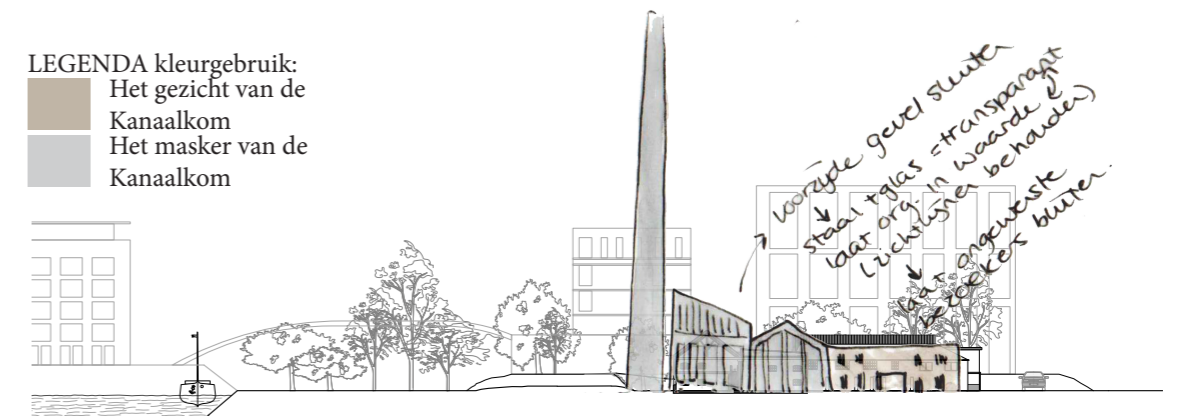
Illustratie 50: Schets gezicht van Hasselt, huidige situatie (eigen data, 2022)

Illustratie 51: Schets masker en gezicht, huidige situatie (eigen data, 2022)

Illustratie 52: Schets masker en gezicht, nieuwe situatie (eigen data, 2022)

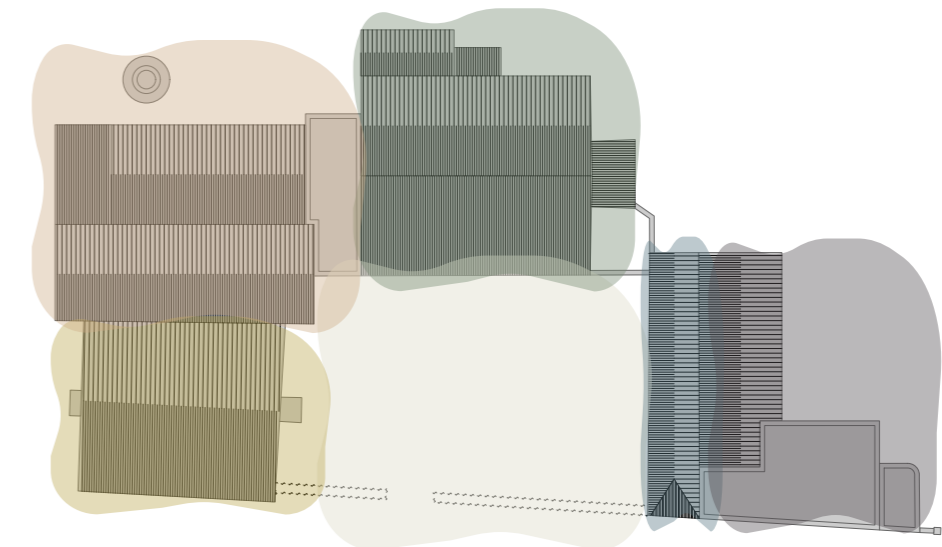
Illustratie 53: Schets masker en gezicht gelatinefabriek, nieuwe situatie (eigen data, 2022)

De overgebleven gebouwen van de gelatinefabriek worden in het nieuwe programma opgesplitst en krijgen ieder een eigen functie en identiteit. Dit varieert van cultuur, buurtcentrum tot atelier. Bij alle identiteiten draait het om samenkomen en samenwerken.

Cultuur en theater wordt ondergebracht in de gebouwen van de voormalige gelatine zuivering. Deze gebouwen vormen het boegbeeld van de site en dragen een hoge herinneringswaarde met zich mee. De nieuwe functie van de binnenruimte wordt gekoppeld met buiten door het gebruik van een openlucht podium.

Het atelier ofwel co-working space wordt een open ruimte waar zelfstandigen uit diverse disciplines kunnen samenwerken. Denk bijvoorbeeld aan fotografen, architecten, grafisch vormgevers en vele andere disciplines. De makerspace (illustratie 56, bladzijde 151) vormt ook zo'n ruimte maar is dan bedoeld voor machinale werkzaamheden. In dit gebouw komen diverse vakgebieden samen wat multidisciplinaire samenwerkingen mogelijk maakt. De machines worden hierbij gedeeld. Deze ruimte is vrij in te delen zodat de gebruikers hun eigen persoonlijkheid en gereedschappen kwijt kunnen. De expositieruimte is een plek waar zowel de gebruikers van de co-workingspace als de makerspace hun werk kunnen tentoonstellen. Het binnenplein vormt een verbinding tussen de twee creatieve werkplekken en de tentoonstellingsruimte. Het binnenplein kan tevens ingevuld worden als tentoonstellingsruimte in de buitenlucht. Het binnenplein zal in tegenstelling tot de buitenomgeving een verharde ondergrond krijgen zodat de kunstenaars een stabiele ondergrond hebben om op te werken. Daarnaast is de verharde ondergrond handig wanneer er tentoonstellingen gegeven worden.

In het buurthuis worden er verhuurbare ruimtes en een eetcafé voorzien (illustratie 55, bladzijde 150). Naast het gebouw wordt er ruimte gemaakt voor het plaatsen van een speelplaats voor kinderen. De speelplaats en het gebouw zijn dichtbij elkaar gelegen om het toezicht te kunnen waarborgen.

Illustratie 54: Vlekkenplan gelatinefabriek (eigen data, 2022)

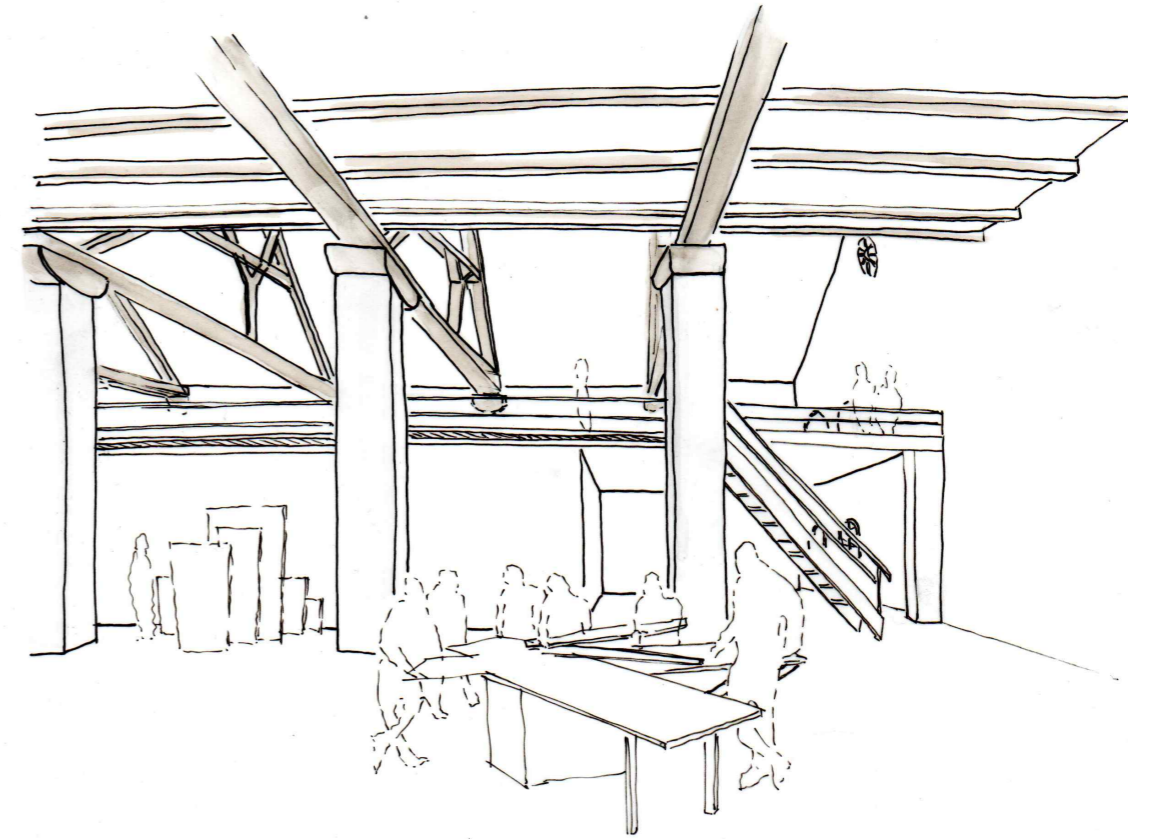

LEGENDA verschillende zones:

- Cultuur en theater
- Atelier/ co-workingspace
- Atelier/ makerspace
- Binnenplein
- Tentoonstelling/ expositieruimte
- Buurthuis

Illustratie 55: Schets buurtcafé (eigen data, 2022)

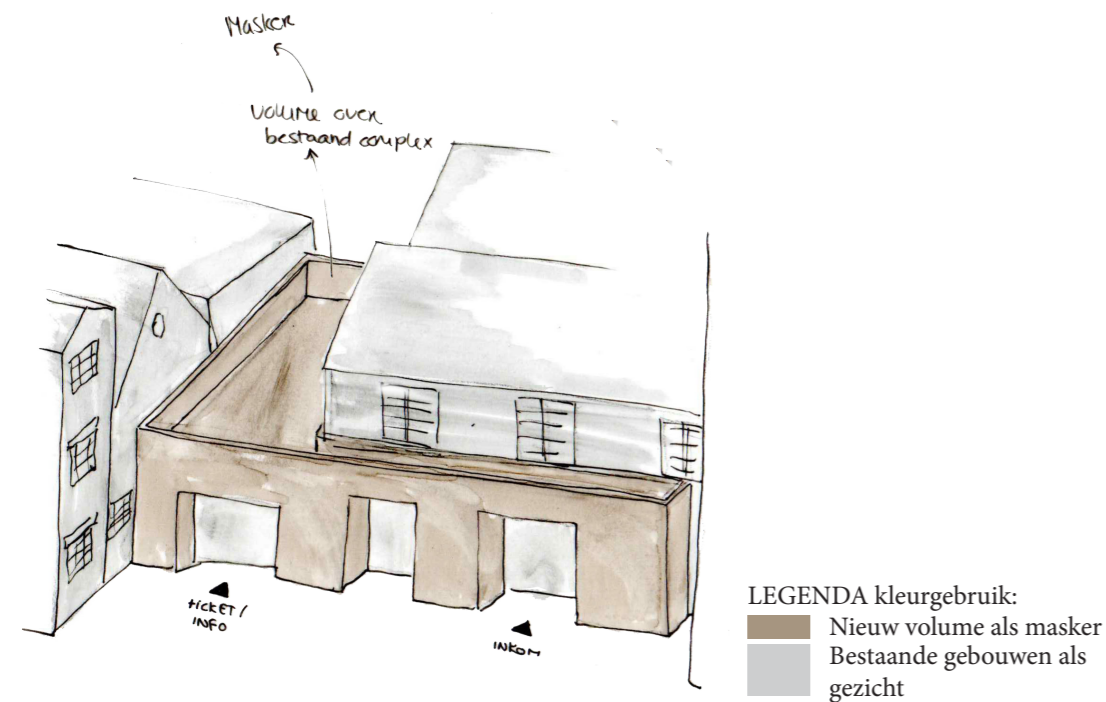

Illustratie 56: Schets atelier/ makerspace (eigen data, 2022)

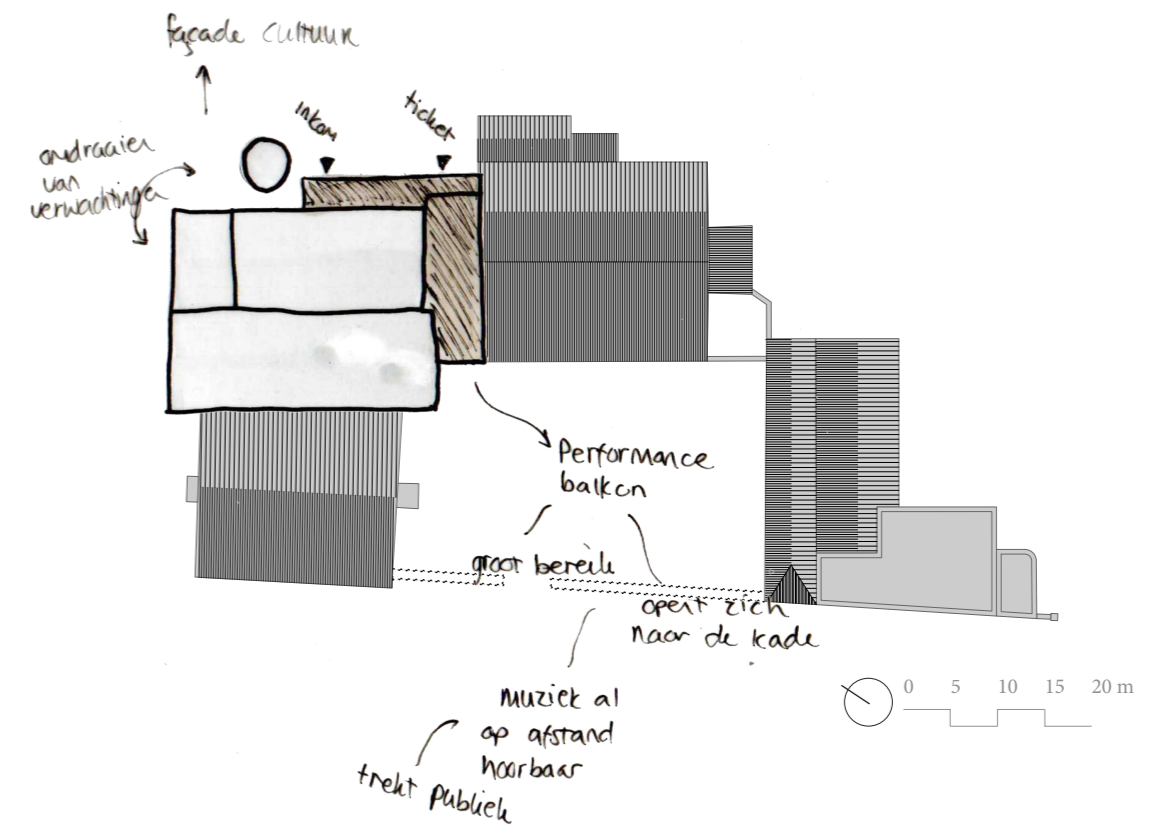
Voor de verdere uitwerking van de gelatinefabriek ligt de focus op de gebouwen waarin cultuur zich huisvest. Cultuur is een overkoepelende term voor theater, muziek en dansvoorstellingen. Deze gebouwen vormen zoals eerder vermeld het boegbeeld van de gelatinesite en zijn in slechte staat.

Wanneer je de gelatinesite betreed vanuit de fietsbrug of Quartier Bleu, ligt de huidige façade van het boegbeeld afgezonderd en verscholen achter de huidige gebouwen van de gelatinefabriek. Afgezonderd van het bruisende gebied waarin mensen zich bevinden. Om het cultuur gedeelte dichterbij deze bruisende plek te brengen heb ik de façade verplaatst. Op illustratie 58 is een schets te zien van het bovenaanzicht van de gelatinefabriek. Hierop is te zien dat de nieuwe façade zich nu parallel bevindt aan de Kanaalkom. De verwachtingen worden omgedraaid. De nieuwe façade opent zich nu meer naar de Kanaalkom en naar de mensen.

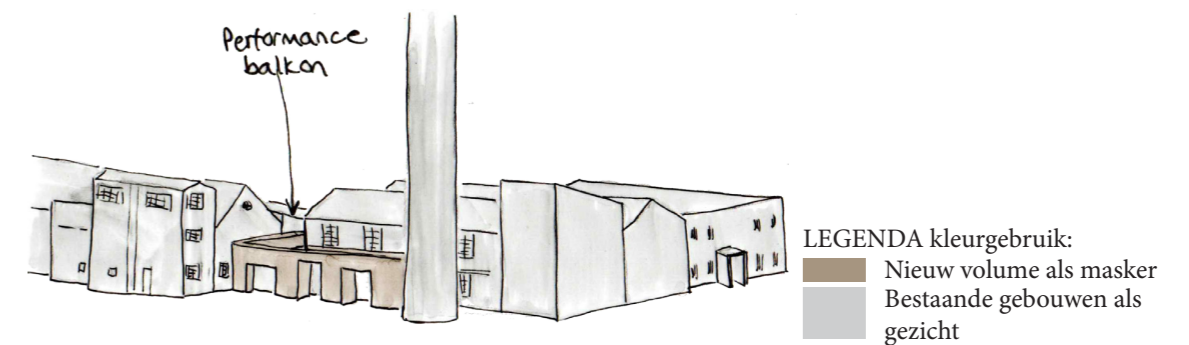
Over en voor de bestaande gebouwen van de gelatinefabriek wordt er een nieuw volume geplaatst. Het masker. Het volume maakt niet alleen de inkom van het gebouw zichtbaarder maar brengt - door het toevoegen van een performance balkon - cultuur dichterbij de mensen. Ook worden de mensen dichterbij getrokken naar dit gedeelte van de site door bijvoorbeeld de geluiden van muziek die afgespeeld worden op het balkon. Dit nieuwe volume is te zien op illustratie 57 en 59 aangegeven in een bruine arcering. Dit volume bestaat uit drie verschillende openingen. De eerste opening is gecreëerd voor de balie waar mensen informatie en tickets kunnen halen voor een voorstelling. De tweede opening bevindt zich in het midden en kadert het bestaande raam. In de derde opening vindt de ingang van de zaal plaats.

Illustratie 57: Schets toevoeging volume over en voor de bestaande gebouwen welke wordt gezien als masker (eigen data, 2022)

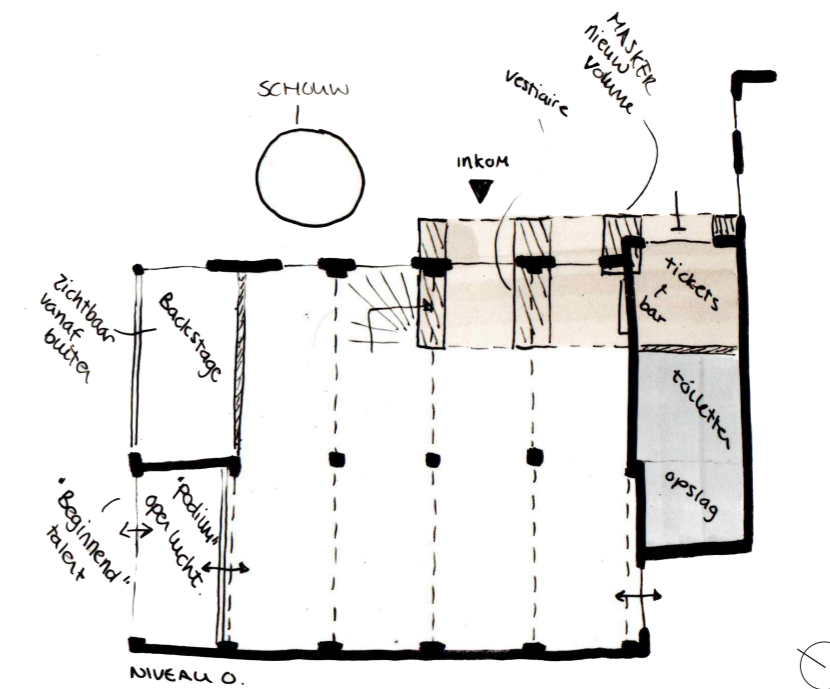
Illustratie 58: Schets dakenplan met volume als uitbreiding (eigen data, 2022)

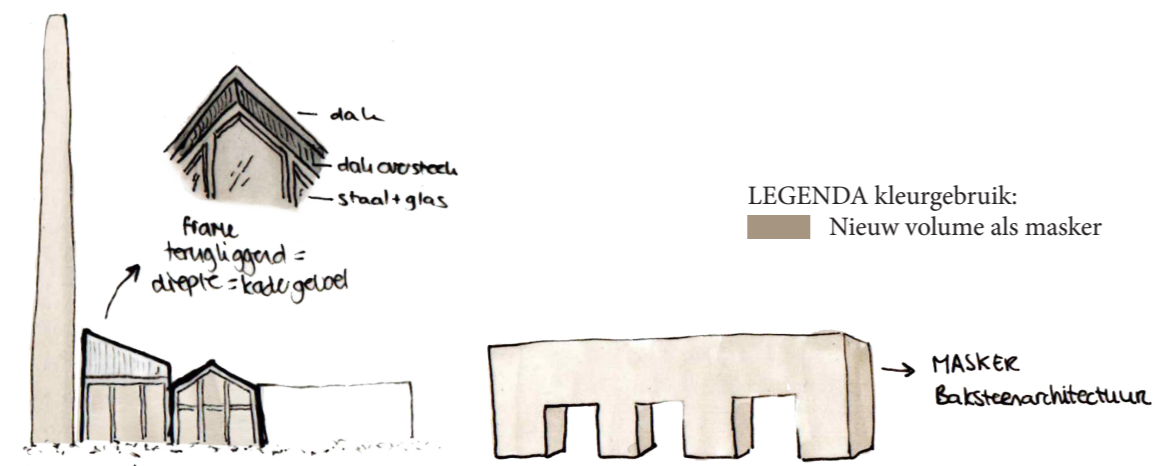
Illustratie 59: Schets toevoeging volume als masker over en voor de bestaande gebouwen (eigen data, 2022)

Op illustratie 62 en 63 is een schets te zien van de plattegrond welke cultuur huisvest. Op illustratie 62 is het gelijkvloers zichtbaar, hierop is te zien dat het volume dat zich buiten bevindt wordt gespiegeld naar binnen. In dit volume zullen er diverse functies plaatsvinden zoals een vestiaire waarin de bezoekers zelfstandig hun jas kunnen ophangen. In het verlengde vindt zich de bar plaats welke in directe verbinding staat met de ticketbalie, hierdoor kan deze plek in een rustige periode door één werknemer bemand worden en in een drukke periode door twee werknemers. Aan de linkerkant - de voormalige façade van de gebouwen - bevindt zich de backstage en een openlucht podium. De backstage bevindt zich in het gedeelte waar er een gevel ontbreekt. De nieuwe glazen gevel (illustratie 60) laat mensen binnenkijken bij een ruimte die normaal ontoegankelijk is. Deze glazen gevel vormt het masker waarbij de ruimte voor de backstage het gezicht vormt. Achter het openlucht podium bevindt zich ook een nieuwe glazen gevel (illustratie 60). Door voor een glazen gevel te kiezen, blijven de spanten vanaf buiten zichtbaar. Hierdoor blijft de identiteit van deze ruimtes bestaan. Tevens creëert dit een verbinding met binnen en buiten. Daarnaast vergroot het de zichtbaarheid van het gebruik van het gebouw. Het openlucht podium geeft 'beginnend' talent een plek om hun werk te presenteren aan de passanten.

Het volume buiten wordt gespiegeld binnen in het gebouw. De bovenkant van het volume creëert een uitbreiding van de ruimte en zorgt ervoor dat er een vide gecreëerd kan worden. Via dit volume kunnen mensen naar het performance balkon, welke zich op het eerste niveau bevindt (illustratie 64, bladzijde 156). Het performance balkon biedt uitzicht over de gelatinesite en de Kanaalkom met aan de overkant luxe residentie Zuidzicht (illustratie 65, bladzijde 167). Hierdoor wordt er meer contact gemaakt met mensen.

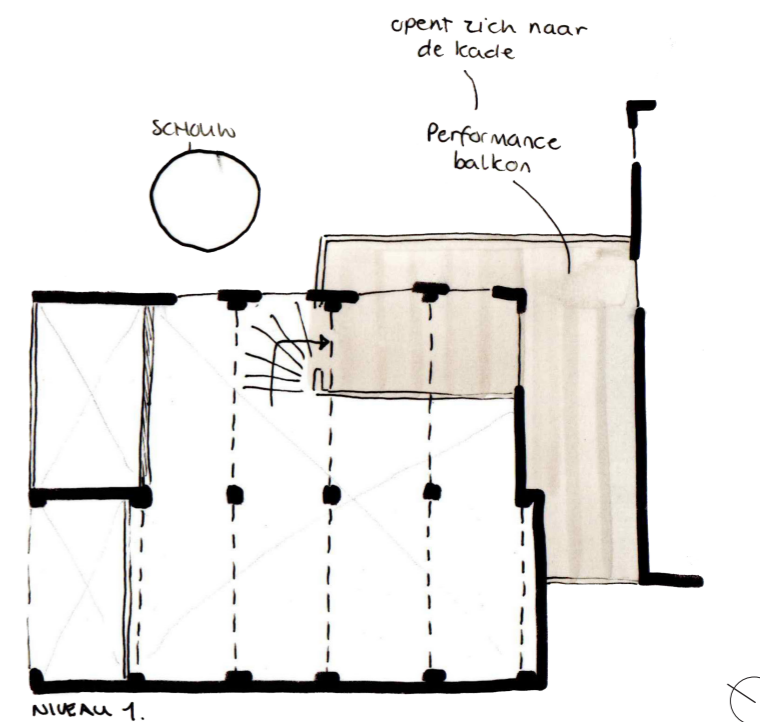

Illustratie 62: Schets plattegrond niveau 0 (eigen data, 2022)

Illustratie 60: Schets nieuwe gevel (eigen data, 2022)

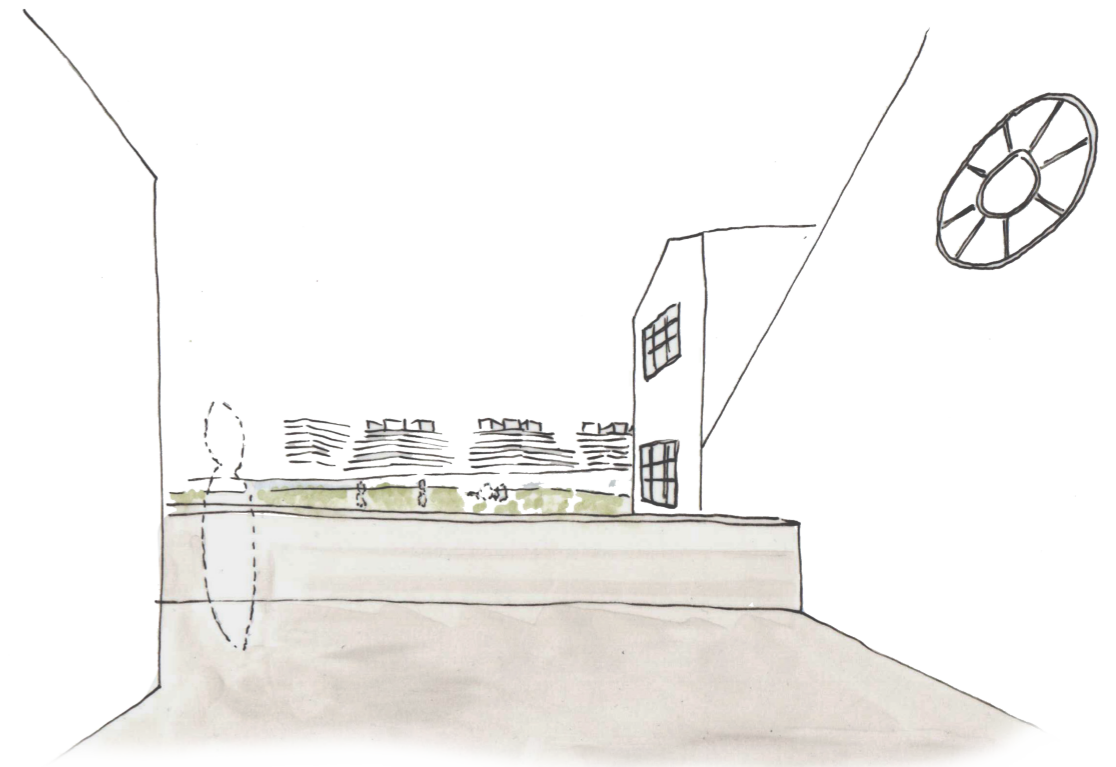
Illustratie 61: Schets toevoeging volume als masker (eigen data, 2022)

Illustratie 63: Schets plattegrond niveau 1 (eigen data, 2022)

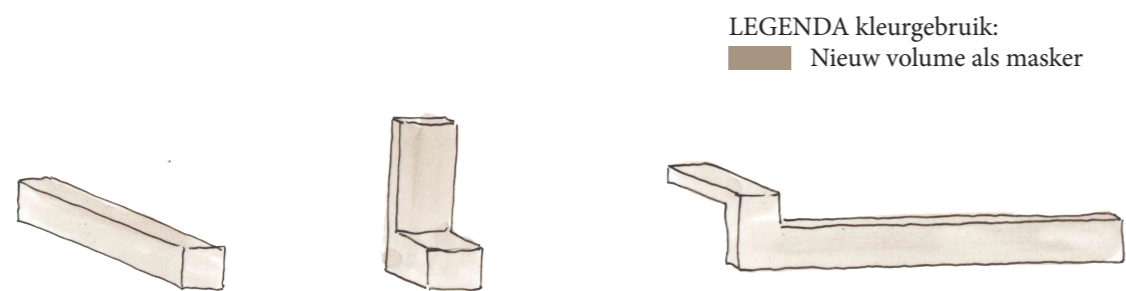

Illustratie 64: Schets volume als masker, gezien vanaf de andere kant (eigen data, 2022)

Illustratie 65: Schets toevoeging volume als masker, gezien vanaf het balkon met uitzicht over de site (eigen data, 2022)

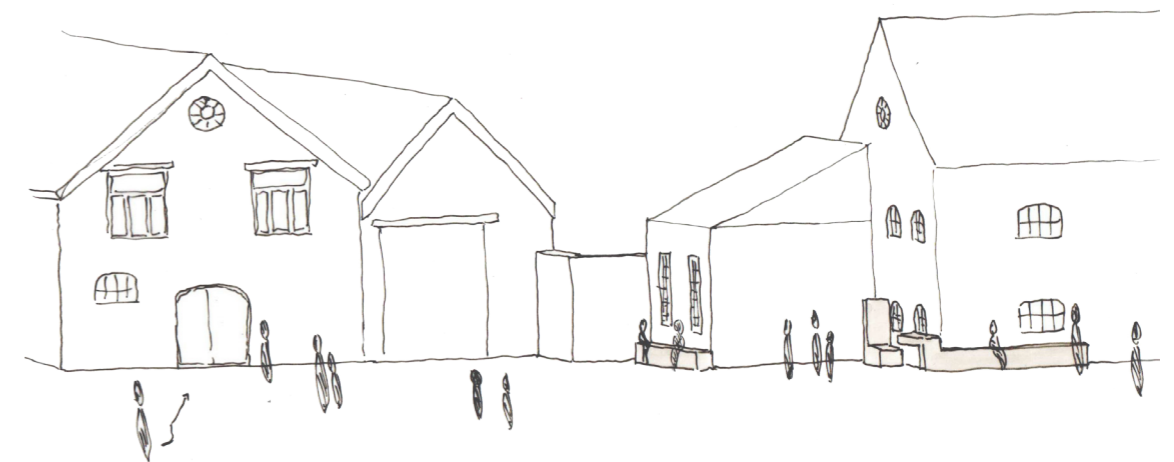
Tot slot is er op illustratie 66 diverse blokken te zien. Deze blokken worden buiten onder een aantal ramen van de gelatinefabriek geplaatst (illustratie 67). Deze volumes creëren een nieuwe permanente ontmoetingsplek waar mensen samen kunnen komen (illustratie 68). Daarnaast zorgt het er ook voor dat bezoekers van de gelatinesite uitgenodigd worden om door de ramen de ruimte te ontdekken van de makerspace. Dit zorgt voor meer verbinding en creëert tevens een plek voor de gebruikers van de makerspace, om een deel van hun werk tentoon te stellen. Hierdoor worden mensen nieuwsgierig gemaakt. Het vormt een pad richting de gebouwen waarin cultuur zich bevindt.

Illustratie 66: Schets diverse volumes welke dienst doen voor het ontmoeten van mensen (eigen data, 2022)

Illustratie 67: Schets diverse volumes geplaatst onder ramen waar iets te ontdekken valt (eigen data, 2022)

Illustratie 68: Schets volumes kunnen gebruikt worden om mensen te ontmoeten (eigen data, 2022)

Het besproken ontwerp is de stand van zaken op het moment van publicatie (8 mei 2022). De volgende stappen zullen verder uitgewerkt worden, omtrent de gebouwen waarin cultuur zich bevindt:

- Verfijnen van de vormgeving van het nieuwe volume
- Uitwerken van het ontwerp tot technische plannen
 - * Maken van grondplannen
 - * Maken van aanzichten en snedes
- Toekennen van materialisatie

Literatuurlijst

5 eeuwen tuingeschiedenis. (z.d.). Tuinfo. Geraadpleegd op 17 februari 2022, van <https://tuinfo.nl/5-eeuwen-tuingeschiedenis/>

Appelstraat. (z.d.). Morpho. Geraadpleegd op 24 maart 2022, van <https://morphovzw.be/studios/appelstraat>

Arcadis. (2019). *Deel 1 integrale toelichtings- en screeningsnota rup 217 en rup 224.* Stad Hasselt. https://www.hasselt.be/sites/hasselt/files/documenten_ocmw/deel1_integrale_toelichtings-en_screeningsnota_rup_217_en_rup_224.pdf

Arcadis & Buur. (2016a). *Deel 2 integrale toelichtings- en screeningsnota rup 217 en rup 224.* Stad Hasselt. https://www.hasselt.be/sites/hasselt/files/documenten_ocmw/deel2_integrale_toelichtings-en_screeningsnota_rup_217_en_rup_224.pdf

Arcadis & Buur. (2016b). *Deel 3 integrale toelichtings- en screeningsnota rup 217 en rup 224.* Stad Hasselt. https://www.hasselt.be/sites/hasselt/files/documenten_ocmw/deel3_integrale_toelichtings-en_screeningsnota_rup_217_en_rup_224.pdf

Arcadis & Buur. (2016c). *Deel 4 integrale toelichtings- en screeningsnota rup 217 en rup 224.* Stad Hasselt. https://www.hasselt.be/sites/hasselt/files/documenten_ocmw/deel4_integrale_toelichtings-en_screeningsnota_rup_217_en_rup_224.pdf

Arcadis & Buur. (2016d). *Kade en Demerpark als structurende ruimtes* [Illustratie]. Stad Hasselt. https://www.hasselt.be/sites/hasselt/files/documenten_ocmw/deel2_integrale_toelichtings-en_screeningsnota_rup_217_en_rup_224.pdf

Arcadis & Buur. (2016e). *Programma bebouwde ruimte Gelatinewijk - Parkwijk* [Illustratie]. Stad Hasselt. https://www.hasselt.be/sites/hasselt/files/documenten_ocmw/deel2_integrale_toelichtings-en_screeningsnota_rup_217_en_rup_224.pdf

Archipel site. (z.d.-a). Archipel. Geraadpleegd op 26 februari 2022, van <https://archipel.site/>

Archipel site. (z.d.-b). [Afbeelding]. Archipel. <https://archipel.site/#TemplateStrip2>

Atelier DOP. (z.d.). Dop platform. Geraadpleegd op 24 maart 2022, van <https://www.dopplatform.be/atelierdop>

Barok. (z.d.). Joostdevree. Geraadpleegd op 17 februari 2022, van <https://www.joostdevree.nl/shtmls/barok.shtml>

Billerot, C. (z.d.). *Les champs de culture* [Afbeelding]. Jardin Botanique Bordeaux. <https://jardin-botanique-bordeaux.fr/promouvoir-diversite/dans-jardins/jardin-botanique-bastide/partie-exterieure/champs-culture>

Blikfabriek. (z.d.). *Blikfabriek*. Geraadpleegd op 16 maart 2022, van <https://blikfabriek.be/>

Bouwmeester Maitre Architecte. (2020). [Afbeelding]. BMA. <https://bma.brussels/app/uploads/2020/01/FACTSHEET-KAAI.pdf>

Bruzz. (2019). *Kaaitheater krijgt frisse gevel aan kanaalkant en “stadsbalkon”*. Geraadpleegd op 26 februari 2022, van <https://www.bruzz.be/stedenbouw/kaaitheater-krijgt-frisse-gevel-aan-kanaalkant-en-stadsbalkon-2019-12-23>

Cantin. (z.d.). Blikfabriek. Geraadpleegd op 16 maart 2022, van https://blikfabriek.be/portfolio_page/cantin/

Concept Labiomista. (z.d.). Labiomista. Geraadpleegd op 18 april 2022, van <https://www.labiomista.be/concept>

Coppens, W. (2012). *Kaaistudio's* [Afbeelding]. Foursquare. <https://foursquare.com/v/kaaistudios/4ca7a1bb44a8224bc9610f40>

Cosmopolitan Culture Park. (z.d.). [Afbeelding]. Labiomista. <https://www.labiomista.be/concept>

De Gregorio & Partners. (2020). *Groene Boulevard*. Geraadpleegd op 5 februari 2022, van <https://www.degregorio.be/projecten/groene-boulevard/>

De Gregorio & Partners. (2021). *Het Havenkwartier*. Geraadpleegd op 3 februari 2022, van <https://www.degregorio.be/projecten/havenkwartier/het-havenkwartier/>

De Kiem. (z.d.). Blikfabriek. Geraadpleegd op 16 maart 2022, van https://blikfabriek.be/portfolio_page/de-kiem/

Demer. (z.d.). Hasel. Geraadpleegd op 5 februari 2022, van <https://hasel.be/demer>

Di Palma, V. (2017). *Radical Thought. E-Flux*. Geraadpleegd op 4 oktober 2021, van <https://www.e-flux.com/architecture/history-theory/159243/radical-thought/>

DOP platform visie. (z.d.). Dop platform. Geraadpleegd op 24 maart 2022, van <https://www.dopplatform.be/over>

Eerdeken, A. (2016). *Blauwe Boulevard Hasselt breidt uit met Quartier Bleu*. *Architectura*. Geraadpleegd op 4 februari 2022, van <https://architectura.be/nl/nieuws/13328/blauwe-boulevard-hasselt-breidt-uit-met-quartier-bleu>

Foto's uit de oude doos van de kanaalkom van Hasselt. (z.d.). Jachthaven Hasselt. Geraadpleegd op 21 februari 2022, van <https://jachthavenhasselt.be/de-oude-dooos>

Gasfabriek Armand Hertzstraat. (z.d.). Hasel. Geraadpleegd op 21 februari 2022, van <https://hasel.be/gasfabriek-armand-hertzstraat>

Gelatinefabriek - Lijmfabriek. (z.d.). Hasel. Geraadpleegd op 20 oktober 2021, van <https://hasel.be/gelatinefabriek-lijmfabriek-armand-hertzstraat-23-25>

Geschiedenis Labiomista. (z.d.). Labiomista. Geraadpleegd op 18 april 2022, van <https://www.labiomista.be/geschiedenis>

Gratis broeikasboom of -plantje. (2021). Hasselt. Geraadpleegd op 18 februari 2022, van <https://www.hasselt.be/nl/broeikasboom>

Groene toekomst. (2022). Hasselt. Geraadpleegd op 23 maart 2022, van <https://www.hasselt.be/nl/groen>

Guerrilla Gardeners. (z.d.). Guerrilla Gardeners. Geraadpleegd op 10 februari 2022, van <https://guerrillagardeners.nl/over-ons/>

Hageltoren. (z.d.). [Afbeelding]. Hageltoren. <https://hageltoren.be/over-ons>

Hausgemacht. (z.d.). Blikfabriek. Geraadpleegd op 16 maart 2022, van https://blikfabriek.be/portfolio_page/hausgemacht/

Heilig Hart. (z.d.). Hasel. Geraadpleegd op 23 februari 2022, van <https://hasel.be/heilig-hart>

Hensen, M. (z.d.). *Albertkanaal*. Binnenvaart in Beeld. Geraadpleegd op 5 februari 2022, van <https://www.binnenvaartinbeeld.com/nl/albertkanaal/albertkanaal>

Het agentschap Onroerend Erfgoed. (z.d.). *Herbestemming*. Geraadpleegd op 24 maart 2022, van <https://www.onroenderfgoed.be/ik-wil-erfgoed-een-nieuwe-bestemming-geven#:~:text=Een%20herbestemming%20kan%20bijdragen%20tot,en%20zinvol%20vanuit%20ruimtelijke%20argumenten>

Het Stadsmus. (2012). *Waterhuishouding in Hasselt* (Nr. 33). http://stadsmus.mmttools.eu/images/dbimages/docs/pub_keik033.pdf

Hiemstra, J., Van Kuik, F., & Coolen, S. (z.d.). *Factsheet biodiversiteit*. <https://edepot.wur.nl/460542>

Hoe is Hasselt ontstaan? Een stukje geschiedenis. (z.d.). Citytrip. Geraadpleegd op 13 maart 2022, van <https://www.citytrip.be/hoe-is-hasselt-ontstaan-een-stukje-geschiedenis/>

Jacobs, D. (2022, 11 april). *Gebouw bij oude gelatinefabriek in lichterlaaie: brandweer vraagt buurt om ramen en deuren te sluiten*. Het Belang van Limburg. Geraadpleegd op 11 april 2022, van https://www.hbvl.be/cnt/dmf20220411_95684276

Jansen, T. (2022). *Na 5 jaar is bijna helft van appartementen Quartier Bleu niet verkocht: hoe moet het verder?* Nieuwsblad. Geraadpleegd op 23 april 2022, van https://www.nieuwsblad.be/cnt/dmf20220421_95601631

Jardin Botanique de Bordeaux. (2017). [Afbeelding]. Tripadvisor. https://www.tripadvisor.fr/LocationPhotoDirectLink-g187079-d7905554-i283623201-Bordeaux_Botanical_Garden-Bordeaux_Gironde_Nouvelle_Aquitaine.html

Kaaitheater 1977 - 2017. (z.d.). Kaaitheater. Geraadpleegd op 26 februari 2022, van <https://www.kaaitheater.be/nl/duiding/kaaitheater-1977-2017>

Kaart. (z.d.). [Afbeelding]. Geopunt. <https://www.geopunt.be/>

Kanaalkom. (z.d.). Hasel. Geraadpleegd op 4 februari 2022, van <https://hasel.be/kanaalkom>

Koops, E. (2021). *Romantiek (ca. 1790-1850) – Kenmerken van de stroming*. Historiek. Geraadpleegd op 4 maart 2022, van <https://historiek.net/romantiek-kenmerken-reactie/82638/>

Latinne, G. (2021). *Stad belooft tegen 2023 nieuwe brug over Kanaalkom*. Het Laatste Nieuws. Geraadpleegd op 19 februari 2022, van <https://www.hln.be/hasselt/stad-belooft-tegen-2023-nieuwe-brug-over-kanaalkom-ook-ruimte-om-te-genieten-met-zicht-op-de-skyline-van-hasselt~a896ac010/>

Le Jardin Botanique à la Bastide. (z.d.). Jardin Botanique de Bordeaux. Geraadpleegd op 26 april 2022, van <https://jardin-botanique-bordeaux.fr/promouvoir-diversite/dans-jardins/jardin-botanique-bastide>

Le Jardin Botanique de Bordeaux. (z.d.). Visiter Bordeaux. Geraadpleegd op 26 april 2022, van <https://visiter-bordeaux.eu/jardin-botanique-bordeaux/>

Lèëmfabriek. (z.d.). Stoopkes. Geraadpleegd op 20 oktober 2021, van <http://users.telenet.be/joseph.tuts/stoopkes/liedjes/lijmfabriek.htm>

Leenders, W. (2012). *Waterlopen Hasselt* [Illustratie]. Het Stadsmus. http://stadsmus.mmttools.eu/images/dbimages/docs/pub_keik033.pdf

Maakfabriek. (z.d.-a). Maakfabriek. Geraadpleegd op 16 maart 2022, van <https://www.maakfabriek.be/info/>

Maakfabriek. (z.d.-b). Blikfabriek. Geraadpleegd op 16 maart 2022, van https://blikfabriek.be/portfolio_page/maakfabriek/

Maakfabriek Hoboken. (z.d.). Facebook. Geraadpleegd op 16 maart 2022, van <https://www.facebook.com/maakfabriekhoboken/>

Machado, R. (1976). Old buildings as palimpsest. *Towards a theory of remodeling. Progressive architecture, 11*, 46–49. <https://usmodernist.org/PA/PA-1976-11.pdf>

Nieuwe Demer. (z.d.). Hasel. Geraadpleegd op 6 mei 2022, van <https://hasel.be/nieuwe-demer>

Nieuwe fiets- en wandelbrug over Hasseltse Kanaalkom begin 2023 klaar. (2021). Focus op Hasselt. Geraadpleegd op 19 februari 2022, van <https://focusophasseltextraatjes.wordpress.com/2021/07/05/nieuwe-fiets-en-wandelbrug-over-hasseltse-kanaalkom-begin-2022-klaar/>

Olieverfschilderij van de gasfabriek. (z.d.). [Afbeelding]. Hasel. <https://hasel.be/gasfabriek-armand-hertzstraat>

Omgeving & Endeavour. (2020). *Buurtwandeling Heilig-Hartwijk indrukken*. https://endeavours.eu/uploads/images/1-Blauwe-Boulevard-Hasselt/publieksmoment_indrukken.pdf

Omgeving & Endeavour. (2021a). *Briefingnota Gelatines*. https://www.dropbox.com/s/sohlviyajmgzfc/19276_TK_001_FASE4_Briefingnota.pdf?dl=0

Omgeving & Endeavour. (2021b). *Gelatineplein* [Illustratie]. https://www.dropbox.com/s/sohlviyajmgzfc/19276_TK_001_FASE4_Briefingnota.pdf?dl=0

Omgeving & Endeavour. (2021c). *Kaart Gelatines* [Illustratie]. https://www.dropbox.com/s/sohlviyajmgzfc/19276_TK_001_FASE4_Briefingnota.pdf?dl=0

Origin. (2014a). Bouwchronologie [Illustratie]. *Gelatinefabriek Hasselt* (pp. 52–90). verkregen via mail op 15 december 2021.

Origin. (2014b). *Gelatinefabriek Hasselt*. verkregen via mail op 15 december 2021.

Over ons. (z.d.). Hageltoren. Geraadpleegd op 26 februari 2022, van <https://hageltoren.be/over-ons>

Park Spoor Noord. (z.d.-a). AG Vespa. Geraadpleegd op 12 maart 2022, van <https://www.agvespa.be/projecten/park-spoor-noord#over>

Park Spoor Noord. (z.d.-b). [Afbeelding]. AG Vespa. <https://www.agvespa.be/projecten/park-spoor-noord#over>

Pay what you can. (z.d.). Kaaitheater. Geraadpleegd op 26 februari 2022, van <https://www.kaaitheater.be/nl/duiding/pay-what-you-can>

Pirre kookt. (z.d.). Blikfabriek. Geraadpleegd op 16 maart 2022, van https://blikfabriek.be/portfolio_page/pirre-kookt/

Reynders, D. (2021). *Skaten en lokale producten aanbieden in het vroegere slachthuis in Hasselt*. Vlaamse Radio- en Televisieomroeporganisatie. Geraadpleegd op 21 februari 2022, van <https://www.vrt.be/vrtnews/nl/2021/12/24/skaten-en-lokale-producten-aanbieden-in-het-vroegere-slachthuis/>

Roofoptiger. (z.d.). *Over Roofoptiger*. Geraadpleegd op 26 februari 2022, van <https://roofoptiger.com/over-roofoptiger/>

Ruimte: cultuurzaal. (z.d.). [Afbeelding]. Hageltoren. <https://hageltoren.be/ruimtes>

Ruimtes. (z.d.). Hageltoren. Geraadpleegd op 26 februari 2022, van <https://hageltoren.be/ruimtes>

Ruimtes Appelstraat 27A. (z.d.). [Afbeelding]. Morpho. <https://morphovzw.be/studios/appelstraat>

RUP 224 Blauwe Boulevard Oost. (z.d.). Hasselt. Geraadpleegd op 7 februari 2022, van <https://www.hasselt.be/nl/rup-224-blauwe-boulevard-oost>

Schuermans, D. (2020a). *Afbraakwerkzaamheden* [Illustratie]. Bad Republic. <https://www.badrepublic.be/lokaal/2020/01/byebye-gelatinefabriek/>

Schuermans, D. (2020b). *Byebye Gelatinefabriek!*. Bad Republic. Geraadpleegd op 20 oktober 2021, van <https://www.badrepublic.be/lokaal/2020/01/byebye-gelatinefabriek/>

Sennett, R. (2018). *Stadsleven. Een visie op de metropool van de toekomst* (1ste editie, Vol. 38). ThiemeMeulenhoff. <https://interactie-academie.be/pub/1174>

Slachthuis. (z.d.). Hasel. Geraadpleegd op 10 maart 2022, van <https://hasel.be/slachthuis>

Slachthuis VanDrie Hasselt dicht. (2021). Animal Rights. Geraadpleegd op 21 februari 2022, van <https://www.animalrights.nl/slachthuis-vandrie-hasselt-dicht>

Slachthuis vroeger. (z.d.). [Afbeelding]. Hasel. <https://hasel.be/slachthuis>

Smeets, R. (2012). *Kunst en wetenschap in gelatinefabriek*. Het Nieuwsblad. Geraadpleegd op 20 oktober 2021, van <https://www.nieuwsblad.be/cnt/o931l34g>

Smit, M. (2017). *TT-wijk, Hasselt. Association Révolution Brussel*. <https://docplayer.nl/16352668-Tt-wijk-hasselt-association-revolution-brussel.html>

SPA/Groen fleur Hasselt op met “guerilla gardening”. (2012). Vlaamse Radio- en Televisieomroeporganisatie. Geraadpleegd op 18 februari 2022, van https://www.vrt.be/vrtnews/nl/2012/07/08/sp_a_groen_fleurhasseltopmetguerillagardening-1-1360027/

Stad Hasselt. (2022). *Artistieke wildgroei in de stad. De nieuwe Hasselaar*, 47(3), 14–15. https://www.hasselt.be/sites/hasselt/files/2022-03/DNH202204_april2022_def_print.pdf

Stadsarchief Hasselt. (z.d.). [Afbeelding]. In *Stadsarchief Hasselt*.

Stakingen hebben de sluiting niet kunnen tegenhouden. (z.d.). [Afbeelding]. Hasel. <https://hasel.be/gelatinefabriek-lijmfabriek-armand-hertzstraat-23-25>

Toekomstige fietsbrug. (2021). [Illustratie]. WLLMS. <https://wllms.studio/special-structures/tbwa-belgium-copy/>

Vaes, K. (2020). *Gelatinefabriek in Hasselt gaat tegen de vlakte*. VRT NWS. Geraadpleegd op 20 oktober 2021, van <https://www.vrt.be/vrtnews/nl/2020/01/24/gelatinefabriek-in-hasselt-wordt-gesloopt/>

VAK. (z.d.). *VAK Antwerpen*. Facebook. Geraadpleegd op 16 maart 2022, van <https://www.facebook.com/VAKantwerpen/>

Van Cleempoel, K. (2020). Fidelity and Freedom in the Theory of Adaptive Reuse. *Writing place*, 4. <https://doi.org/10.7480/writingplace.4.5276>

Van Gelooven, P. (2019). *The Battery, Labiomista* [Afbeelding]. Architectura. <https://architectura.be/nl/nieuws/33879/labiomista-blaast-de-genkse-wijk-zwartberg-nieuw-leven-in>

Van Horn, B. (2018). ‘*Vraag niet van de stad dat hij jou weerspiegelt*’. Gebiedsontwikkeling. Geraadpleegd op 24 februari 2022, van <https://www.gebiedsontwikkeling.nu/artikelen/vraag-niet-van-de-stad-dat-hij-jou-weerspiegelt/>

Van Horne, K. (2021). *Op graffiti-safari in Hasselt: hier vind je de kameleon en alle andere streetartdieren*. Het belang van Limburg. Geraadpleegd op 29 december 2021, van https://www.hbvl.be/cnt/dmf20211020_95157454

Van kazerne en blikfabriek tot trekpleister: stadsexperimenten in Vilvoorde en Hoboken. (z.d.). Radio 1. Geraadpleegd op 8 april 2022, van <https://radio1.be/van-kazerne-en-blikfabriek-tot-trekpleister-stadsexperimenten-vilvoorde-en-hoboken?view=app>

Vanhengel, E. (2019). *Vijf architectenteams wedijveren voor make over Kaaitheater*. Sven Gatz. Geraadpleegd op 7 april 2022, van <https://svengatz.prezly.com/vijf-architectenteams-wedijveren-voor-make-over-kaaitheater>

Vanhove, L. (2021a). [Afbeelding]. Het Belang van Limburg. https://www.hbvl.be/cnt/dmf20210106_94230843

Vanhove, L. (2021b). *Zo zag de Hasseltse Kanaalkom er in 1950 uit*. Het belang van Limburg. Geraadpleegd op 21 februari 2022, van https://www.hbvl.be/cnt/dmf20210106_94230843

Voor nostalgische Hasselaren is hier liedje van Achter Het Lijmfabriek nog eens. (2019). Focus op Hasselt. Geraadpleegd op 20 oktober 2021, van <https://focusphasselt.wordpress.com/2019/08/29/voor-nostalgische-hasselaren-is-hier-liedje-van-achter-het-lijmfabriek-nog-eens/>

Wat is een RUP en BPA. (z.d.). Antwerpen. Geraadpleegd op 7 februari 2022, van <https://www.antwerpen.be/info/52d5051b39d8a6ec798b45cd/wat-is-een-rup-en-bpa>

Welke andere voordelen heeft groen in de stad? (z.d.). Klimaatadaptatie. Geraadpleegd op 23 maart 2022, van <https://klimaatadaptatienederland.nl/kennisdossiers/groen-in-de-stad/voordelen/>

Wildgroei. (z.d.). Blikfabriek. Geraadpleegd op 16 maart 2022, van https://blikfabriek.be/portfolio_page/wildgroei/

De gelatinefabriek gelegen aan de Kanaalkom in Hasselt, trok niet alleen mijn aandacht met zijn metershoge schoorsteen maar ook met zijn eenzaamheid waarmee hij zijn plaats inneemt. Het is een pand met littekens. Een pand met een verhaal. De gelatinefabriek kent een rijke geschiedenis met expansie en compressie in de vorm van afbraakwerkzaamheden. De geschiedenis kent zowel een negatieve als een positieve connotatie.

Het onderzoek in deze thesis heeft aangetoond dat de oplossing niet enkel ligt bij het herbestemmen van de gelatinefabriek maar ook bij de nog aanwezige fabrieken rondom de Kanaalkom. De gelatinefabriek vormt hierin een belangrijk schakelpunt en is de lijm in de verbinding tussen oud en nieuw. De lijm tussen de Kanaalkom en het historisch stadscentrum.

